Bogazici University Library
39001103469360

DEVLET

14

Dünya Edebiyatından Tercümeler

İTALYAN KLÂSİKLERİ

		Fiyatı
Goldoni	Kahvehane. *Ekrem Sungar*	80
Goldoni	Yalancı. *Tarık Levendoğlu*	70
Goldoni	Antikacının ailesi. *Ekrem Sungar*	80
Goldoni	Sayfiye merakı. *Aydın Sinanoğlu*	90
Goldoni	İki efendinin uşağı. *Nüzhet Haşim Sinanoğlu*	100
Goldoni	Becerikli dul. *Samim Sinanoğlu*	80
S. Pellico	Zindanda. *Ragıp Ögel*	170
Alessandro Manzoni	Nişanlılar I. *Ragıp Ögel*	210
Alessandro Manzoni	Nişanlılar II. *Ragıp Ögel*	210
Manzino	Nişanlılar III. *Ragıp Ögel*	180
Pirandello	Seçme hikâyeler I. *Dr. Feridun Timur*	180

Millî Eğitim Bakanlığı yayınevleriyle bütün kitapçılarda satılmaktadır.

DEVLET KİTAPLARI

DEVLET KİTAPLARI ★ DEVLET KİTAPLARI

№ 972

F. 100 kuruş

SERCAN ÖZİNAN

L. PIRANDELLO

ALTI ŞAHIS YAZARINI ARIYOR

Çeviren: Dr. Feridun TİMUR

gen
PQ4835
.I7
S4319
1949
c.3

M.E.B.

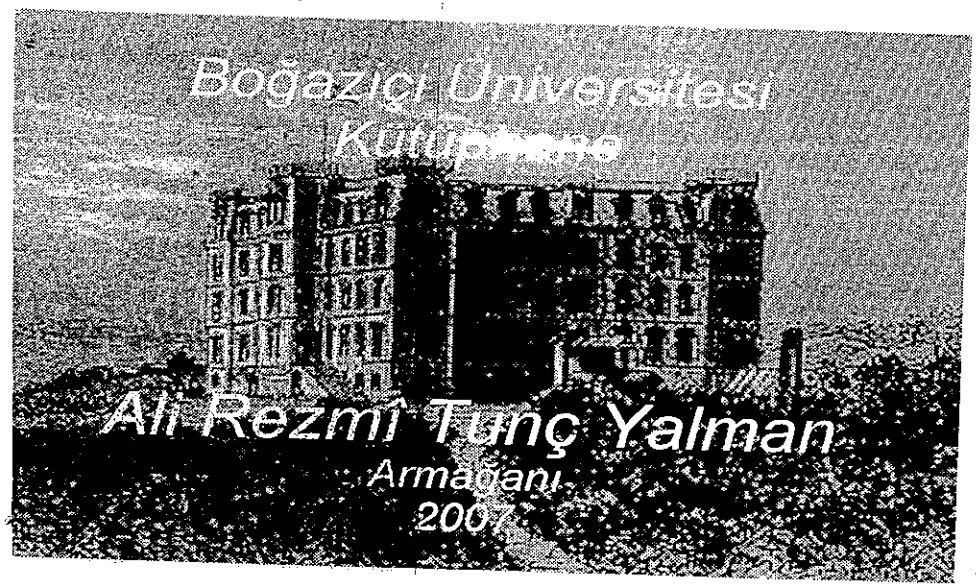
Boğaziçi Üniversitesi
Kütüphaneler
Ali Rezmî Tunç Yalman
Armağanı
2007

DÜNYA EDEBİYATINDAN TERCÜMELER

İTALYAN KLÂSİKLERİ: 13

ALTI ŞAHIS YAZARINI ARIYOR

M.E.B.

Bogazici University Library
39001103469360
14

L. PIRANDELLO

ALTI ŞAHIS YAZARINI ARIYOR

(Sei Personaggi in cerca d'Autore)

Bu eseri Dr. Feridun TİMUR dilimize çevirmiştir.

ANKARA 1949 — MİLLÎ EĞİTİM BASIMEVİ

gen
PQ
4835
.I7
S4319
1943
c.3

Eski Yunanlılardanberi milletlerin sanat ve fikir hayatında meydana getirdikleri şaheserleri dilimize çevirmek, Türk milletinin kültüründe yer tutmak ve hizmet etmek istiyenlere en kıymetli vasıtayı hazırlamaktır. Edebiyatımızda, sanatlarımızda ve fikirlerimizde istediğimiz yüksekliği ve genişliği bol yardımcı vasıtalar içinde yetişmiş olanlardan beklemek, tabii yoldur. Bu sebeple tercüme külliyatının kültürümüze büyük hizmetler yapacağına inanıyoruz.

1-8-1941
İSMET İNÖNÜ

BOĞAZİÇİ
ÜNİVERSİTESİ
KÜTÜPHANESİ
647885

BOĞAZİÇİ ÜNİVERSİTESİ
KÜTÜPHANE

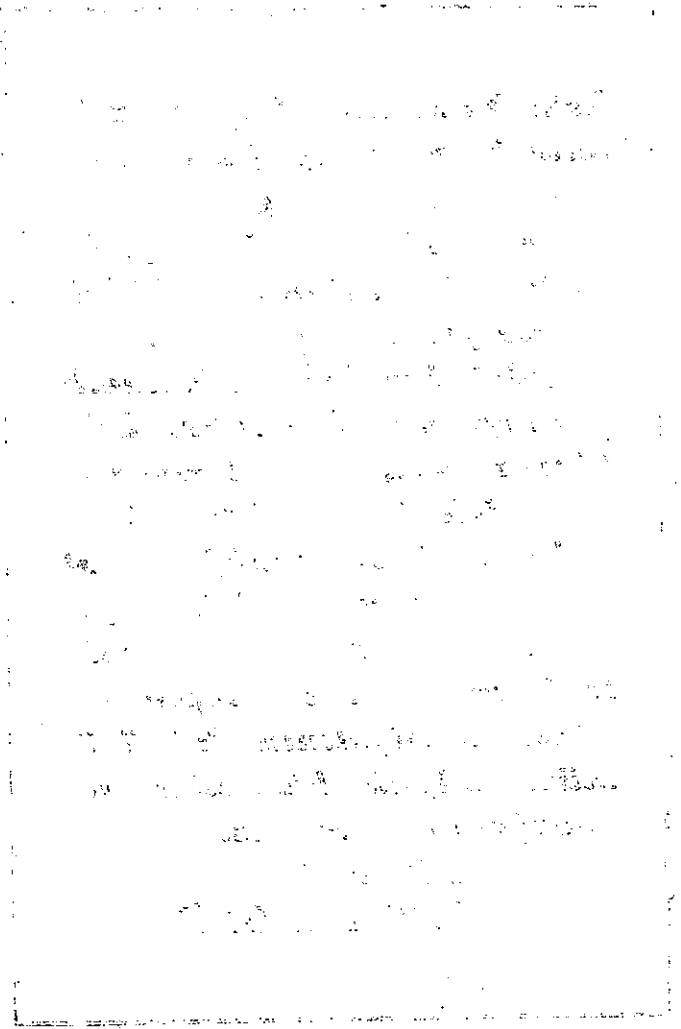

LUIGI PIRANDELLO VE TİYATROSU[1]

Pirandello'nun edebî faaliyeti şiir ve onu takibeden de hikâye ve roman yazmakla başlar. Tiyatro Pirandello'yu çok daha sonra tanıyacaktır. Pirandello'nun ellisine merdiven dayadığı bir yaşta piyes muharrirliğine başlaması basit bir tesadüf eseri değildir. Eriştiği lirizm ve edebî olgunluk nihayet ona tiyatronun yolunu göstermiş, kapılarını açmıştır.

Piyes muharriri Pirandello'nun ilk sahne denemelerinde hikâye ve roman edası sezilir. Bu devrede yazdığı piyesler çok defa mevzularını da hikâye veya romanlarından alırlar.

Bazılarının iddia ettikleri gibi, Pirandello'nun dramlarının temasını ve tekniğini bazı yabancı tiyatro yazarlarından, bu arada bilhassa Bernard Shaw'dan almış olduğu tamamen esassızdır. Birçok sene evvel yazdığı Müteveffa Mattia Pascal *adındaki romanında, sonradan yazdığı piyeslerin teması mevcuttur; mükâleme, muhavere, sahne eserlerine has bir sürat ve çeşni kazanmaktadır. Piyesleri - daha ilk denemelerden itibaren - katıksız, orijinal bir teknikle kaleme alınmışlardır.*

Pirandello tiyatro alanında çıraklık ve kalfalık devresini çok kısa zamanda ikmal ederek ustalığa yükselmiştir. İyi düşün Giacomino *(1916),* Liolà *(1916),* Hok-

kabaz külâhı *(1916,) gibi fon olarak Sicilya'yı seçtiği piyeslerden,* A Vilanza, Cappiduzzu paga tutto *gibi N. Martoglio ile birlikte yazdığı sahne eserlerinden sonra,* Size öyle geliyorsa öyledir *(1918) ile Pirandello şaheserlerinden birini veriyor. Bu kıssa, muharririn bundan sonra yazacağı piyeslerin ana temasını açıklaması bakımından da önemlidir.*

Pirandello daima ve bilhassa ilk zamanlarda sahneye karşı çekingen davranmıştır. Pirandello, her şeyden evvel bir mütefekkirdir; yıllarca profesörlük de yapmıştır. Birtakım akideleri, görüş ve anlayışları vardır. Bu mânevî bağlardan kurtulmak kolay bir iş değildir. Pirandello'nun hayatı ile eserleri arasında sıkı bağlar, karşılıklı münasebetler vardır. Hikâye ve romanları buna misâldir. Talih onu "filozofik bünyede" bir muharrir olarak dünyaya getirmiştir. Felsefe halk tarafından daima fena karşılanmıştır. Hele bir sanatkârın inbiğinden geçmiş, nefsinde de denenmiş olursa, böyle bir felsefenin nasıl bir demir leblebi olduğunu kimse kendisinden daha iyi bilemezdi. Üstelik Pirandello zamanının sahne tekniğini de beğenmiyordu. Birtakım "garabetler,, gibi görünmeleri, yorumlanmaları muhakkak olan yeniliklerle halkın önüne çıkmak için, içinden gelen ihtiyaç önüne geçilmez bir raddeye gelinciye kadar beklemesi gerektiğini hissediyordu. İhtimal, fikirlerini ekeceği zemini de istediği kadar tavlanmış bulmuyordu. Yenilik yapanlar gibi Pirandello da saburludur. Öte yandan, klâsik kültürün ve Alman felsefesinin örsü altında olgunlaşan, pekleşen bu mütefekkir (fütürist ressam ve heykeltraşların düzensiz, ahenksiz, zevksiz tekniğine benzetilir

korku ve kaygısiyle) piyeslerinin doğumunu bir müddet daha geciktirmekte bir fayda ummuş olması ihtimal dışında değildir. Çünkü, istememesine rağmen tekniği, bazı noktalarda, fütüristlerin tekniğini andırıyordu, velevki zâhiren de olsa.

I. Dünya Savaşını takip eden yıllar, İtalyan Sahneleri piyes yazarlarına hiç de gayret ve cesaret veren bir manzara arzetmez. Hele Pirandello gibi tiyatroda başka bir hava yaratmak, başka bir teknik kurmak, kalblerden ziyade kafalara hitap etmek istiyen bir mütefekkir - sanatkâr için sahne en uzak bir ümit ve vaitte bile bulunamazdı. Nitekim, Altı Şahıs yazarını arıyor *gibi dünya çapında bir piyes bile Roma'da ilk temsil edildiği gece tiyatro binasının içinde ve dışında büyük kargaşalıklar çıkmış, muharrir küçük bir linç tehlikesi atlatmıştır. Halk, çok defa, düşüncelerine, hattâ batıl itikatlarına karşı gelinmesini istemez, sevmez. Çabuk şöhret yapan, tutunan eserler ekseriya "halkın sesi, hakkın sesi" düsturuna riayet edenlerdir.* Le Mariage d'l Olympe *yazarı Emile Augier'nin dediği gibi "Tiyatronun kuvvet ve kudreti, cemiyetin fısıltılarını gür bir yankı gibi aksettirmek, henüz müphem olan hisleri formülleştirmek, çoğunluğun müşahadelerine istikamet vermek" ten ibarettir. Böyle bir piyes yazarı şöhret yapabilir, ama devrim yapamaz.*

I. Dünya Savaşını takip eden yıllar maddî alanda olduğu kadar belki de ondan fazla mânevi alanda derin değişikliklerin husule geldiği yıllardır. Pirandello, fikirlerdeki bu müsait gelişmeleri kendisine fırsat bildi, roman ve hikâyeyi bırakarak piyes yazmıya, hem de o za-

man için "paradoksal,, addedilen dramlar vücuda getirmiye koyuldu.

Pirandello, roman ve hikâye alanında yapmış olduğu gibi tiyatroda da en çetin, en sarp yolu seçti: yani halkı eğlendireceği veya müteessir edeceği yerde onu düşündürmeğe kalkıştı, kalblere değil ruhlara hitap etti.

"Uzvî yaşayışın zevki bütün canlılar için müşterektir. Fakat ruhî yaşayışın işareti olan neşeler, heyecanlar, düşüncelerdir ki tek an içine, yıllara doğru yol almış enteresan bir ömür uzunluğu açar.,, Ancak işlemiye işlemiye zihin değirmeni fikir buğdayını öğütmez olur. Pirandello, bu paslanmış, küflenmiş mekanizmayı harekete getirmeyi, insan denilen düşünen *hayvanın ruh tarafını işler bir hale koymayı kendisine şiar edinmiştir. Bunun için de, benimsediği bazı fikirleri, doğruluğuna inandığı bazı hakikatleri zihinlerimize nüfuz edecek şekilde gözlerimizin önüne sermiş, kafalarımıza binbir soru işaretinin kancasını takmıştır. İstediği şey, kendi hakikatlerinin, kendi fikir ve düşüncelerinin kabul edilmesi değildir, onları kabul veya reddetmemiz için zihinlerimizin işlemesi, çalışmasıdır.*

Tiyatro bir eğlence yeridir. Oraya halk eğlenmiye, hoşça vakit geçirmiye gider. Pirandello'nun piyeslerini böyle bir ruh haleti içinde görmiye giden seyircilerin ve bu nevi piyeslere kulakları hiç de alışık olmıyan tenkidcilerin üzerinde bu yepyeni eserlerin uyandıracağı tepkinin menfi bir tepki olacağını tabiî bir hâdise olarak karşılamalıdır. Pirandello yıllarca "anlaşılamamak" gibi cidden çetin bir mesele ile karşı karşıya kaldı. Fakat tuttukları yolun doğruluğuna inananların inatçılığı ile bez-

meden, şaşmadan ileriye doğru giden Pirandello nihayet gür sesini bütün dünyaya işittirmiye muvaffak oldu.

Anlaşılamamak! Bu eserin başında Rejisör Baş Aktör'e şöyle der: "Gülünç! gülünç! Ne yapalım, Fransadan artık iyi bir piyes gelmiyorsa, biz de Pirandello'nun, sanki aktörleri de, münekkidleri de, seyircileri de hiçe saymak için yazdığı, kimsenin bir şeycikler anlamadığı piyesleri oynamak zorunda kalıyorsak, kabahat benim mi?" - İşte o zamanki hava böyle bir hava idi. Zaman birçok şaheserlerin üzerinden sünger geçirdiği halde, bütün dünya tiyatroları ölümünden on iki sene sonra repertuvarlarında Pirandello'ya gene de en mutena yeri ayırmaktan geri kalmıyorlar.

Pirandello'nun bütün eserlerine ve bilhassa piyeslerine hâkim olan tema şahsiyet *meselesidir. Bu, felsefî bir problem olmaktan ziyade bir sanat temasıdır, çünkü muharrir onu sadece düşünmemiş, aynı zamanda yaşamış, duymuş, nefsinde denemiştir. Şahıslarının çoğunun arkasında Pirandello'nun kendisi gizlidir, bu yüzden kahramanlarının ıstırapları kendi ıstıraplarıdır, piyeslerinin tragedyası ekseriya kendi öz tragedyasıdır.*

Bir tek imiş gibi görmiye alıştığımız şahsiyetin birçok ve ekseriya birbirine zıt unsurlardan teşekkül ettiğini, dünkü şahsiyetimizin bugünkü ve yarınki şahsiyetimizden farklı olacağını bilmek hakikaten çok acı bir şeydir. Altı Şahıs Yazarını Arıyor *piyesinde Baba bu acıyı şöyle ifade ediyor:*

"Herkes kendisini 'bir, sanıyor, ama ben hiç de böyle olmadığını biliyorum: asıl facia işte burada. Her birimiz 'bir çok' uz, Müdür bey, haddi hesabı olmıyacak

kadar 'bir çok' uz: Ahmetle 'bir', Mehmetle de gene 'bir' iz: ama bu 'bir' ler birbirinden ne kadar farklı! Üstelik bütün hareketlerimizde herkese karşı bir tek 'kişi', daima 'ayni kişi', olduğumuzu da vehmediyoruz. Yalan! yalan! Fena bir tesadüf eseri olarak hareketlerimizden birine takılıp kaldığımız zaman böyle olmadığını farkediyoruz: o vakit o hareketimize 'bütünlüğümüz' ile girmediğimizi, bütün bir ömür sanki o tek hareketten ibaretmiş gibi, o bir tek kötü hareketimize bakarak hakkımızda hüküm vermenin, bütün bir ömür boyunca bir teşhir direğinde asılı kalmanın feci bir haksızlık olduğunu farkediyoruz! . . ."

Şahsiyet şahıstan şahsa ve ayni şahısta mütemadiyen değiştiğine göre, şahsa, yani şahsiyete tabi olan hakikatler ne durumdadır? Şahsiyet değiştiğine göre, bir hâdise benim şahsımdan geçerken bana göre, bir başkasından geçerken ona göre değişecek, kalıplanacak, eğrilip büğrülecektir. Hâdise bir tek oladursun, onu görenlerin sayısına göre, hattâ daha fenası aynı şahısta muhtelif zamanlarda başka başka hâdiselermiş gibi birçok olmıya mahkûmdur. Maddeye müteallik keyfiyetleri anlatmakta bile birtakım farklar vardır, nerde kaldı ki mânevi mefhumların anlaşılmasındaki zorluklar daha da büyüktür. O halde hakikati tanımak mümkün mü? Ne gezer! Onu içine alan şahısların çokluğu nispetinde o bir tek hakikat bıraktığı intiba bakımından birçok olmıya mahkûmdur. Çünkü hakikati bazı imkânlar çerçevesi içinde tanıyoruz ve çok defa birimizin görüşü ötekinin görüşüne uymuyor.

Bunlar büyük, büyük olduğu kadar da çetrefil ve halli güç problemlerdir. Ve hiç şüphesiz günlük hayatımızda bu problemlerin soruları her an karşımızda dikilmiş durmaktadır. Ama Pirandello, yukarda işaret ettiğimiz gibi, bu çetrefil problemleri çözmek, bu karışık sualleri cevaplandırmak istemiyor: yeter ki paslanmış olan zihin değirmenimiz birazcık harekete geçsin!

Pirandello'yu, hayatı olduğu gibi göstermemek, onu bildiği, dilediği gibi tahrif etmekle suçlandırmışlar, dramlarını "serebral" olmakla itham etmişlerdir. Bu, haksız bir ithamdır. İnsanlar, çok defa, deve kuşu gibi, başlarını umursamamanın kumlarına gömerek bazı hakatleri görmemezlikten gelirler. Pirandello, bir çoklarımızın söylemiye değil, düşünmiye bile cesaret edemediğimiz, bazı acı hakikatleri gür sesiyle haykırmaktan çekinmiyen bir muharrirdir.

Pirandello, piyeslerinin mevzuunu orta halli halk tabakasından seçer. Kahramanları ekseriya, memur, öğretmen, pansiyoncu, v. s. den ibarettir. Bunların başlarından geçen mütevazi hâdiselerden, geniş mâna kazanan sonuçlara varır, bunları daha büyük halk tabakalarına teşmil eder.

Pirandello'nun tiyatroda yaptığı yenilik sahne sanatında önemli bir yer tutar. Ondan evvel, sahne eseri deyince, şu veya bu şekilde, neşeli veya acıklı bir hâdisenin sahnede temsil edilmesi anlaşılırdı. Pirandello'dan evvel hiçbir tiyatro muharriri "düşünme,, faciasını temsil etmiye kalkışmamıştır.

Pirandello'nun eserlerine ilham olan moral ve psikolojik problemler büyük, bu problemleri tevdi ettiği

şahıslar küçüktür. Bunu iddia eden tenkidcilere hak vermek lâzımdır. Bu yüzden her fikir muharririnin damgasını, hüviyetini taşır. Ayni şey, bir şaheser olan Altı Şahıs Yazarını Arıyor (1921) *piyesi için de söylenebilir.*

Bu, Pirandello'nun yazmış olduğu irili ufkalı kırk üç piyes arasında en kudretlisi, en orijinal olanıdır. Bu dramda şahsiyet problemi *estetik ifadesini bulur. Fâni hayatla ebedî olan sanat arasındaki münasebetler nelerden ibarettir? Fânilikten ebediyete nasıl geçilir? Fâniliği yüzünden ıstırap çeken bir insan, sanat yaratmasının verdiği şevkle nasıl sükûna, huzura kavuşur? Ve nihayet hakikat nerede başlar, vehim nerede biter? - Pirandello bu dramında sanatı hayatın üzerine aksettirmiş, hayalîden kalkarak hakikîyi yaratmış; tezatlar, şüpheler, tereddütler içinde yüzen, çırpınan, bunalan, hakikati vehimden seçemiyen insan ruhunun sefaletini, biçareliğini o merhametsiz neşteri ile deşmiş. kim olduklarını anlıyamıyan insanların bu beşer tragedyasını amansız çizgileriyle belirtmiş; şairin nasıl eser yarattığını ve onun yaratma anındaki muhayyilesini âdeta canlı bir halde seyircilere göstermiştir.*

Bu piyesin bir başka özelliği de piyes içinde piyes olmasındadır. Pirandello, Altı Şahıs*tan başka, "piyes içinde piyes" olarak iki sahne eseri daha yazmıştır.* (Ciascuno a modo suo, Questa sera si recita a soggetto). Altı Şahıs Yazarını Arıyor*da, sözde tiyatro icaplarından sayılan bazı esassız kaideleri yıkan Pirandello, klâsik tiyatro şekillerine dönmüştür. Eserde muhavere, bütün sahne şaheserlerinde olduğu gibi, lirik bir kıymet kazanmaktadır. Vaka, tiyatro salonunda seyirciler yok-*

muş gibi cereyan eder. Bu sebeple Aktör ve Şahısların bir kısmı zaman zaman salona inerler veya salondan sahneye çıkarlar. Bu şekil, bir dereceye kadar da olsa, sahne - salon *düalizmini ortadan kaldırmaya yarar. Sonradan yazılan piyeslerden bazılarında, Pirandello'nun bu tekniği göze çarpmaktadır (Meselâ* Küçük Şehir*'de olduğu gibi).*

Bundan başka bu piyeste perde açıldı, kapandı *diye de bir şey yok. Nasıl olsun ki - asıl tuhafı da bu ya - ortada dar mânasiyle bir piyes de yok. Hele dekor var mı diye sormayınız, çünkü ondan eser dahi yok.*

Eserin krokisini en basit şekilde şöylece çizebiliriz:

Gündüzün, nesir tiyatrosu sahnesindeyiz. Pirandello'nun Herkese kendi rolü = Il gioco delle parti *piyesinin o gün provası yapılıyor. Bu sırada Altı Şahıs salona giriyorlar, sahneye doğru ilerliyorlar. Bunlar bir muharririn (Pirandello'nun) muhayyilesinde canlı, diri olarak doğan altı şahıstır. Başlarından şöyle bir macera geçmiştir. Sonradan öğreniyoruz ki muharrire rahat vermiyorlar, mütemadiyen karşısına dikilerek başlarından geçen hâdiselerden bir eser mevzuu çıkarması için ısrar ediyorlarmış. Canlı, diri şahıs olmalarına canlıdırlar ama bir kitabın sayfalarına girmezlerse ölüp gidecekler. Bunu biliyorlar. Muharrir aksi bir adam. Başlarından bu kabîl hâdiseler geçmiş insanlar sayılmıyacak kadar çok. Sonra o, "muayyen bir hedef gütmiyen, yani üniversel bir mâna ve değer taşımıyan tiplere, hâdiselere, manzaralara ehemmiyet" vermiyen bir muharrir. Bunun için o altı şahısta kendisini ilgilendiren bir şey bulamıyor ve maceralarını kitap haline getirmeyi reddediyor. Dikkat*

ediniz: şahısların kendilerini değil, onların maceralarını reddediyor. Ne yapsın! Şöyle bir çare buluyor: Muhayyilem onları canlı, diri olarak doğurdu ama başlarından geçen (ve bu sayede onlara şahıs *hüviyet ve şahsiyetini sağlıyan) şeyler beni ilgilendirmiyor. O altı şahsı* şahıs *yapan hâdiseleri değil,* aradıkları muharriri bulamama *dramını yazayım, diyor. İşte vücuda gelen piyes, böyle bir düşüncenin eseridir. Fakat Altı Şahsın maceralarını hikâye eden bir piyes değildir. Bu yüzden de o Altı Şahıs, hâlâ "yazarını arıyan,, - ve bulamıyan - Altı Şahıs olarak dünya edebiyatına geçmiş bulunuyorlar. Bütün eser, o zavallı altı şahsın çırpınışları ile doludur. Ah, ne olur bir muharrir bulsalar da - canlı ve diri olan - varlıkları ebediyen mumyalaşsa, artık ölüm nedir bilmeseler! İşte bu ümitle bir tiyatro kumpanyasına başvuruyorlar. Yalvarıyorlar, yakarıyorlar. Rejisör evvelâ kabul etmiyor, sonra bazı değişikliklerle ve tiyatronun icaplarına (!) da halel gelmiyecek şekilde başlarından geçen hâdiseleri piyes halinde yazmayı kabul ediyor. Daha doğrusu evvelâ bir fikir edineyim diye bazı kısımları şahıslara temsil ettiriyor. Şahısların sahnede yerleri olmıyacağına göre şimdi sıra aktörlere geliyor: şahısların temsil ettikleri kısmı tekrar edecekler. Aktör - Şahıs ikiliği derhal bütün acılığı ile beliriyor. Şahıslar nerdeyse kendilerini tanıyamıyacaklar, kendilerinin temsil ettikleri sahne ile aktörlerin temsil ettikleri sahne birbirinden o kadar farklıdır. Babanın dediği gibi" . . . bizim rolümüzü iyi yapıyorlar. Fakat emin olun bize başka bir şey yapıyorlarmış gibi geliyor, hâdise aynı olacak, ama aynı değil.,, Fakat rejisöre de bak ver-*

mek lâzım. Diyor ki:" (Aktörler) hem aktör olsunlar, hem 'sizler' olsunlar, mümkün mü?" Pirandello muhayyel şahısları mücessem şahıslar haline getiriyor ve onları, rollerini yapacak olan aktörlerle karşılaştırıyor. Aradaki tezat derhal göze çarpıyor. Baba ilâve ediyor: "Öyle bir şey ki . . . ortada kendileri (aktörler) var ama artık bizler yokuz.,, Bu feryat Babadan ziyade Pirandello'nun feryadıdır. Yalnız Pirandello'nun da değil, ihtimal şahıslarını eğirip büğüren aktörlere karşı yükselen bütün tiyatro muharrirlerinin müşterek feryatları, müşterek isyanlarıdır.

Rejisör anlayışsızın biri olacak ki muharririn yazmak istemediği bir piyesi kendisinin yazabileceğini umuyor. Ama ne kadar yanlış düşündüğünü hâdiseler göstermekte gecikmiyorlar. Sahnede bir tabancanın patlamasiyle piyes beklenmedik bir anda sona eriveriyor, rejisörün aklı da başından gidiyor. Erkek çocuk tabanca ile kendini öldürmüştür. Koşuşuyorlar. Sahne karışıyor. Çocuk öldü diyenler var, ölmedi diyenler var. Hakikat nerede? Kim bilir! Fakat şeytanî bir gülümseme ile sivri sakalının altından Pirandello'nun şöyle dediğini işitir gibi oluyoruz: "Çocuğun ölümü maddî bir hâdisedir. Dört beş kişi bir araya geldi mi, onu bile anlamaktan âcizsiniz. Bari mânevi mevhumları anlarız iddiasiyle boşuna övünmeyiniz!"

Pirandello'nun bu zeki, bu şeytanî tebessümü bütün esere hâkimdir. Altı Şahıs Yazarını Arıyor *piyesi, her sınıf halkı ilgilendirebilecek, en basit düşünenlerden en karışık düşünenlere kadar herkesin dikkatini uyanık tutacak bir eserdir. Sinemadan hoşlananlar orada bir fi-*

lim havasını, edebiyattan hazzedenler bütün bedîî güzellikleri, gönül eğlendirmek istiyenler de sürprizlerle ve garip kombinezonlarla dolu hâdiseler silsilesini bulabileceklerdir. Düşünmek istiyenlere de kendilerini haftalarca düşündürecek kadar çok mevzu ayrılmıştır. Hasılı, Altı Şahıs *hakikî bir şaheserde aranması lâzım gelen bütün özellikleri ve güzellikleri nefsinde toplıyan bir eserdir.*

* * *

Pirandello, memleketimizde de sevilmiş bir piyes yazarıdır.

Altı Şahıs Yazarını Arıyor *piyesi Halit Fahri Ozansoy tarafından dilimize Fransızcadan çevrilerek 1927 yılında Şehir Tiyatrosunda temsil edilmiş, fakat kitap halinde çıkmamıştır. Bugün Türk okuyucularına sunduğumuz* Altı Şahıs, *Pirandello'nun orijinaline verdiği son şekilden tercüme edilmiştir. Bu itibarla, Ozansoy'un eserin ilk şekli olan Benjamin Crémieux'nün Fransızca tercümesinden çevirmiş olduğu* Altı Şahıs'ı *nazarı itibara almıyacak olursak,* Altı Şahıs Yazarını arıyor *piyesi nihayî şekli ile ilk defa Türk okuyucularına tarafımızdan sunuluyor demektir.*

Pirandello'nun diğer piyesleri arasında Size öyle geliyorsa öyledir *adındaki kıssa müteaddit defalar Ankara ve İstanbulda temsil edilmiş, kitap halinde de basılmıştır. Şemseddin Talip Diler'in tercümesi olan* IV Henri *1933 de kitap halinde çıkmış ve 1945 de İstanbulda Şehir Tiyatrosu tarafından temsil edilmiştir. Bir perdelik* Aptal *da kitap halinde basılmıştır.* Lumie di Sicilia *adındaki eser* Amasyanın elması *adiyle tarafımdan adapte ve radyofonize edilerek 31 ocak 1947 tarihinde Ankara radyosunda temsil edilmiştir.*

Keçiören, temmuz 1948

Dr. Feridun TİMUR

---

1 Pirandello'nun hayatı ve eserleri hakkında tamamlayıcı bilgi edinmek istiyenler şu eserlere de başvurabilirler: (1)L. Pirandello, *Seçme Hikâyeler I,* tercüme eden Dr. Feridun Timur: Millî Eğitim Bakanlığı, Dünya Edebiyatından Tercümeler, İtalyan Klâsikleri 11, 1948; (2) L. Pirandello, *Öteki Evin Işığı* (Hikâye), tercüme eden Dr. Feridun Timur; (Pirandello'nun hayatı ve eserlerii hakkında önsöz), Tercüme, Millî Eğitim Bakanlığı; sayı 45, 1948; (3) *L. Pirandello,* yazan: Dr. Feridun Timur, Küçük Tiyatro Mecmuası, Ankara, Yıl 1, Sayı 3, 1948.

ÖNSÖZ

Bana daha dün imiş gibi geliyorsa da, birçok senedir sanatımın hizmetinde bulunduğu halde mesleğinin acemisi olmaktan bir türlü kurtulamıyan çok hamarat küçük bir hizmetçim var.

Adı Hayal.

Aksi, alaycı bir kız. Karalar giymekten hoşlanır ama, çok kere hareketleri acayiptir, üstelik yaptığı işleri de her zaman ciddiyetle ve birteviye yapmaz. Elini cebine sokar, bir külâh çıkarır; kırmızı bir ibik gibi başına geçirir ve kaçıp gider. Bugün burada, yarın oradadır. Hikâye, roman ve piyeslerim için mevzu bulayım diye, yakalarını kurtarmak imkânını bulamadıkları garip hâdiselerin ağına tutulan, tasarladıkları şeylerde engellerle karşılaşan, ümitlerinde hayal kırıklığına uğrıyan, sözün kısası kendileri ile anlaşmak çok defa gerçekten müşkül olan erkek, kadın ve çocuklardan müteşekkil, dünyanın en hoşnutsuz insanlarını evime getirmekten zevk alır.

Birkaç sene oluyor, küçük hizmetçim Hayal, nereden, nasıl bulduğunu bilmediğim bütün bir aileyi evime getirmek gibi kötü bir ilhama, uygunsuz bir hevese kapıldı. Kanaatince bu ailenin başından geçenler, nefîs bir romana mevzu olabilirdi.

Piyes başlarken sahnede görüldükleri şekilde, o Altı Şahıs karşıma dikildiler:

Elli yaşlarında olduğunu tahmin ettiğim bir zat:

siyah caket ve açık renk pantolon giymişti, mahçubiyetinden sunatı asık, bakışı tersti. Yanında matem elbiseleri giymiş bir kadıncağız vardı: dört yaşında küçük bir kızı elinden tutuyordu, bir tarafında da on yaşından biraz büyük bir erkek çocuk durmaktaydı. Aralarında bir de bir genç kız bulunuyordu: arsız, yüzsüz bir şey, süslenerek, püslenerek matem elbiseleri giymişti; hal ve tavırları insanın üzerinde iyi bir tesir bırakmıyordu; hem o mahçup ihtiyara karşı, hem de yirmi yaşlarındaki bir gence karşı dokunaklı, şakrak bir istihfaf duyduğu anlaşılıyordu. (Bu genç, beşinden de nefret ediyormuş gibi yanlarına sokulmuyor, kendi düşüncelerine dalmışa benziyoru). O Altı Şahsın kâh biri, kâh öteki, ekseriya biri ötekinin sözünü keserek, başlarından geçenleri anlatmıya, her biri kendi düşüncelerini haykırmağa, ihtiraslarını, acılarını yüzüme fırlatmıya başlıyorlardı.

Hayalinde bir kahramanın nasıl, niçin doğduğunu söyliyecek muharrir var mıdır? Sanat yaratmasının esrarı da tabiattaki doğumların esrarı gibidir. Seven bir kadın ana olmak istiyebilir; fakat bu arzusu ne kadar kuvvetli olursa olsun, gebe kalması için kâfi gelmez. O kadın, günün birinde, iyice kestiremediği bir anda, ana olduğunu görür. Ayni şekilde bir sanatkâr, yaşadığı müddetçe, benliğinde birçok hayat tohumları toplar, hayatiyeti olan bu tohumlardan birinin günün birinde hayaline nasıl, niçin yapıştığını, gelip geçici fâni ömrün üstünde canlı bir varlık haline geldiğini katiyen söyliyemez.

Şu kadarını söyliyebilirim ki, onları (şimdi sahnede görülen o Altı Şahsı) hiç de aramadığım halde, elle

tutulacak, hattâ nefes alışları işitilbeilecek şekilde, canlı, diri olarak karşımda buldum. Her biri kendi ıstırbı ile, hepsi de karşılıklı birtakım hâdiselerin meydana gelmesi ve gelişmesi ile, birbirlerine sıkıca bağlanmış olarak, şahıslarından, ihtiras ve ıstıraplarından, başlarından geçen olaylardan bir roman, bir piyes, hiç olmazsa bir hikâye yazmam için orada, bekleşiyorlardı.

Canlı olarak doğmuşlardı, yaşamak istiyorlardı.

Şunu biliniz ki, istediği kadar fevkalâde, istediği kadar karakteristik olsun, sırf tasvir etmek hevesi ile bir erkek veya kadın tipini tasvir etmeyi; neşeli veya mahzun olsun, muayyen bir vakayı, sırf hikâye etmek hevesiyle hikâye etmeyi; bir manzarayı, sırf çizmek hevesiyle çizmeyi katiyen kâfi görmedim.

Şüphesiz ki bu heveste olan muharrirler vardır (bunlar az da değildir.) Bu kabîl muharrirler yaptıkları işten memnun kalırlar, başka bir şey istemezler. Bunlar daha ziyade tarihî bünyede olan muharrirlerdir.

Gene öyle muharrirler vardır ki, bu hevesten başka daha derin ruhî bir ihtiyaç hissederler, bu yüzden de muayyen bir hedef gütmiyen, yani üniversel bir mâna ve değer taşımıyan tiplere, hâdiselere, manzaralara ehemmiyet vermezler. Bunlar daha ziyade filozofik bünyede olan muharrirlerdir.

Bana bu sonunculardan olmak bahtsızlığı nasip olmuştur.

Sembolik sanattan nefret ederim, çünkü sembolik sanat eseri tabiî olan her türlü hareketten mahrumdur, makine, istiare haline gelmiştir. Sembolik eser vücuda getirmek, yanlış ve boş bir gayret sarfetmekten başka bir

şeye yaramaz. Çünkü edebî bir esere sadece mecazî bir mâna vermek bile, o eserin maddî, mânevi hiçbir hakikate malik olmadığını, herhangi ahlâkî bir hakikatin ispatı için uydurulmuş bir masal telâkki edildiğini açıkça gösterir. Mecazî sembolizmin mebdei bir mefhumdur, daha doğrusu teşbih olan veye teşbih olmak istiyen bir mefhumdur. Bizim bahsettiğimiz şey ise, kendisini değerlendirecek mânayı teşbihte aramaktadır.

Halbuki ben, ne kadar uğraştıysam da, o Altı Şahışta böyle bir mâna göremiyor ve onları yaşatmayı lüzumsuz buluyordum.

Kendi kendime düşünüyordum: "Okuyucularımı yüzlerce hikâyemle fazlasiyle üzdüm: bu Altı Şahsın içler acısı hikâyesiyle ne diye daha da üzeyim?"

Bu düşünceyle onları uzaklaştırıyordum. Daha doğrusu, elimden geleni yaparak uzaklaştırmaya çalışıyordum.

Fakat bir şahsa boş yere hayat verilmez.

Ruhumun yavruları olan o Altı Şahıs artık benimle ilgisi olmıyan bizzat kendi hayatları ile yaşıyorlardı ki bundan da kendilerini mahrum etmek elimde değildi.

Ben onları zihnimden kovayım diye sebat ettikçe, onlar, içinde bulundukları kitap sayfalarından mucize eseri olarak çıkmış roman kahramanları gibi, sanki hikâye desteğinden hemen hemen tamamen kurtulmuş bir halde, kendi hesaplarına yaşamıya devam ediyorlar; çalışma odamın sessizliği içinde karşıma dikilmek için günün bazı saatlerini kolluyorlar; kâh biri, kâh öteki, bazan da ikisi birden, beni kandırmıya, temsil veya tasvir edilmek üzere şu veya bu sahneyi teklif etmiye, teklif

ettikleri şeylerin sağlıyabileceği tesirleri, pek sık naslanmıyan bazı vaziyetlerin uyandırabileceği alâkayı övmiye geliyorlardı, vesaire, vesaire.

Öyle bir an geliyordu ki tekliflerini kabul eder gibi oluyordum; her defasında ısrarlarına boyun eğişim, bir an için olsa bile sözlerine kulak verişim, onların daha canlı bir hal, daha vuzuhlu bir şekil almalarına, dolayısiyle üzerinde de daha kandırıcı bir tesir yapmalarına kâfi geliyordu. Böylece ellerinden yakamı kurtarmak gitgide zorlaşıyor, onların beni kandırmaları ihtimali ise kolaylaşıyordu. Ne yapacağımı bilemiyordum. Nihayet, birdenbire, bu çıkmazdan kurtulmak çaresi bir şimşek gibi zihnimde parladı.

Şöyle düşündüm:

— Hayalinde canlı olarak doğmuş olan bazı şahısları yaşatmak istemiyen bir muharririn bu işitilmedik serüveniyle, hayat ışığına gark olduktan sonra, sanat dünyasından uzaklaşmıya bir türlü razı olmıyan bu Altı Şahsın serüvenini ne diye temsil etmiyorum? Onlar daha şimdiden benden ayrıldılar, başlı başına birer varlık oldular; kendi başlarına yaşıyorlar; ses ve harekete sahip olmuşlar; yaşamak için benimle giriştikleri savaşlarda, bir başkasının yardımına lüzum kalmadan hareket eden, konuşan dramatik şahıslar seviyesine yükseldiler; kendilerinde daha şimdiden bu vasıfları buluyorlar; nefislerini bana karşı müdafaa etmeyi öğrendiler; elbette başkalarına karşı da müdafaa etmeyi becerirler. O halde, bırakalım da dram şahıslarının gitmeleri mûtat olan yere, yani tiyatro sahnesine gitsinler. Bakalım ne olacak.

Dediğim gibi yaptım. Tabii meydana gelen şey de tasarladığım gibi çıktı: karmakarışık bir mizah havası içinde, trajik ile komik, hayal ile hakikat birbirine karıştı; nefes alan, hareket eden şahısların benliklerinde taşıdıkları, hissettikleri ve her ne bahasına olursa olsun temsil etmek istedikleri bir dram meydana geldi; bu dramı irticalen temsil ettirmek için uğraşıyorlar, ama emekleri boşa gidiyor. Meydana gelen dram, Altı Şahsın netice vermiyen bu teşebbüslerinin dramıdır. Evvelâ, kulissiz ve dekorsuz bir sahnede, gündüzün, bir piyesi prova eden bir tiyatro kumpanyasına mensup o zavallı aktörlerin hayreti görülüyor; muharrir aradıklarını, kendilerinin de şahıs olduklarını bildiren o Altı Şahsı karşılarında görmekle aktörler ilkin hayret ve inanmazlık gösteriyorlar; az sonra, siyah peçeli Ana'nın âni bayılması üzerine o kadında ve o garip ailenin öteki fertlerinde cereyan etmekte olduğunu sezdikleri drama karşı, beklenmedik bir anda böyle bir şeyi kabule hazırlıksız olan o çıplak sahnede cereyan etmiye başlıyan o karanlık, müphem drama karşı ilgilenmiye başlıyorlar; içler acısı trajik bir şiddetle birbirini altetmiye çalışan zıt ihtirasların kükremesi karşısında ilgileri gitgide artıyor...

Ve işte, evvelce boş yere o Altı Şahısta arayıp da bulamadığım o üniversel mânayı onlar, kendi arzu ve teşebbüsleriyle sahneye gittikten sonra, birbirlerine karşı ve hepsi de rejisöre ve onları anlamıyan aktörlere karşı giriştikleri amansız savaşın heyecanında bulmaya muvaffak oldular.

İstemiyerek, bilmiyerek ruhlarının son haddini bulan heyecanı içinde, karşılıklı ithamlardan kendilerini

korumak için, şahıslar yıllardır benim olan ruhî ıstıraplarımı kendi ıstırapları imiş gibi ifade etmektedirler: kelimelerin boş mücerretliğine dayanması zarurî olan karşılıklı anlaşmalar ve bundan doğan aldanışlar; benliğimizde taşıdığımz müteaddit şahsiyetler; ve nihayet hareket eden ve değişen hayat ile sabit kalan, değişmiyen kalıp arasında devam edegelen trajik mücadele...

O Altı Şahıstan bilhassa ikisi, Baba ile Üvey Kız, kalıplarının değiştirilemiyen bu amansız sabitliğinden bahsediyorlar; bu sabitlikte ikisinin de edebî ve değişmez hüviyetleri gizlidir: bu, Baba için ceza, Üvey Kız içinde intikamdır; Aktörlerin yapmacık sırıtışları ve şuursuz konuşmaları karşısında hüviyetlerini müdafaa ediyorlar, onu tiyatronun -sözde- icaplarına göre eğirip büğürmek istiyen anlayışsız Rejisöre kabul ettirmek için didinip duruyorlar.

İlk bakışta altı şahsın altısı da ayni teşekkül seviyesinde değildir; fakat bu hal, birinci veya ikinci derecede önemli şahıslar, yani "kahramanlar" ve "taslaklar" bulunduğu ve altısının da ehemmiyetlerine göre aynı derecede canlandırılmadıkları için böyle değildir. Eğer böyle olsa idi, her sahne veya piyes arşitektürü için lüzumlu olan basit bir perspektivden başka bir şey olmazdı. Sanat bakımından şahısların altısı da ayni seviyededirler, altısı da piyesin hayalciliğini teşkil eden aynı gerçeklik seviyesindedirler. Ancak, Baba, Üvey Kız ve hattâ Oğul ruh; Ana tabiat; bakan ve bir jest yapan Erkek Çocukla tamamen hareketsiz duran Küçük Kız "mevcudiyet" gibi canlandırılmışlardır. Bu olay, şahıslar arasında yeni bir perspektiv yaratmaktadır. Farkında olmadan, o Altı

Şahsın bazılarını (sanat bakımından) daha fazla, bazılarını daha az, bazılarını da, hikâye veya temsil edilecek olan bir vakanın unsurları gibi, belli belirsiz bir şekilde canlandırmam gerektiğini düşünmüştüm. Tam mânasiyle canlandırılmış olan Baba ile Üvey Kız, tabii ön plâna geçiyor, ötekileri sevkediyor, âdeta onların ölü sıkletini arkalarından sürüklüyorlar; Ana, varla yok gibi bir şey olan, ellerinden tutup götürülmiye muhtaç iki çocuk arasında, mukadderata boyun eğmiş bir kurban gibidir.

Evet, öyledirler! Nitekim şahıslar, kendimden uzaklaştırmak istediğim anda, muhayyilemde nasıl canlandırmış isem, öyle görülmeliydiler.

Şimdi düşünüyorum da, bu zarureti hissetmiş, farkında olmadan yeni bir perspektivle de halletmiş olmam, bu perspektivi kurabilmek için de bulduğum şekil, bana mucize gibi geliyor. Hakikat şudur ki, piyes gerçekten bir mucize eseri olarak, bütün ruhî unsurların birbirlerine uydukları, ilâhî bir ahenk içinde işledikleri bir sırada, hayalin içten gelen bir ışıkla aydınlandığı bir anda doğmuştur. Hiçbir insan tasavvur edilemez ki, hissetmeden çalıştığı takdirde, ne kadar uğraşsa da, piyese verilecek şeklin gerektirdiği bütün zaruretleri kavramıya, karşılamıya muktedir olsun. İleriye sürdüğüm fikirler, eseri yazmıya başladığım zaman tasarlamış olduğum, şimdi de müdafaasını yaptığım fikirler değil, benim de sakin kafa ile sonradan bulmuş olduğum düşüncelerdir.

Ben bir muharrir arıyan Altı Şahsı temsil etmek istedim. Aradıkları muharrir bulunmuyor, tabii piyes

te temsil edilemiyor; buna mukabil, bu altı şahsın semeresiz kalan teşebbüslerini gösteren piyes temsil ediliyor.

Fakat reddettiğimiz bir şahsı temsil etmek mümkün müdür? Şüphesiz ki, temsil edeceksek o şahsı hayalimizle almamız, yani ifade etmemiz lâzımdır. Nitekim ben de o altı şahsı, benden başka bir muharrir arıyan altı şahıs olarak kabul ettim ve öylece canlandırdım.

Gelelim şimdi o şahıslardan ne reddetiğim meselesine; şüphesiz ki o altı şahsın bizzat kendilerini reddetmedim, onları en çok ilgilendiren, fakat yukarda açıkladığım sebeplerden ötürü beni hiçbir surette ilgilendirmiyen dramlarını reddettim.

Ya bir şahıs için kendi öz dramı nedir?

Her hayalet, her sanat yaratığı, hayalet veya sanat yaratığı olmak için, bir drama malik olmalıdır, yani bir dramın kahramanı olmalıdır ki bu da dramsız mümkün değildir. Dram, kahramanların sebebi hikmetidir, onların mevcudiyeti için zarurîdir.

Ben, o altı şahsın sebebi hikmetini reddettim, fakat onların mevcudiyetlerini kabul ettim; uzviyeti aldım, ona kendi has fonksiyonu yerine, daha karışık bir fonksiyon, asıl fonksiyonun ancak bir malûm olarak girdiği bir fonksiyon tevcih ettim. Bu vaziyet, bilhassa Baba ile Üvey Kız için çıkar yolu olmıyan müthiş bir vaziyettir; çünkü bu ikisi, ötekilerden daha çok yaşamak istiyorlar, daha fazla şahıs olduklarını, yani bir drama, kendi dramlarına, mutlak surette muhtaç olduklarını biliyorlar; esasen kendi dramlarından başka bir dram tasavvur etmeleri de imkânsızdır; bu dram da onlara red-

dediliyor; "muhal" bir vaziyet ki ne bahasına olursa olsun bundan yakalarını kurtarmalıdırlar, zira varlıkları bu meselenin halline bağlıdır. Doğrusunu söylemek icap ederse, ben onlara başka bir sebebi hikmet, başka bir fonksiyon verdim, yani o "muhal" vaziyeti, reddedildikleri için muharrir aramakta olmak gibi bir dram tevcih ettim: onlar, bunun da sebebi hikmeti olabileceğini, yaşamaları için yeter derecede lüzumlu, hakikî bir fonksiyon sayılabileceğini akıllarından bile geçirmiyorlar. Nasıl geçirsinler ki, kendilerine has bir hayata esasen malik bulunuyorlar. Biri onlara böyle bir şey söylese, inanmıyacaklar; çünkü haksız ve anlaşılmaz gibi gördüğümüz bir ıstırabı çekmek için hayata doğduğumuzu düşünmek mümkün değildir.

Bundan dolayı muharririn faaliyetini kendi faaliyeti haline getirdiği, bazan da muharririn faaliyetine tecavüz ederek şahıs kalite ve mevkiinden çıktığı için Baba'nın olduğundan başka türlü olması gerektiğini söyliyenler, nasıl bir esasa dayanarak beni tenkide kalkışıyorlar, anlıyamıyorum. Ama beni anlamıyanları anladığım için, şunu farkediyorum ki, buna sebep benim olduğu bilinen ruhî ıstırapları o şahsın kendine mal etmesi, kendi ıstırapları imiş gibi göstermesidir. Bu ise çok tabiidir ve asla bir hatâ teşkil etmez. Baba'nın ıstırapları, benim kendi dramım ile hiçbir münasebeti olmıyan sebep ve vakıalardan ileri geldiği, duyulduğu, yaşanıldığı mülâhazası bir tarafa - bu mülâhaza tek başına tenkidleri çürütecek mahiyettedir - şu noktayı belirtmek isterim ki - uygun düştüğü takdirde - haklı olarak bir şahsa aksettirebileceğim kendi ruhî ıstırplarım

başka; bu eserin gerçekleşmesi için sarfettiğim ruhî faaliyet, muharririni arıyan o altı şahsın dramını şekillendirmiye muvaffak olan faaliyet başkadır. Eğer Baba benim bu faaliyetime katılsa, o şahısların muharrirsiz kalmaları dramının vücuda getirilmesine yardım etseydi, işte o zaman ve yalnız o zaman, onun bazan muharririn kendisi olduğunu, yani Baba'nın olması gerektiğinden başka türlü olduğunu söylemiye hak kazanırlardı. Fakat Baba, "muharririni arıyan şahıs,, olmayı kabul ediyor, "muharririni arıyan şahıs,, olmayı kendisi icad etmiyor, var kuvvetiyle isyan ettiği ve çare aradığı bir vaziyet, bir musibet olarak kabul ediyor: bu da, ıstıraplarını kendi ıstırapları imiş gibi ifade etse bile, onun "muharririni arıyan şahıs" tan başka bir şey olmadığını gösterir. Eğer o, muharririn faaliyetine katılsa idi, o musibeti pekâlâ kendi kendisine izah edebilirdi; yani, reddedilmiş bir şahıs da olsa, bir şairin dölyatağına alınır ve şahsiyetini tesbit eden muharriri bulamadığından dolayı yeise düşmesi için ortada sebep de kalmazdı: demek istiyorum ki, muharrir tarafından kendisine verilen vücut hikmetini kabul eder, son bir çare olarak başvurduğu **Rejisörü de, Aktörleri** de bir tarafa bırakır, gönül rızası ile kendi vücut hikmetinden feragat ederdi.

Yaşamak deyince sadece yaşamak anlaşılıyorsa, Ananın yaşamak katiyen umurunda değildir. Yaşamakta olduğuna dair en küçük şüphesi yok; nasıl, niçin, ne şekilde, bunu araştırmak hatırından bile geçmemiştir. Hasılı, "rolü" ünden bir an bile ayrılmadığına göre, şahıs olduğunu bilmiyor. "Rol,,ü olduğundan haberi yok.

Bu hal onun bünyesine tamamen uygundur. "Ta-

bu,, bir şekilde cereyan eden Ana rolü, ruhî faaliyet gerektirmez; Ana bir ruh gibi değil, yaşadığını, yani şahıs olduğunu bilmiyen bir ruh haleti içinde yaşamaktadır. Böyle olmakla beraber, kendine göre ve kendi maksatları için, Ana da bir muharrir arıyor; bir ara Rejisörün karşısına çıkarıldığına seviniyor bile. Acaba Rejisörün karşısına çıkarıldığına seviniyor bile. Acaba Reyır: Rejisörün ona Oğul ile bir sahne temsil ettireceğini ümid ediyor; o sahneyi temsil ederken, bütün ıstıraplarını dökecektir; fakat böyle bir sahne temsil edilemez, çünkü böyle bir sahne vukubulmamıştır, vukubulmasına da imkân yoktur. Ana, şahıs olduğundan, bütün hüviyetiyle tesbit edilmiş bir varlık olduğundan o derece habersizdir.

Öteki şahıslarla birlikte sahneye çıkıyor, ama ötekilerin kendisine ne yaptırmak istediklerini anlıyamıyor. İhtimal, kocasını ve kızını tahrik eden, kendisini de bir sahneye sürüklemiş olan hayata doğma ihtirasını, ıstırap çeken ve çektiren o adamın her vakitki anlaşılmaz garabetlerinden biri tasavvur ediyor ve - asıl müthiş olanı da - doğru yoldan ayrılmış olan bedbaht kızının yeni, şüpheli baş kaldırışlarından biri sanıyor. Ana tamamen pasiftir. Başından geçen hâdiseler, bu hâdiselerin nazarında kazandığı kıymet, hattâ bizzat kendi karakteri, başkalarının söylediği şeylerdir, o da bu şeylere yalnız bir kere itiraz ediyor: oğlunu ve kocasını bırakmak istemediğini anlatmak için analık sevkitabiisi ayaklanıyor, isyan ediyor; oğlunu elinden almışlar, kocası da onu evinden uzaklaştırmıştır.

Hülâsa Ana tabiattır. Ana kıyafetine girmiş bir tabiattır.

Bu şahıs bana, söylemeden geçemiyeceğim bir haz verdi. Münekkidlerin hem hepsi de şahsımı, her zaman olduğu gibi, "gayri insanî,, diye vasıflandıracakları yerde, - bu, onlarca, kahramanlarımın istisnasız hepsinin özel ve düzeltilmesi imkânsız bir karakteri olmalı - nihayet muhayyilemden *son derece insanî* bir tip çıkmış olduğunu "gerçek bir memnunluk duyarak" belirtmek lûtfunda bulundular. Sitayişi ben şu tarzda izah ediyorum: Ana, tam mânasiyle ana'dır, serbestçe ruhi faaliyetlere girişemez, yani doğurmak, emzirmek, çocuklarına bakmak ve onları sevmek vazifelerinde tam mânasiyle canlandırılmış sanki bir et külçesidir. Bu itibarla kafasını işletmese de olabilir. Bu sebeple Ana, "insanî tip" in mükemmel bir nümunesidir. Öyledir, çünkü insan organizmasında ruhtan daha fuzuli bir şey olmasa gerek.

Fakat münekkidler, bu sitayişi yapmakla beraber, Ana üzerinde fazla durmadılar, kahramanın piyeste ifade etmekte olduğu edebî kıymetlerin ruhuna nüfuz etmek istemediler. Evet, Ana çok insanî bir tiptir, çünkü ruhsuzdur, yani ne olduğunu bilmiyen, bilmek de istemiyen bir tiptir. Ancak şahıs olduğunu bilmemesi, şahıs olmamasını gerektirmez. İşte, onun piyesindeki dramı da zaten budur. Olan olduğuna göre, boş yere ağlamaktan bir eşy çıkmıyacağını söyliyen Rejisöre şu tarzda feryat etmesiyle bu dram en canlı ifadesini buluyor: - "Olan olmamıştır, şimdi oluyor, daima oluyor! Göz yaşlarım yapmacık değildir, müdür bey! Istırabım hiç

tükenmiyor, mütemadiyen tazeleniyor, mütemadiyen alevleniyor. Istırabımla her an karşı karşıyayım,, Bunu o bilmiyor, bilmediği için de anlaşılmaz bir şey gibi *hissediyor:* fakat o derece şiddetle hissediyor ki kendi kendisine veya başkalarına hesap verecek bir şey olup olmadığını düşünmüyor bile. Hissediyor, işte o kadar. Bunu ıstırap olarak hissediyor ve ıstırabını birden haykırıyor. Babanın ve Üvey Kızın ıstırapları daha başkadır. Bu ikisi ruh; o tabiattır: ruh isyan etmekte, elinden geldiği kadar da tabiattan faydalanmaktadır; tabiat ise, duyuların uyarısı ile ayaklanmadığı takdirde, oturup ağlamaktadır.

Ruhla kalıp arasındaki devamlı çatışma, yalnız mânevî düzenin değil, maddî düzenin de amansız şartlarından birini teşkil eder. İçimizde yerleşmek üzere bedenimize girmiş olan hayat, yavaş yavaş kalıbını öldürür. Kalıbına bağlı olan tabiatın göz yaşları yüzünden, bedenimiz önlenmesi mümkün olmıyan şekilde ihtiyarlar. Ana'nın göz yaşları pasiftir, devamlıdır. Üç çehre altında gösterilen, başka başka ve aynı zamanda vukubulan üç dramda değerlendirilen o sürekli çatışma, böylece piyeste en yüksek ifadesini bulmaktadır. Ana, ayrıca artistik şeklin bu bambaşka değerini de açıklıyor: Rejisörün sözlerine karşı feryat etmesi ile kalıbın hayatı anlamadığını ve öldürmediğini, dolayısiyle hayatın da kalıbı tüketmediğini göstermiş oluyor. Baba ile Üvey Kız aralarında geçen sahneyi yüz bin defa da tekrarlasalar, ayni noktaya gelince, sanat eserinin hayatı onun o feryadında ifadesini bulacağı anda, daima o ayni feryat yükselecektir. **Bu feryat, dış zaruretlerden** ileri gelen bir

nakarat değildir, bilâkis değişmiyen, değiştirilemiyen bir çığlıktır, içten gelmektedir, tesiri katiyen eksilmez, ebediyen yaşamak için âni olarak doğmuş ve canlı canlı mumyalaşmıştır, tazeliğini daima muhafaza edecektir. Bunun içindir ki kitabı her açışımızda Francesca'yı Dante'ye tatlı günahını itiraf ederken göreceğiz: aynı parçayı tekrar tekrar yüz bin defa da okusak, Francesca sözlerini yüz bin defa da tekrarlıyacaktır, ama macerasını bir nakarat gibi değil, her defasında ilk defa anlatıyormuş gibi canlı, âni bir ihtirasla tekrar edecek, Dante de her defasında kendinden geçerek bayılacaktır. Yaşıyan her şey, yaşadığı için, bir kalıba maliktir, bu yüzden de ölmeye mahkûmdur: sanat eseri, kalıp olduğu için, ebediyen yaşar, hiç ölmez.

İnsan hayalinde bir kahramanın doğması - bu doğuş hiçle ebediyet arasındaki eşikten geçiştir - âni olarak da vukubulabilir, yeter ki bu doğuş zaruri bir keyfiyet olsun. Muhayyel bir dramda, lüzumlu bir şeyi yapan veya söyliyen bir şahsa lüzum oldu mu, o şahıs doğmuştur ve nasıl olması lâzımsa öyledir. Altı şahıs arasında Madam Pace bu suretle doğar, realist piyeslerin temsil edildiği **bir sahne üzerinde,** o bir mucize, daha doğrusu bir trük intibaını uyandırır. Ama trük değildir. Doğuş gerçektir. Bu yeni şahıs evvelce de canlı, diri olduğu için değil, fakat "zaruri" denilebilecek bir şahıs olduğu ve mesut bir şekilde de doğduğu için, canlıdır. Bu sebeple, sahnenin gerekçelik havasında âni bir değişiklik husule gelmektedir, çünkü bir şahıs sahnenin zemin tahtaları üzerinde değil, fakat ancak şairin muhayyilesinde bu şekilde doğabilir. Kimsenin far-

kına varmasına meydan vermeden, bir an içinde sahneyi değiştiriverdim: o anda, sahneyi seyircilerin gözleri önünden kaldırmadan, muhayyilemin içine aldım; yani sahne yerine seyircilere yaratma halinde olan muhayyilemi gösterdim. Bir sahnenin, bir manzaranın, bir gerçek havasından bir başkasına âni olarak geçişi, o anda şüphesiz ki ne tahta ne de taştan olmıyan heykelini hareket ettiren ermiş'in yapmış olduğu neviden bir mucizedir; fakat keyfî bir mucize değildir. O sahne, altı şahsın hayalî gerçekliğini ihtiva ettiği için, sabit ve değişmez bir temel teşkil etmediği gibi, bu piyeste önceden tâyin ve tesbit edilmiş hiçbir şey de yoktur: her şey yapılma halindedir, her şey hareket etmektedir, her şey âni denemelerden ibarettir. Şeklini bulmaya can atan bu şekilsiz hayatın mütemadiyen değişmekte olduğu yerin gerçeklik havası da böylece maddeten değişiyor. O sahne üzerinde, Madam Pace'yi hemen oracıkta dünyaya getirmeyi tasarladığım zaman, bunu yapabileceğimi düşündüm ve yaptım; şayet bu doğuşun sahnenin gerçeklik havasını değiştirdiğini görseydim, göz göre göre böyle mantıksız bir şeyden şüphesiz ki vazgeçerdim. Zira vazgeçmediğim takdirde eserimin güzelliğini bozan yersiz bir şey yapmış olurdum: ruhumun şevki, böyle bir hata işlememe mâni olmuştur. Çünkü o hayalî doğuş, eserin hayatını baştan başa esrarlı organik bağlarla sımsıkı bağlı tutan gerçek bir zaruret sayesinde ayakta durmaktadır.

Şimdi biri gelip te derse ki, ifade etmek istediğim mâna romantiktir, yani karmakarışıktır, bu yüzden de

eserim erişeceği seviyeye çıkamamıştır, gülümsemekten kendimi **alamam.**

Böyle bir mütalâanın nereden ilerigeldiğini anlıyorum: eserimde, altı şahıs dramının temsil edilişi karmakarışık gibi görünmekte ve düzenle cereyan etmemektedir: mantıkî bir gelişme, hâdiselerde zincirlenme yoktur. Çok doğru. Mümla arasaydım, "altı şahsın içine düştükleri dram"ı temsil için bundan daha düzensiz, daha garip, daha keyfî ve karışık, yani daha romantik bir şekil bulamazdım. Çok doğru, ama o dramı temsil etmek benim aklımdan bile geçmedi: ben bir başkasını temsil ettim - hangisini olduğunu da tekrarlıyacak değilim! -. Dramda, herkesin zevkine göre bulabileceği bir çok güzel şeyler arasında, romantik tarzın az çok bir hicvi de vardır; herbiri karşısındakini alt etmek için çabalıyan benim o altı şahsımda görülen ve romantik tarza has olan o coşkun heyecan bir hiç üzerine istinadeder. Bir hiç ki ancak mizahî mânada mevcutttur. Halbuki ben onları, bilmedikleri ve şüphe bile etmedikleri bir başka komedinin şahısları olarak tanıtıyorum. Muhayyileme kabul edilmediği, gerekli şekli almadığı için reddedilmiş bir dram olarak temsil edilen bu "şahısların dramı", eserimde "vaziyet"ten başka bir şey olamazdı ve ancak karmakarışık, düzensiz bir halde, keskin çizgilerle birbirinden ayrılmış parçalar, kısımlar halinde vücude gelebilirdi: nitekim dram mütemadiyen kesintiye uğruyor, istikamet değiştiriyor, itirazlara mâruz kalıyor, hattâ şahısların biri dramı reddediyor, ikisi yaşamak bile istemiyor.

Dramı "reddettiği" için şahıs olan Oğul "yazıla-

cak olan komedi" nin değil de - bu sıfatla hüviyeti iyice anlaşılamamaktadır - benim yazmış olduğum piyesin kahramanı olmak sıfatiyle tebarüz etmekte, mâna kazanmaktadır. Sözün kısası, bu şahıs, "yazarını arıyan" yegâne "şahıs" tır; işte bunun için de onun aradığı muharrir dram muharriri değildir. Başka türlü olamazdı. Oğul, nasıl tasavvur ettiysem, öylece organik bir şahıstır, fakat organik olmakla beraber piyesimde karışıklık, düzensizlik yaratmasını, romantik üslûpta bir tezat motifi daha doğurmasını da tabii karşılamalıdır.

İşte ben organik ve tabiî olan bu kaosu temsil etmeliydim; bir kaosu temsil etmek ise onu kaos şeklinde, yani romantik bir tarzda, temsil etmek demek değildir. Karışık olmak şöyle dursun, çok açık, basit ve düzenli bir piyes olduğu, bütün dünya seyircilerinin eserimin konusunu, karakterlerini, hayalî ve gerçek, dramatik ve komik yapısını anlamış, gözleri daha keskin olanların da eserdeki sık raslanmıyan kıymetleri görmüş olmaları ile de sabittir.

Rasgele yapılan tenkidler insanlar arasında anlaşmazlık doğurur. Eserim, aleyhinde söz söylenmiyecek kadar mükemmel, nevine mahsus klâsik bir eserdir. Zorla hayat yaratılamıyacağı, hayat veren muharrir çıkmazsa, altı şahıs dramının temsil edilemiyeceği herkesçe anlaşıldığı bir sırada, hâdisenin nasıl cereyan ettiğini öğrenmek sevdasına düşen Rejisörün ısrarı üzerine, sahnede bir tabancanın patlamasiyle, yani insan sesine de lüzum kalmaksızın, vaka birdenbire sona eriveriyor. Oğul, böyle olacağını söylemiş, şairin müzahereti olmazsa, şahıslar ve aktörler istedikleri kadar didinsinler, uğraşsınlar, piyes temsil edilemez demişti.

Şair, onların haberi olmaksızın, teşebbüslerinin devamı müddetince, âdeta uzaktan bakarak, eserini onların bu teşebbüsleriyle ve bu teşebbüslerden yaratmaya muvaffak olmuştur.

Luigi Pirandello

YAZILACAK OLAN PİYESİN

ŞAHISLARI

BABA, ANA, ÜVEY KIZ, OĞUL, ERKEK ÇOCUK, KÜÇÜK KIZ, (bu ikisi konuşmazlar). (Sonra, sihir kuvvetiyle davet edilen) MADAM PACE

★

TİYATRONUN AKTÖRLERİ

MÜDÜR - REJİSÖR, BAŞAKTRİS, BAŞAKTÖR, İKİNCİ AKTRİS, GENÇ AKTRİS, GENÇ AKTÖR, BAŞKA AKTÖRLER VE AKTRİSLER, SAHNE MÜDÜRÜ, SUFLÖR, AKSESUAR ŞEFİ, MAKİNİST, REJİSÖRÜN KÂTİBİ, TİYATRONUN KAPICISI, AKSESUARCILAR VE SAHNE İŞÇİLERİ.

★

Gündüzün, nesir tiyatrosu sahnesi.

NOT: Piyeste perde ve sahne yoktur. Rejisör ve şahısların başı, senaryoyu kararlaştırmak üzere sahneden gittikleri zaman perde inmeden, birinci defa; makinist yanlışlıkla perdeyi indirdiği zaman da ikinci defa temsile ara verilir.

(Tiyatro salonuna giren seyirciler, başlangıçtan itibaren hazırlanmamış bir temsil intıbaını almaları için, perdeyi kalkmış, sahneyi gündüzün olduğu gibi kulissiz ve dekorsuz bir halde, hemen hemen karanlık ve boş olarak bulurlar.

Biri sağda, öteki solda iki küçük merdiven, sahne ile salonu birbirine bağlar.

Sahnede, suflör deliğinin yanında deliğin kapağı.

Öte tarafta, önde bir masa ve müdür - rejisöre mahsus arkası seyircilere dönük bir koltuk.

Prova esnasında gerektiği zaman faydalanılmak üzere ön tarafta biri büyük, öteki küçük iki masa ile etraflarında birkaç iskemle. Aktörler için sağda solda, şurada burada iskemleler ve dipte, bir yanda, hemen hemen görünmiyen bir piyano.

Salonda ışıklar sönünce, arkasında mavi iş gömleği, belinde torbası olduğu halde, sahne kapısından makinistin girdiği, dipteki bir köşeden birkaç tahta aldığı, ön tarafta bir yere koyduktan sonra diz çökerek mıhladığı görülür. Çekiç sesi üzerine artist odalarına giden kapıdan sahne müdürü koşarak gelir.)

SAHNE MÜDÜRÜ. — Hey! Ne yapıyorsun?

MAKİNİST. — Ne mi yapıyorum? Çivi çakıyorum.

SAHNE MÜDÜRÜ. — Bu satte mi? *(Saatine bakar.)* Saat on buçuğa geliyor. Rejisör prova için nerdeyse gelecek.

MAKİNİST. — İyi ama, ben de ne zaman çalışacağımı bilmeliyim!

SAHNE MÜDÜRÜ. — Şimdi değil.

MAKİNİST. — Ya ne zaman?

SAHNE MÜDÜRÜ.— Provadan sonra. Haydi çabuk ol, takımlarını topla ki ben de *Herkese kendi rolü*nün[1] ikinci perdesi için sahneyi tertipliyeyim.

(Makinist, puflıyarak, homurdanarak takımlarını toplar ve çıkar. Bu sırada sahne kapısından, kadın erkek tiyatro aktörleri diledikleri gibi birer ikişer gelmeye başlarlar: Pirandello'nun Herkese kendi rolü *piyesinin o gün yapılacak provasında kaç kişinin rol alması tasarlandiyse o sayıda, yani dokuz veya on kişidirler. İçeriye girerler, sahne müdürünü selâmlarlar ve günaydın diyerek aralarında selâmlaşırlar. Bazıları odalarına giderler; koltuğunda tomar halinde piyes müsveddesini tutan suflör dâhil olduğu halde bazıları da provaya başlamak için rejisörü beklemek üzere sahnede kalırlar ve grup halinde otturarak veya ayakta durarak, aralarında birkaç kelime konuşurlar, kimi bir sigara yakar, kimi kendisine verilen rolden şikâyet eder, kimi de yüksek sesle arkadaşlarına küçük bir tiyatro gazetesinden bazı haberler okur. Tulûattan ibaret bu birinci perdenin tabii bir şekilde çok canlı olması için, gerek aktrislerin, gerek aktörlerin iç açıcı, açık renk elbiseler giymeleri uygun olur. Bir ara aktörlerden biri piyanoya geçerek bir dans havası çalabilir; aktör ve aktrislerden en gençleri dans etmeye başlarlar.)*

SAHNE MÜDÜRÜ, sükûnete davet için el çırpa-

[1] Pirandello'nun *Il gioco delle parti* adlı piyesi.

rak. — Yeter, yeter, kesin bakalım! İşte müdür bey geliyor!

(Piyano ve dans birden durur. Aktörler, başlarını çevirerek tiyatro müdür ve rejisörünün girdiği görülen tiyatro salonunun kapısına doğru bakarlar. Rejisör, başında melon şapka, bastonu koltuğunda ve ağzında iri bir püro olduğu halde, koltuklar arasındaki koridordan geçer, aktörlerin selâmlarını alarak, iki merdivenin birinden sahneye çıkar. Kâtip, birkaç gazete ve bir piyes müsveddesinden ibaret olan postayı verir.)

REJİSÖR. — Mektup yok mu?

KÂTİP. — Hayır. Hepsi bu kadar.

REJİSÖR, piyes müsveddesini uzatarak. — Odama götürün. *(Sonra etrafına bakınarak ve sahne müdürüne hitabederek)* Göz gözü görmüyor. Lûtfen biraz ışık verdirsenize.

SAHNE MÜDÜRÜ. — Şimdi efendim.

(Emir vermek için çıkar. Az sonra, aktörlerin bulundukları sahnenin sağ tarafı bol, beyaz bir ışıkla aydınlanır. Bu sırada suflör, deliğinde yerini almıştır, lâmbasını yakmış ve önüne piyes müsveddesini açmıştır.)

REJİSÖR, el çırparak. — Haydi, başlıyoruz. *(Sahne müdürüne:)* Gelmiyen var mı?

SAHNE MÜDÜRÜ. — Başaktris gelmedi.

REJİSÖR. — Her zamanki gibi! *(Saatine bakar.)* Zaten on dakika geç kaldık. İşaret ediverin, kuzum. Bir daha provaya vaktinde gelmesini öğrensin *(Daha sözünü bitirmeden, salonun dip tarafından başaktrisin sesi işitilir.)*

BAŞAKTRİS. — Yapmayın, Allah aşkınıza! İşte geldim! İşte geldim!

(Baştan aşağı beyazlar giymiştir, başında koca bir şapka, kolları arasında sevimli bir fino köpeği vardır; koltuklar arasındaki koridoru koşarak geçer ve merdivenlerin birinden hızla saheneye çıkar.)

REJİSÖR. — Siz kendinizi daima bekletmiye ahdetmişsiniz galiba.

BAŞAKTRİS. — Kusuruma bakmayın. Vaktinde yetişebilmek için epey zaman otomobil aradım! Ama henüz başlamamış olduğunuzu görüyorum. Zaten rölüme de vakit var. *(Sonra, sahne müdürünü adiyle çağırarak ve köpeğini vererek.)* Zahmet olmazsa, odama kapatıverin.

REJİSÖR, homurdanarak. — Şimdi de köpeği çıktı başımıza! Sanki burada köpek kıtlığı varmış gibi. *(Tekrar el çırpar ve suflöre döner.)* Haydi, *Herkese kendi rolü*'nün ikinci perdesine başlıyoruz. *(Koltuğuna otururak.)* Dikkat. Sahnede kim var?

(Provaya başlıyan üç aktörle başaktris hariç, öteki aktörlerle aktrisler sahnenin ön tarafından çekilirler ve gidip yan tarafa otururlar. Başaktris Rejisörün sualine aldırmamış ve iki masadan birinin önüne oturmuştur.)

REJİSÖR, Başaktrise. — Siz de sahnede misiniz?

BAŞAKTRİS. — Ben mi? Hayır.

REJİSÖR, canı sıkılmış. — Öyle ise ne oturuyorsunuz, kalksanıza Allahaşkınıza! *(Başaktris kalkar ve gidip kenara çekilmiş olan öteki aktörlerin yanına oturur.)*

REJİSÖR, suflöre. — Başlayın, başlayın.

SUFLÖR, piyes müsveddesini okuyarak. — "Leone Gala'nın evi. Hem yemek odası, hem çalışma odası olan garip bir salon."

REJİSÖR, sahne müdürüne. — Kırmızı salonu kurarız.

SAHNE MÜDÜRÜ, bir kâğıda işaretle. — Kırmızı salon, peki efendim.

SUFLÖR, okumaya devamla. — "Sofra hazırlanmıştır, yazı masasının üzerinde kitaplar ve kâğıtlar vardır. Kitap dolu raflar ve içinde zengin sofra takımları bulunan bir camlı dolap. Dipte, Leone'nin yatak odasına geçilen bir kapı. Solda mutfağa geçilen bir kapı. Sokak kapısı sağdadır."

REJİSÖR, yerinden kalkarak ve eliyle göstererek. — O halde, iyice dikkat edin: sokak kapısı orada. Mutfak kapısı burada. *(Sokrat rolüne çıkacak olan aktöre dönerek.)* Siz, buradan girip çıkacaksınız. *(sahne müdürüne.)* Dip tarafa çift kapı koyar, perdelerini de asarsınız. *(Yerine oturur.)*

SAHNE MÜDÜRÜ, kaydederek. — Peki.

SUFLÖR, yukarda olduğu gibi, okuyarak. — "Birinci sahne. Leone Gala, Guido Venanzi, Sokrat diye anılan Filippo." *(rejisöre.)* Sahne tariflerini de okuyacak mıyım?

REJİSÖR. — Elbette! elbette! Yüz defa söyledim!

SUFLÖR, yukarda olduğu gibi, okuyarak. — "Perde açılınca, başında ahçı takkesi, önünde önlük olduğu halde Leone Gala tahta bir kaşıkla kâsede yumurta dövmekle meşguldür. Ahçı kıyafetinde olan Filippo

da yumurta dövmektedir. Guido Venanzi, oturmuş, dinlemektedir."

BAŞAKTÖR, Rejisöre. — Affedersiniz, mutlaka bu ahçı takkesini başıma geçirecek miyim?

REJİSÖR, bu sual karşısında hayrete düşerek. — Zannederim! Mademki öyle yazılı! *(piyes müsveddesini gösterir.)*

BAŞAKTÖR. — Affedersiniz ama gülünç bir şey!

REJİSÖR, hiddetle ayağa kalkar. — "Gülünç gülünç!,, Ne yapalım, Fransadan artık iyi bir piyes gelmiyorsa, biz de Pirandello'nun, sanki aktörleri de, münekkidleri de, seyircileri de hiçe saymak için yazdığı, kimsenin bir şeycikler anlamadığı piyesleri oynamak zorunda kalıyorsak, kabahat benim mi? *(Aktörler gülüşürler. Bunun üzerine Rejisör ayağa kalkar ve Başaktörün yanına gelerek haykırır.)* Evet, efendim, ahçı takkesini giyeceksiniz! Yumurta da döveceksiniz! Ama yumurta dövmekten başka bir işiniz olmadığını sanıyorsanız, yanılıyorsunuz! Dövdüğünüz yumurtaların kabuğunu da temsil edeceksiniz! *(Aktörler tekrar gülüşmeye başlarlar, aralarında alaylı alaylı fikir yürütürler.)* Susun! Bir şeyi izah ettiğim zaman sözlerime dikkat edin! *(Tekrar Başaktöre dönerek.)* Evet efendim, kabuğu, yani kör sevkitabii gelip doldurmazsa boş bir şekilden ibaret olan aklı! Siz akılsınız, kararınız da sevkitabii: rolleri tâyin edilmiş bir oyunda, kendi rolünüzü oynuyorsunuz, kendi kendinizin kuklasısınız. Anladınız mı?

BAŞAKTÖR, kollarını açar. — Anlamadım!

REJİSÖR, yerine otururak. — Benden de al o kadar! Devam edelim, sonunu beğeneceksiniz! *(Dostça bir eda ile.)* Aman yarı dönün, yoksa, zaten muhavere acayip, bir de sesinizi işittirmezseniz, her şey mahvolabilir! *(Tekrar elini çırparak.)* Dikkat, dikkat! Devam ediyoruz!

SUFLÖR. — Affedersiniz, müdür bey, başıma kapağı koyabilir miyim? Öyle bir cereyan yapıyor ki!

REJİSÖR. — Koyun, koyun!

(Bu sırada tiyatronun kapıcısı, başında sırmalı kasketi olduğu halde salona girer ve koltuklar arasındaki koridordan geçerek, rejisöre altı şahsın geldiklerini haber vermek için sahneye yaklaşır. Arkasından altı şahıs da salona girerler, az çok şaşırmış ve müteredditbir halde etraflarına bakınarak uzaktan kapıcıyı takibe başlarlar.

Bu piyesi temsil etmek istiyenler, her çareye başvurarak altı şahsın *kumpanya aktörleriyle karışmamalarını temin etmeye çalışmalıdırlar. Didaskali kısmında da işaret edildiği gibi, her iki grupun ayrı ayrı tertiplenmesi, şahısların sahneye çıkma tarzı, şüphesiz ki işe yarıyacaktır; hususi projektörlerle başka renk bir ışıkla aydınlatılırlarsa, bunun da yardımı olabilir. Ancak en müessir ve en uygun vasıta* şahısların *özel maskeler takmalarıdır: maskeler, terle yumuşamıyan bir maddeden yapılmış olmalı, ancak yüzlerine takacak olan aktörlere ağır gelmemelidir: maskeler, gözleri, burun deliklerini ve ağzı serbest bırakacak şekilde yapılmış, biçilmiş olmalıdır. Nitekim* şahıslar *birer* hayalet *gibi değil,* yoktan varedilmiş birer hakikat *olarak, muhayyilenin değişmez bir eser yapısı gibi görünmeli: dolayısiyle aktörlerin değişebilen tabiiliklerinden daha gerçek ve maddî olmalıdır.*

Mahsus bu iş için yaptırılan maskeler, esas hislerin değişmez ifadesi olarak tesbit edilmiş çehre intibaını vermeye yardım edeceklerdir. Bu, Baba için vicdan azabı, *Üvey Kız için* intikam, *Oğul için* nefret, *kiliselerdeki* Mater dolorosa *heykel ve yağlı boya tasvirlerinde görüldüğü gibi, yanakları boyunca ve mor göz çukurlarındaki bal mumundan göz yaşları ile Ana için de ıstıraptır. Garabete kaçılmaksızın, sırtlarındaki elbiseler de ağır pililerle ve âdeta heykel hacmi göstermek üzere, hususi kumaştan ve modelden yapılmış olmalı, sözün kısası şehirde herhangi bir mağazadan alınarak herhangi bir terzihanede biçilip dikilmiş intibaını vermemelidir.*

Baba, ellisindedir; saçları dökülmüşse de başı tamamen saçsız değildir, kılları kızıldır, henüz tazeliğini muhafaza eden, ekseriya müstereddit ve boş bir tebessümle gülümsiyen dudağını küçük, gür bıyıklar örtmektedir. Benzi, bilhassa geniş alnı, uçuktur; badem biçimindeki mavi gözleri parlak ve keskindir; arkasında açık renk pantalon ve koyu renk caket yardır; kâh munistir, kâh sert ve hırçındır.

Ana, dayanılmaz bir utanç ve zillet yükünün altında ezilmiş; dehşet içinde kalmış gibidir. Yüzünde kalın dul peçesi, arkasında mütevazi siyah matem elbiseleri vardır; peçesini kaldırdığı zaman mustarip bir çehre değil de bal mumu gibi bir çehre görülür. Gözlerini daima önüne inik tutar.

On sekiz yaşında olan Üvey Kızın mağrur, âdeta küstahça bir hali vardır; çok güzeldir. O da matem elbiseleri giymiştir, fakat giyinişinde gözalıcı bir şıklık sezilmektedir. Siyahlar giymiş olan on dört yaşlarındaki erkek kardeşine, çekingen, mahzun âdeta şaşkın halinden dolayı kızmış görünür; belinde siyah ipek kordelâ bulunan, beyazlar giymiş dört yaşlarındaki küçük kızkardeşine karşı ise şiddetli bir sevgi gösterir. Yirmi iki yaşında olan Oğul uzun boyludur: babasına karşı zaptettiği bir hiddet, anasına karşı da kırgın bir kayıtsızlık içerisine gömülmüş gibidir. Sırtında mor renkte bir pardesü, boynunda dolanmış bir atkı vardır.)

KAPICI, kasketi elinde. — Müdür bey...

REJİSÖR, irkilir, hiddetle. — Ne var?

KAPICI, çekingen. — Bu hanımlarla beyler sizinle görüşmek istiyorlar da... *(Rejisörle aktörler hayretle arkalarına dönerek salondan tarafa bakarlar.)*

REJİSÖR, tekrar hiddetlenerek. —Provadayım! Provada olduğum zaman içeriye kimsenin girmiyeceğini pekâlâ bilirsiniz! *(Salondan tarafa bakarak.)* Kimsiniz? ne istiyorsunuz?

BABA, arkasında öteki şahıslar olduğu halde iki merdivenden birine doğru yürür. — Bir muharrir arıyoruz da...

REJİSÖR, yarı şaşırmış, yarı hiddetlenmiş. — Muharrir mi? Ne muharriri?

BABA. — Herhangi bir muharrir efendim.

REJİSÖR. — İyi ama, sahneye yeni bir piyes koymadığımız için burada muharrir ne arasın!

ÜVEY KIZ, şen, çevik hareketlerle ve hızla merdiveni çıkarak. — Daha iyi ya, efendim! Yeni piyesiniz bizler olabiliriz.

AKTÖRLERDEN BİRİ, öteki aktörlerin münaka-

şaları ve gülüşmeleri arasında. — Bakın hele, neler söylüyor!

BABA, Üvey Kızın arkasından sahneye çıkarak. — İyi, hoş ama piyesi yazacak muharrir nerde? *(Rejisöre:)* Piyesi siz yazmak isterseniz...

(Küçük kızını elinden tutan Ana ile Erkek Çocuk ta merdivenin ilk basamaklarını çıkarlar ve orada durarak beklerler. Oğul, hırçın bir tavırla, aşağıda salonda kalır.)

REJİSÖR. — Canınız alay etmek istiyor besbelli!?

BABA. — O nasıl söz, efendim? Bilâkis size acıklı bir dram getiriyoruz.

ÜVEY KIZ. — Belki de bizim yüzümüzden zengin bile olursunuz.

REJİÖR. — Siz şuradan çekilip gider misiniz lûtfen? Delilerle kaybedecek vaktim yok!

BABA, kırgın, tatlılıkla. — Pekâlâ bilirsiniz ki hayat sonu gelmiyen mantıksızlıklarla doludur, bu mantıksızlıklar - yüzsüzlüğe bakın - doğru gibi görünmeye bile muhtaç değildirler, çünkü gerçektirler.

REJİSÖR. — Neler söylüyorsunuz, kuzum?

BABA. — Demek istiyorum ki, aksini yapmaya, yani hakikat imiş gibi görünsünler diye hakikate benzer şeyler yaratmaya kalkışmak, cidden delilik sayılabilir. Şayet delilik ise, müsaadenizle şunu söyliyeyim ki bu, mesleğinizin biricik sebebi hikmetidir. *(Atörler itiraz ederler.)*

REJİSÖR, ayağa kalkarak ve Babayı baştan aşağı süzerek. — Öyle ha? Demek siz bizim mesleğimizi deliler mesleği sanıyorsunuz?

BABA. — Hiç lüzum yok iken, sırf oyun icabı,

hakikat olmıyan şeyleri hakikat imiş gibi göstermek... Sizin işiniz hayalî şahısları sahnede canlandırmak değil midir?

REJİSÖR, Aktörlerinin gittikçe artan hiddetlerine tercüman olarak derhal. — Aktörlük mesleğinin çok asîl bir meslek olduğuna inanmanızı rica ederim. Bugüne bugün, evet, yeni piyes muharrirleri bize temsil edelim diye insan yerine kuklalar ve ahmakça yazılmış komediler veriyorlarsa da, biliniz ki, biz burada, şu sahnede, ölmez eserleri canlandırmakla övünüyoruz! *(Aktörlerr bu sözlerden memnun kalmışlardır, tasdik makamında Rejisörlerini alkışlarlar.)*

BABA, alkışları durdurarak ve ateşli bir şekilde devamla. — Doğru söylüyorsunuz! Etten, kemikten yapılmış insanlardan daha canlı varlıkları canlandırmak! Belki bunlar ötekiler kadar gerçek değildirler ama daha hakikîdirler! Ben de tamamen aynı fikirdeyim! *(Aktörler, hayretler içinde birbirlerinin yüzlerine bakışırlar.)*

REJİSÖR. — Nasıl? Az evvel diyordunuz ki...

BABA. — Size cevap veriyordum. Delilerle kaybedecek vaktiniz olmadığını söylediniz. Halbuki daha güzel eserler yaratmak için tabiatın insan muhayyilesinden faydalandığını kimse sizden iyi bilemez.

REJİSÖR. — Şüphesiz. Ama siz sözü nereye getirmek istiyorsunuz?

BABA. — Hiç. Size şunu göstermek istiyorum ki, hayata birçok tarzda, birçok şekilde gelmek mümkündür: ağaç, taş, su, kelebek... kadın ve hattâ şahıs olarak ta gelinebilir.

REJİSÖR, sahte, müstehzi bir hayretle. — Demek

siz de etrafınızdaki bu zevatla, şahıs olarak mı dünyaya geldiniz?

BABA. — Evet, efendim. Gödüğünüz gibi, altımız da canlı şahıslarız. *(Rejisör ve Aktörler, bir lâtife ile karşılaşmışlar gibi, kahkahalarla gülerler.)*

BABA, alınmıştır. — Böyle gülmeniz beni cidden müteessir etti... Tekrar ediyorum; şu kadının yüzündeki siyah peçeden de anlıyacağınız gibi, içimizde acıklı bir dram taşıyoruz.

(Böyle diyerek son basmakları çıkmasına yardım için elini Anaya uzatır ve elinden tutmaya devam ederek, bir nevi trajik merasimle onu, derhal hayalî bir ışıkla aydınlanan sahnenin öbür tarafına götürür. Küçük Kızla Erkek Çocuk annelerini takibederler; arkalarından da Oğul gelir ve dipte bir kenarda durur; onların arkasından da Üvey Kız gelir ve ön tarafta, sahne ağzına yaslanarak ötekilerden uzakça bir yerde durur. Evvelâ hayret eden, sonra işin bu şekle dökülmesi hoşlarına giden aktörler kendilerine seyretme imkânı verilen bir temsilde hazır bulunuyorlarmış gibi, alkışlarlar.)

REJİSÖR, önce şaşırır, sonra kızarak. — Yeter! susun bakayım! *(Sonra şahıslara dönerek)*

Siz de çekin arabanızı şuradan! *(Sahne Müdürüne):*

— Ne duruyorsunuz, çıkarsanıza şunları!

SAHNE MÜDÜRÜ, ileriye doğru birkaç adım atar, fakat sonra, garip bir şaşkınlığa kapılmış gibi, duraklar. — Haydi, çıkın dışarıya!

BABA, Rejisöre. — Etmeyin, eylemeyin, biz...

REJİSÖR, haykırarak. — İşimiz var!

BAŞAKTÖR. — Şakanın sırası değil...

BABA, azimle ileriye doğru gelerek. — Şaşılacak şey! Sözlerime inanmıyorsunuz! Bir muharririn yaratmış oldukları şahısları, karşı karşıya ve canlı olarak görmeye alışık değil misiniz? Yoksa! *(Süflörün deliğini gösterir.)* bizi içine alan bir müsvedde yok diye mi böyle yapıyorsunuz?

ÜVEY KIZ, cezbetmek ister gibi bir tebessümle Rejisörün önüne doğru gelir. — Emin olun, bizden daha enteresan Altı Şahıs bulamazsınız, efendim! Ne yazık ki, bizi kitap haline getiren biri çıkmadı!

BABA, kızı iterek. — Evet, doğru, kitap haline getiren biri çıkmadı! *Derhal, Rejisöre)* Demek istiyorum ki bizi böyle canlı, diri olarak yaratan sonradan sanat âlemine girmemizi istemedi veya buna maddî imkân bulamadı. Hakikaten acınacak bir şey, çünkü canlı şahıs olarak dünyaya gelmek talihine mazhar olan bir kimse ölümü bile umursamaz. Artık o, ölüm nedir bilmez! İnsanoğlu ölebilir, muharrir ölebilir; yarattığı şey ise artık ölmez! Ebediyen yaşamak için öyle feykalâde meziyetlere sahip olmasına veya mucizeler göstermesine de lüzum yoktur. Sancho Panza kimdi? Don Abbondio kimdi? Ebediyen yaşıyorlar, çünkü - bu canlı tohumlar - verimli bir toprak, yetişip gelişmeleri, ebediyen yaşamaları için feyizli bir muhayyile bulmak talihine mazhar olmuşlardır!

REJİSÖR. — Bütün bu lâflara bir diyecek yok! Fakat siz burada ne istiyorsunuz?

BABA. — Yaşamak istiyoruz!

REJİSÖR, istihza ile. — Ebediyen, öyle mi?

BABA. — Hayır, ebediyen değil, şahsınızda bir an yaşasak bize yeter.

BİR AKTÖR. — Bak bir kere!

BAŞAKTRİS. — Şahsımızda yaşamak istiyorlarmış!

GENÇ AKTÖR, Üvey Kızı göstrerek. — Onunla yaşamaya ben dünden razıyım!

BABA. — Dediğim gibi, piyes yazılmadı; *(Rejisöre)* siz ve Aktörleriniz arzu ederseniz, aramızda akord edebiliriz!

REJİSÖR, canı sıkılmış. — Ne akordu canım! Burası orkestra değil. Burada dramlar, komediler temsil edilir!

BABA. — Daha iyi ya! Zaten biz de bunun için size müracaat ediyoruz!

REJİSÖR. — Piyesin müsveddesi nerde?

BABA. — Bizim kendimizde, efendim. *(Aktörler gülüşürler.)*

Dram bizim kendimizde; dram biziz; içimizde kaynayan ihtiras, dramı bir an evvel temsil etmemiz için bizi sıkıştırıp duruyor!

ÜVEY KIZ, alaycı, küstah ve hainee bir zarafetle. —Ah, bilseniz onu ne büyük bir aşkla sevdiğimi! *(Babayı gösterir ve onu kucaklar gibi yapar; fakat akabinde gürültülü bir kahkaha atar.)*

BABA, hiddetle. — Sen şimdilik olduğun yerde dur bakayım! Hem, rica ederim, böyle gülme!

ÜVEY KIZ. — Gülmiyeyim ha? Öyle ise az müsaade ediniz: babamı kaybedeli iki ay olduğu halde, bu

kısa zamanda nasıl şarkı söylemeyi, dansetmeyi öğrendiğimi bayanlar, baylar görsünler!

(Francis Salabert tarfından ağır One - step veya Fox-trot'a adapte edilen Dave Stemper'in "Prends garde à Tchou - Thin - Tchou" isimli şarkısının ilk kıtasını cilveli bir eda ile söyler ve dans eder.

Les chinois sont un peuple malin,
De Shangaî à Pékin,
Ils ont mis des écriteaux partout:
Prenez garde à Tchou - Thin - Tchou [1] !

(O, şarkı söyliyerek dansederken, aktörler, bilhassa gençleri, garip bir cazibeye kapılmışlar gibi genç kıza doğru ilerlerler ve onu tutmak ister gibi hafifçe ellerini uzatırlar. Genç kız kaçar ve aktörler alkışladıkları zaman, Rejisörün ihbarı üzerine, dalgın ve olup biten şeylerden haberi yokmuş gibi, olduğu yerde kalır.)

AKTÖRLER VE AKTRİSLER, güler ve alkışlarlar. — Güzel! Aferin! Mükemmel!

REJİSÖR, hiddetli. — Susun bakalım! Kendinizi kafekonserde mi sandınız? *(Babayı bir kenara çeker, biraz üzülmüş gibi:)*

Deli mi?

BABA. — Hayır, deli değil! Deliden beter!

ÜVEY KIZ, derhal Rejisöre doğru koşarak. — Beter! Beter! Deli de lâf mı? Deliden beter! Müdür bey, ne olur dediğimizi yapın: bırakın da dramı hemen temsil edelim. Sırası gelince benim ne yapacağımı göreceksiniz.

[1] Metinde Fransızcadır.

Bu yavruyu *(Ananın dizi dibinde duran Küçük Kızı elinden tutarak Rejisörün önüne götürür.)* ne şeker şey, değil mi? *(Kolları arasına alarak öper)* canım! canım! *(Yere bırakır ve sanki istemeye istemeye, müteessir bir eda ile ilâve eder:)* evet, bu küçük yavruyu Allah o zavallı ananın elinden alınca, şu budala da *(Erkek çocuğu hoyratça bir çekişle bir yerinden tutarak ileriye doğru iter)* ahmaklıkların en büyüğünü yapınca - zaten ondan başka bir şey de beklenemez ki - *(onu Anaya doğru iter)* - işte o zaman benim uça uça gittiğimi görececksiniz! Evet efendim! uça uça gideceğim! Emin olun, bu anı iple çekiyorum! Aramızda *(müthiş bir göz kırpışı ile Babayı gösterir)* geçen o şeyden sonra, aralarında yaşamıya tahammülüm kalmadı. Bize soğuk muamele ediyor, beni, onu *(Erkek çocuğu gösterir)* o, mâsum yavruyu hor görüyordu; nasıl görmesin ki kendisi meşru, biz ise gayrimeşruyuz - anladınız mı? Piçiz. *(Ananın yanına gider, onu öper.)* Şu zavallı kadın hepimizin annesi oluyor. Ama kendi annesi değilmiş de yalnız biz üç piçin annesi imiş gibi onu hakîr görüyor - alçak!

(Bütün bu sözleri sonsuz bir heyecanla, acele acele söyler, "piç" kelimesine gelince sesini yükselttikten sonra nihayî "alçak,, kelimesini ağır, ağır, âdetâ tükürür gibi, telâffuz eder.)

ANA, sonsuz bir ıstırapla, Rejisöre. — Bu iki mâsum yavruya acıyın... *(kendinden geçer gibi olur, sendeliyerek)* - aman Allahım...

BABA, hayret ve dehşet içinde kalan aktörlerle beraber Anayı tutmak için koşarak. — Allah rızası için şu zavallı dula bir iskemle verin!

AKTÖRLER, koşarak. — Sahibi mi yapıyor? - Hakikaten bayıldı mı?

REJİSÖR. — Çabuk bir iskemle!

(Aktörlerden biri bir iskemle getirir; ötekiler etrafını sararlar. Ana iskemleye oturmuştur, Babanın, yüzünü örten peçeyi kaldırmasına mâni olmıya çalışır.)

BABA. — Yüzüne bakın, yüzüne bakın....

ANA. — Yapma, rahat dur!

BABA. — Bırak ta görsünler! *(peçesini kaldırır.)*

ANA, yerinden kalkar, ümitsiz bir hareketle elleriyle yüzünü örter. — Yalvarırım size, mâni olun da şu adam tasavvurunu gerçekleştirmesin. Müthiş bir şey!

REJİSÖR, şaşırarak, sersemliyerek. — Neredeyiz, neler oluyor, artık bilemiyorum! *(Babaya)* Hanım sizin karınız mı?

BABA, derhal. — Evet, karım!

REJİSÖR. — Sizin sağlığınızda nasıl dul olabilir?

(Aktörler, şaşkınlıklarını gürültülü bir kahkaha ile yatıştırırlar.)

BABA, kırgın, alınarak. — Gülmeyin! Allahaşkına öyle gülmeyin! Zaten onun dramı da bu ya! Onun bir başka kocası vardı! Şimdi burada değil...

ANA, bir çığlıkla. — Yeter! Yeter!

ÜVEY KIZ. — Bereket ki iki ay evvel öldü. Gördüğünüz gibi matem elbiselerini hâlâ arkamızdan çıkarmadık.

BABA. — Burada değil... Ölmeseydi gene burada olmıyacaktı... Şu zavallı kadının yüzüne bakınca derhal sebebini anlıyacaksınız! - Onun dramı iki erkek sevmiş olması değildi. O, büyük aşk ihtirasları hissedemezdi.

Hissettiği şey ihtimal az bir şükran duygusundan ileri geçemiyordu (onu da bana değil, ötekine karşı besliyordu.) O, sevgili değil, anadır! Onun dramı (ne kudretli bir dram, Müdür bey!) iki kocadan dünyaya getirdiği bu dört evlâttır.

ANA. — Kabahat kimde? Ben mi istedim iki kocalı kadın olmayı? Beni zorla ötekine kendisi verdi! Öteki ile gitmiye beni kendisi zorladı!

ÜVEY KIZ, kızmış bir halde. — Yalan!

ANA, şaşırarak. — Yalan mı?

ÜVEY KIZ. — Yalan! Yalan!

ANA. — Sen nereden bileceksin?

ÜVEY KIZ. — Yalan! *(Rejsöre)* Yalan söylüyor! Niçin yalan uyduruyor biliyor musunuz? O *(Oğlu gösterir)* böyle bilsin diye! Oğlunun soğuk muamelesi onu mahvediyor. Anlatmak istiyor ki iki yaşındaki yavrusunu bırakıp kaçtiyse, bunu onun *(Babayı gösterir:)* zoru ile yapmıştır.

ANA, kuvvetle. — Beni kendisi zorladı, Allah şahidimdir! *(Rejisöre)* Sorun ona *(kocasını gösterir)* böyle olmadı mı! Size söylesin!... O *(kızını gösterir)* nereden bilecek.

ÜVEY KIZ. — Babamla gül gibi geçindin. Halinden memnundun. Elinde ise inkâr et bakayım!

ANA. — İnkâr etmiyorum, hayır...

ÜVEY KIZ. — Babam üzerine titrer, etrafında pervane olurdu! *(Hiddetle Erkek çocuğa)* Söyle! Öyle değil mi? Budala, niçin cevap vermiyorsun?

ANA. — Hırpalama biçareyi! Beni ne diye bir nankör mevkiine koyuyorsun a kızım? Babana saygıda kusur etmek istemiyorum ki! Ona cevap verdim: evimi ve oğlumu terkettimse kabahat bende değildir, onun zoru ile istemiye istemiye gittim, demek istedim!

BABA. — Doğru söylüyor, efendim. Ben sebep oldum. *(fasıla)*

BAŞAKTÖR, arkadaşlarına. — Ne oyun!

BAŞAKTRİS. — Biz oynıyacağımıza onlar bize oynuyorlar!

GENÇ AKTÖR. — Kırk yılda bir defa oyun seyretmişiz çok mu?

REJİSÖR, yakından ilgilenmiye başlamıştır. — Devam edin, devam edin! *(Böyle diyerek merdivenlerin birinden salona iner, meclisin seyircilerde bırakacağı tesiri anlamak ister gibi, sahnenin önünde ayakta durur.)*

OĞUL, yerinden kımıldamaz; soğuk, müstehzi bir hali vardır, kelimeleri ağır ağır telâffuz eder. — Göreceksiniz ne güzel felsefe yapacak şimdi! Size Tecrübe Şeytanından bahsedecek.

BABA. — Yüz defa söyledim, gene söylüyorum, sen hissiz bir budaladan başka bir şey değilsin! *(salona inmiş olan Rejisöre:)* Kendimi mazur göstermek için bulduğum bu kelimeden dolayı benimle eğleniyor sözde.

OĞUL, istihfafla. — Bir alay lâf.

BABA. — Lâf! Lâf! İzah edemediğimiz bir hâdise, içimizi kemiren bir teessür kaşısında, mânası olmıyan, fakat üzüntümüzü yatıştıran bir lâf bulabilmek de, teselli değil midir?

ÜVEY KIZ. — Lâflar her şeyden evvel vicdan azabını yatıştırmıya yarar, çok doğru!

BABA. — Duyduğum vicdan azabını yalnız lâfla yatıştırmadım ki!...

ÜVEY KIZ. — Evet, evet, biraz da para ile, vermek üzere bulunduğunuz yüz liretle yatıştırdınız! *(Aktörler dehşet içinde kalırlar.)*

OĞUL, Üvey kardeşine, istihfafla. — Alçakça bir itham bu!

ÜVEY KIZ. — Alçakça ithammış! Madam Pace'nin odasındaki mahun masanın üzerinde, mavi bir zarf içinde yüz liret vardı. Bilir misiniz bilmem? Bu kadın *Robes et Manteaux* satmak bahanesi ile bizim gibi fakir, fakat temiz aile kızlarını *atelier* lerine celbeden meşhur Madam'lardan biridir.

OĞUL. — Vermek üzere iken, iyi bir tesadüf eseri olarak veremediği o yüz liretle hepimizi tahakkümünüz altına aldınız.

ÜVEY KIZ. — Unutma ki vermesine hani ramak kalmıştı! *(kahkahalarla güler.)*

ANA, isyan eder. — Ayıp kızım! Ayıp!

ÜVEY KIZ. — Ayıp mı? İntikam alıyorum! O sahneyi yaşamak için can atıyorum, can! Bir oda... bir tarafta mantoların bulunduğu camekân; bir tarafta yatak vazifesini gören bir divan; ayna; paravana; pencerenin önünde, içinde yüz liret bulunan mavi zarfın durduğu mahun masa. Zarfı görür gibi oluyorum, istesem elime alabileceğim! Arkanızı döner misiniz? çünkü çıplak denecek vaziyetteyim! Artık benim yüzüm kızarmıyor, şimdi onun yüzü kızarıyor! *(Babayı gösterir.)* Ama sizi temin ederim, o anda rengi çok, pek çok uçuktu! *(Rejisöre)* Hakikaten öyle idi, Müdür bey!

REJİSÖR. — Bir şey anlıyorsam arap olayım!

BABA. — Anlamazsınız tabiî, her kafadan bir ses çıkıyor! Emredin de hâdiseleri sıraya koyalım. İzahat vereyim de ondan sonra hakkımda söylediği bu şeniane şeyleri dinleyin. Müsaade ederseniz vakayı ben size anlatayım!

ÜVEY KIZ. — Hikâye anlatmanın sırası değil!

BABA. — Hikâye anlatacak değilim! İzah edeceğim...

ÜVEY KIZ. — Ne âlâ! Kendi bildiğin gibi, değil mi? *(Bu noktaya gelince Rejisör nizamı iade için tekrar sahneye çıkar.)*

BABA. — Zaten bütün felâket lâflarda! Hepimiz benliğimizde bir âlem gizliyoruz! herkesin bir başka âlemi var! Anlaşamıyoruz, çünkü benim sözlerim kendi görüşümün ifadesidir, halbuki beni dinliyen bir kimse sözlerimi kendine göre tefsir ediyor, öyle anlıyor! Anlaştık sanıyoruz; anlaşamıyoruz! Misal mi istiyorsunuz? İşte meydanda: kendisine karşı *(Anayı gösterir)* duyduğum merhameti o zulüm gibi telâkki etmiş!

ANA. — Beni evden kovmadın mı?

BABA. — İşittiniz mi? Kovmuşum! Kovdum sanmış!

ANA. — Sen konuşmasını biliyorsun, ben bilmiyorum... Kendi halinde bir kızdım, kimbilir hangi maksatla beni aldıktan sonra...

BABA. — Ben de seni kendi halinde bir kızcağız olduğun için aldım ya? Seni bu halin için beğendim, öyle sandım ki...*(Karısının hayır, hayır, demesi üzerine susar; ona söz anlatmanın imkânsızlığı karşısında, perişan bir*

halde kollarını açar, Rejisöre döner) Görüyor musunuz? Hayır diyor! Müdür bey, kafası *(alnına vurur.)* çok kalın! Evlâtlarına karşı müşfik! Neyleyim ki, insanı zivanadan çıkartacak kadar da kafası kalın!

ÜVEY KIZ. — Kendi zekâsının bize neye mal olduğunu sorun da söylesin.

BABA. — Yapmak istediğimiz iyilikten çıkaçak fenalıkları evvelinden görmek kabil olsaydı! *(Bu sırada Başaktörün Üvey Kıza kur yaptığını görerek fena halde üzülen Başaktris ileriye doğru gelir, Rejisöre sorar)*

BAŞAKTRİS. — Müdür bey, provaya devam edilecek mi?

REJİSÖR. — Edilecek tabiî! Az müsaade edin!

GENÇ AKTÖR. — İşidilmedik bir vaka!

GENÇ AKTRİS. — Fevkalâde enteresan!

BAŞAKTRİS. — İlgilenenler için öyle! *(Başaktöre göz atar.)*

REJİSÖR, Babaya. — Bana her şeyi açıkça anlatın. *(Yerine oturur.)*

BABA. — Peki, anlatayım. Müdür bey, halîm, selîm bir kâtibim vardı; biçarenin biri, tıpkı karım gibi kendi halinde bir adamcağız. Aralarından su sızmıyor, mükemmelen anlaşıyorlardı. Niyetlerinde en ufak bir kötülük olmadığına eminim. İkisi de bir fenalığı yapmak şöyle dursun, akıllarından bile geçirmiyecek kadar namuslu insanlardı!

ÜVEY KIZ. — Fenalığı onların namı hesabına kendisi tasarladı - ve yaptı!

BABA. — Yalan! Ben, hem onların iyiliği, hem de - itiraf ederim - kendi iyiliğim için hareket ettim!

Müdür bey, o hale gelmiştim ki, kâtibime veye karıma ne zaman bir şey söylesem, derhal göz göze geliyorlar, beni hiddetlendirmemek için nasıl hareket edeceklerini birbirlerinin yüzüne bakarak danışıyorlardı. Kabul edersiniz ki, bu hal benim devamlı bir hiddet, dayanılmaz bir asabiyet içinde yaşamama kâfi geliyordu.

REJİSÖR. — Kâtibinizi savamaz mı idiniz?

BABA. — Savmasına savdım ama zavallı karımın, tıpkı sokakta bulunarak merhameten alınmış, sahipsiz bir hayvan gibi evdeki perişan halini görünce işler değişti.

ANA. — Gayet tabiî!

BABA, evvel davranır, derhal Anadan tarafa dönerek. — Oğlunu elinden aldım diyeceksin, değil mi?

ANA. — Müdür bey, oğlumu da elimden almıştı!

BABA. — Fenalık olsun diye almadım ya?! Açık havada gürbüz, sağlam büyüsün diye köye gönderdim!

ÜVEY KIZ, müstehzî, eliyle Oğlu göstererek. — Maşallah arslanlar gibi olmuş!

BABA, derhal. — Cılız kaldıysa kabahat bende mi? Onu köyde, bir sütninenin yanına bırakmıştım; orta halli bir ailenin kızı olmasına rağmen, anasının çocuğunu emziremiyeceğini tahmin etmiştim. Zaten fakir olduğu için de onu almıştım ya, neyse. Çocukça düşünceler bunlar, ihtimal; ama elimde değil ki! İyilik olsun diye düştüğüm hataların haddi hesabı yok! *(Bu noktaya gelince Üvey Kız yeniden gürültülü bir kahkaha atar.)* Susturun şunu, kuzum! Ne yapayım, elimde değil!

REJİSÖR. — Susun, bakalım! Bırakın da dinliyelim, a canım! *(Rejisörün ihtarı üzerine Üvey Kız kahkahasını yarıda keser. Düşüncelere dalmış, olup biten*

şeylerden haberi yokmuş gibi, olduğu yerde kalır. Rejisör, meclisin tesirini anlamak için tekrar salona iner.)

BABA. — Yanımda yaşamasına tahammülüm kalmamıştı. *(Anayı gösterir.)* Emin olun, sıkıntı hissinden, bir nevi bulantı hissinden ziyade, ona karşı içimi sızlatan bir merhamet hissediyordum.

ANA. — Neticede beni evden kovdu!

BABA. — Evet, benden kurtulsun diye, ihtiyacı olan her şeyi verdim ve o adamın yanına gönderdim.

ANA. — Böylece kendisi de serbest kalıyordu...

BABA. — Evet, orası öyle - inkâr etmiyorum! Bu hareketim fena neticeler doğurdu. Ama ben iyilik için yaptım... yemin ederim, kendimden ziyade onu düşünerek hareket ettim! *(kollarını göğsü üzerinde kavuşturur; sonra derhal Anadan tarafa dönerek)* Seninle ilgilenmiye devam ediyordum, ama niyetim tamamen sâftı, lekesizdi. Öteki kocan budalalık etti, alâkamdan kuşkulandı. Günün birinde, benden habersiz, alıp başka bir memlekete götürdüğü âna kadar, söylesene, seni gözümden ayırdım mı? İnanılmaz bir şefkatle büyümekte olan bu yeni yuva ile ilgilendim. Doğru mu, değil mi, size söylesin! *(Üvey Kızı gösterir.)*

ÜVEY KIZ. — Hem de nasıl ilgilenmek! Örülü saçlarım omuzlarımda, donum etekliğimden uzun, küçücük, bacak kadar bir çocuktum. Mektepten çıkarken onun kapının önünde görürdüm. Nasıl büyüdüğümü görmiye geliyordu...

BABA. — Çirkin, iğrenç bir itham bu!

ÜVEY KIZ. — Sebep?

BABA. — İğrenç, iğrenç! *(Hemen atılır, heyecanlı bir lisanla Rejisöre izah eder.)* Müdür bey, o gittikten sonra, *(Anayı gösterir)* evim bana bomboş gelmiye başladı. Bana rahat huzur vermiyordu, ama iyi kötü evimi dolduruyordu! Yapayalnız kalmıştım, ne yapacağımı bilemiyordum. Oğlum, *(Oğlu gösterir)* yanımda büyümediği için olacak - bilmem - eve geldikten sonra bana yabancı gibi göründü. Bizi birbirimize bağlıyan annesiydi, o da aramızdan ayrılınca bir köşede kendi başına büyüdü, aramızda ne fikir, ne de sevgi bağları teessüs edemedi. O zaman (size tuhaf gelecek ama neyleyim ki öyledir), evvelâ merak ettim, sonra gitgide kendimi, elimle kurduğum yuvanın cazibesine kaptırdım : o yuvayı düşünüyor, etrafımda hissettiğim boşluğu dolduruyordum. O yuvanın, rahat ve huzur içinde, hayatın en basit gaileleriyle meşgul olduğuna, ruhumun çetrefil ıstıraplarından uzak ve bunların dışında bulunduğu için de mesut olduğuna inanmak ihtiyacını duyuyordum. Böyle olup olmadığını anlamak için de mektepten çıkarken gidip küçük kızı görüyordum.

ÜVEY KIZ. — Orası öyle! Sokakta arkamdan geliyor, gülümsiyor, eve yaklaştık mı - işte böyle! - eliyle selâm veriyordu. Ben hırçın bir bakışla yüzüne bakıyordum. Kim olduğunu bilmiyordum ki! Anneme bahsettim. Kim olduğunu anlamakta gecikmemiş olmalı. *(Ana başiyle tasdik eder.)* Birkaç gün beni mektebe yollamadı. Mektebe döndüğüm günün akşamı onu kapıda gördüm. Elinde kocaman bir paket vardı. Yanıma geldi, yanağımı okşadı, paketi açtı, üzerinde mayıs güllerinden yapılmış bir çelenk bulunan kocaman bir hasır şapka çıkardı; bana hediye ediyordu!

REJİSÖR. — İyi ama bütün bu anlattıklarınız hikâden başka bir şey değil ki!

OĞUL, istihfafla. — Edebiyat! edebiyat!

BABA. — Ne münasebet! Hikâye değil hayat, katıksız ıstırap, Müdür bey!

REJİSÖR. — Olabilir! Fakat temsile elverişli şeyler değil!

BABA. — Ben de aynı fikirdeyim, Müdür bey! Çünkü bütün bu anlattıklarımız asıl vakadan, yani sahnede temsil etmek istediğimiz şeylerden evvel cereyan etmiştir. Bu şeyleri temsil edelim demiyorum, gördüğünüz gibi o *(Üvey Kızı gösterir)* örülmüş saçları omuzlarında-

ÜVEY KIZ. — Donu etekliğinden uzun bir kızçocuğu değil ki!

BABA. — Müdür bey, asıl dram şimdi başlıyor! Görülmedik, karışık bir dram. -

ÜVEY KIZ, mahzundur, mağrurane bir tavırla öne doğru gelerek. — Babamın ölmesiyle. -

BABA, konuşmasına meydan vermez, derhal atılarak. — ...tabiî sefalet de baş gösterdi! Benden habersiz buraya dönmüşler. Hep onun beyinsizliği. *(Anayı gösterir.)* Yazması kıttır, ama sefalette olduklarını kızına, oğluna da yazdıramaz değildi ya!

ANA. — İyi niyetlerinden nereden haberim olacaktı...

BABA. — Zaten senin bütün kabahatin hislerimin hiçbirini anlıyamamış olmandadır!

ANA. — Bunca senelik ayrılıktan, cereyan eden bütün o hâdiselerden sonra...

BABA. — Kocan olacak adam sizi alıp götürdü

ise kabahat bende mi? *(Rejisöre dönerek)* Başka bir şehirde bir iş bulmuş... kimseye bir şey söylemeden çoluğunu çocuğunu alıp gitmiş. İzlerini kaybettim, tabiî yıllarca da onlarla ilgilenemedim. Dram, beklenmedik bir şekilde ve şiddette onlar döndükten sonra patlak verdi!... Körleşmemiş nefsim hâlâ iştahını muhafaza ediyordu... Yüz kızartan münasebetlere girişmek istemiyen, kadınsız yaşıyabilecek kadar da ihtiyar olmıyan, utanmadan, kolayca kadın bulabilecek kadar da genç sayılamıyan yapayalnız bir erkek için ne acıklı bir sefalet! Sefalet mi? Ne diyorum! dehşet, dehşet veren bir vaziyet: çünkü artık hiçbir kadın size aşkla bağlanamaz. - Bu nokta anlaşıldıktan sonra kadından vazgeçmeli... Ne mümkün! Müdür bey, dışardan bakınca, hepimiz vekarlı insanlarız: fakat vicdanımızla karşı karşıya kaldık mı, kalbimizden itiraf edemiyeceğimiz birçok şeylerin gelip geçtiğini de pekâlâ biliriz. Nefsimize hâkim olamayız, şeytana uyarız. Fakat derhal irkiliriz: utancın izlerini ve hattâ hâtırasını saklıyan, gömen vekarımızı, bir mezarı örten taş gibi sağlam bir halde, sıkıca, kapatmakta acele ederiz. Herkes için vaziyet aynıdır. Ama çoğumuz bunu itirafa cesaret edemeyiz.

ÜVEY KIZ. — İtirafa cesaret edemeyiz ama birçok şeyleri de yapmasına yaparız!

BABA. — Yaparız, ama saman altından yaparız! İşte bunun içindir ki bazı şeyleri itiraf etmek fazla cesaret istiyen bir iştir! Eskaza biri itirafa kalkıştı mı, "sinik" damgasının alnına vurulması işten bile değildir. Müdür bey, "sinik,, diye damgaladığımız o insan, tıpkı ötekiler gibidir, hattâ ötekilerden de iyidir, çünkü beşer

hayvaniyetinin görmiyeyim diye gözünü kapadığı utancın o kızıl rengini zekâsının ışığı ile görmekten korkmaz. Kadın, ya kadın ne yapar? Tahrik edici, davet edici gözleriyle yüzümüze bakar. Yakalarsın! Kollarının arasına aldığın anda gözlerini yumar. Bu, teslimiyetinin işaretidir. Erkeğe: "Ben gözlerimi yumdum, sen de yum!,, deyişinin bir işaretidir.

ÜVEY KIZ. — Ya kadın artık gözlerini yummıyacak olursa? Gözlerini yumarak yüz karası ayıbını kendisinden saklamıya artık lüzum hissetmez de her şeyi olduğu gibi gören gözleri ile, ortada aşk olmadan gözlerini yuman erkeğin ayıbını görecek olursa? O zaman bütün bu zekâ oyunları hayvaniyeti keşfedip sonra onu mazur göstermek, kurtarmak için uydurulan bütün bu felsefe insanda öyle bir nefret bırakıyor ki... Müdür bey, dinliyemem onu! Benim gibi, sâf düşüncelerin, temiz duyguların bütün "insanî,, tarafını, yani ülkü, vazife, ar, utancı bir yana bırakıp hayatı - böyle, hayvanlara yakışır bir şekilde - basitleştirmek zorunda kalan bir insan için, artık hiçbir şey bazı vicdanî azaplarından daha çok nefret ve hiddet uyandırmaz: dökülen göz yaşları câlidir, yapmacıktır!

REJİSÖR. — Asıl vakaya gelelim! Bu söylediklerniz nazariyattan başka bir şey değil!

BABA. — Nasıl isterseniz! Fakat vakalar, içi boş olunca ayakta duramıyan çuval gibidir. Ayakta dursun derseniz, o vakayı veya hâdiseyi doğuran sebepleri, hisleri evvelâ içine sokmak lâzımdır. Kocası ölüp de buraya geldikten sonra, çocuklarını geçindirmek için onun

(Anayı gösterir) terzilik yapmıya başladığını, hem de Madam... Madam Pace'den iş aldığını bilemezdim!

ÜVEY KIZ. — Madam Pace kibar terzisidir. Görünüşte en kibar hanımefendilerin dikişlerini diker, fakat hakikatte o şekilde tertibat almıştır ki o kibar hanımefendiler de... şöyle böyle hanımlara halel gelmemek üzere kendisine yardım ederler!

ANA. — Emin olun, Müdür bey, o kötü kadının, kızıma göz koyduğu için iş verdiğini aklımdan bile geçirmedim...

ÜVEY KIZ. — Zavallı anneciğim! Annemin dikişlerini alınca bilir misiniz ne yapardı? Anneme diktirmekle ziyan ettiği elbiseleri bana gösterir, ücretimden keserdi... Neticede annemin ücretini ben veriyordüm: Gece gündüz Madam Pace'nin dikişlerini dikerek kendini benim ve iki kardeşim uğrunda feda ettiğini sanıyordun, zavallı anneciğim! *(Aktörler nefretle kaynaşırlar, haykırışırlar).*

REJİSÖR, devam etmesine meydan vermez. — Demek günün birinde orada -

ÜVEY KIZ, Babayı göstererek. — Evet, orada onunla karşılaştım! Madam'ın eski müşterilerindenmiş! Göreceksiniz, ne muhteşem bir sahne meydana gelecek!

BABA. — Bir de ne göreyim, annesi gelmiyor mu? -

ÜVEY KIZ, hainee bir eda ile. — Geç bile kaldı!

BABA, haykırarak. — Hayır, tam zamanında geldi! Bereket annesini zamanında tanıdım! Dördünü de aldım, evime götürdüm. Vaziyetimizi tasavvur edebi-

lirsiniz: kız, gördüğünüz gibi; bana gelince, yüzüne bakacak vaziyette değildim!

ÜVEY KIZ. — Tuhaf şey! Onun "ahlâkî,, dediği o lânet niyetlerine uyarak - "sonradan,, - kendi halinde terbiyeli, namuslu bir ev kızı gibi oturamazdım ya?

BABA. — Herkes kendisini "bir,, sanıyor, ama ben hiç de böyle olmadığını biliyorum: işte facianın esası. Her birimiz "birçok,,uz, Müdür bey, haddi hesabı olamıyacak kadar "birçok,,uz: Ahmetle "bir,, Mehmetle de gene "bir,,iz: ama bu "bir,,ler biribirinden ne kadar farklı! Üstelik bütün hareketlerimizde herkese karşı bir tek "kişi,, , daima "aynı kişi,, olduğumuzu da vehmediyoruz. Yalan! yalan! Fena bir tesadüf eseri olarak hareketlerimizden birine takılıp kaldığımız zaman böyle olmadığını farkediyoruz: o vakit o hareketimize "bütünlüğümüz,, ile girmediğimizi, bütün bir ömür sanki o tek hareketten ibaretmiş gibi, o bir tek kötü hareketimize bakarak hakkımızda hüküm vermenin, bütün bir ömür boyunca bir teşhir direğinde asılı kalmanın feci bir haksızlık olacağını farkediyoruz! Kızın hainliğine bakın nerede! Beni o yerde görmiyecek, yapabileceğimi ummadığı bir fiili yaparken suç üzerinde yakalamıyacaktı. Şimdi de beni, hayatımın o geçici, sefil anındaki insan olarak görmek istiyor! Müdür bey, ben bilhassa bunu hissediyorum! Göreceksiniz, bu yüzden de dramın kıymet ve ehemmiyeti bir kat daha artacaktır. Fakat ötekilerin dramı da var! Meselâ onun dramı... *(Oğlu gösterir.)*

OĞUL, nefretle omuzlarını silker. — Beni karıştırmayın, sizinle alışverişim yok!

BABA. — Alış verişin yok mu?

OĞUL. — Yok, olmasını da istemem. Aranızda olacak biri değilim ama neyse!

ÜVEY KIZ. — Öyle ya, biz âdi adam evlâdıyız, o kibar evlâdı! - Müdür bey, her halde görmüş olacaksınız, bana ettiği fenalığı biliyor da yüzüne nefretle baktım mı gözlerini hemen önüne indiriyor.

OĞUL, göz ucu ile Üvey Kıza bakar. — Ben mi fenalık etmişim?

ÜVEY KIZ. — Evet, sen, sen! Sokak kadını olduysam, senin sayende oldum! *(Aktörle arasında dehşet hareketi.)* Tavrınla, hareketinle, baba ocağının sıcaklığından vazgeçtim, misafirlere kendi evlerindeymiş hissini veren o iyi muameleden de bizi mahrum etmedin mi? Sen "meşru evlât,,tın. Biz de senin "meşruluk,, saltanatını istilâya gelen yabancılardık! Müdür bey, imkânı olsa da aramızda geçen bazı sahneleri size gösterebilsem! Bizi tahakkümün altına aldın, diyor. "Alçakça,, diye vasıflandırdığı hakkını kullanarak evine, evin asıl sahibi ben imişim gibi girdimse, buna gene kendisi sebeboldu! Yalnız benim değil, kendi annesi olan annem de yanımda idi. -

OĞUL, ağır ağır ilerliyerek. — Haksız olduğumu ispat etmek için söz birliği yapmışlar. Bir genç tasavvur edin ki, günün birinde sakin sakin evde otumakta iken "yukardan aşağıya bakan,, , kendini beğenmiş bir tavırla babasının evde olup olmdığını soran, ona bilmem ne diyeceğini söyliyen bir genç kızla karşılaşıyor; aynı genç kız, şu kız çocuğunu elinden tutarak, aynı tavırla bir ikinci defa daha geliyor; babama müphem, garip bir şekil-

de hitap ediyor, para isityor, istediği parayı da babam vermiye mecburmuş gibi bir tavır takınıyor. -

BABA. — Mecburdum: para annen içindi!

OĞUL. — Bilir miyim? Annemi ne gördüm, ne de hakkında tek söz söylendiğini işittim! Günün birinde kalkıp eve geliyor. Yanında o var *(Üvey Kızı gösterir)* şu erkek çocukla şu küçük kız var. Bana: "Haberin var mı, o senin de annendir!,, diyorlar. Tavırlarından, hareketlerinden *(tekrar Üvey Kızı gösterir)* günün birinde kalkıp eve gelmelerinin sebebini anlar gibi oluyorum... Duyduğum, hissettiğim şeyleri tarif edemem, etmek de istemem. Belki bir sır olarak tevdi edebilirim, bir sır ki, kendi kendime bile tevdi etmekten çekiniyorum. Piyeste bana hiçbir rol düşmüyor - Müdür bey, emin olun, ben dramatik bakımdan sahneye yakışır bir şahıs değilim; onların arasında bulunduğumdan dolayı çok üzülüyorum! - Benimle uğraşmasınlar!

BABA. — Daha neler? İşte böyle olduğun içindir ki -

OĞUL, çileden çıkmışçasına.. — Benim nasıl olduğumu sen ne biliyorsun? Ne zaman benimle alâkadar oldun ki?

BABA. — Kabul! Kabul! Bu da *vaziyet* değil mi? Annen eve dönüyor, koca delikanlı olduğun için sanki ilk defa görüyormuş gibi seni tanıyamıyor, ama oğlu olduğunu biliyor... Senin hepimizden uzak kalışın, benim için de, annen için de çok üzüntülü bir hareket oldu... *(Rejisöre Anayı göstererek)* İşte ağlıyor!

ÜVEY KIZ, hiddetle ayağını yere vurarak. — Bir ahmak gibi!

BABA, derhal Üvey Kızı da Rejisöre göstererek. — Annesinin ağlamasına tahammül edemiyor! *(Sözü tekrar Oğula getirerek)* Dramla alışverişim yok, diyor, ama hâdisenin belkemiği olduğunu nuntuyor galiba! Annesinin dizi dibinden ayrılmıyan şu zavallı, perişan çocuğa bakınız... Onun yüzünden bu hale geldi! Onun vaziyeti ötekilerinkinden de daha çetin: biçare yavrucak kendisini herkesten daha yabancı sayıyor, eve merhameten alındığı için de acı ile karışık bir utanç hissediyor... *(Ahpapça bir eda ile)* Tıpkı babası! Onun gibi kendi halinde, sessiz bir çocuk...

REJİSÖR. — Çocukların sahnede rol almaları hiç de hoş bir şey değildir! Tasavvur edemezsiniz, çocuklar sahnede insanı ne kadar uğraştırırlar.

BABA. — Merak etmeyin, istediğimiz anda başımızdan savmak mümkün! Hattâ şu küçük kız da istediğimiz anda gitmiye hazırdır...

REJİSÖR. — Daha iyi, daha iyi. Emin olun, bütün bu anlattıklarınız beni yakından ilgilendirdi. Öyle zannederim ki güzel bir dram yazmamız mümkün olabilecek!

ÜVEY KIZ, aralarına girmiye çalışarak. — Benim gibi bir şahısla!

BABA, Müdürün kararı üzerine son derece memnundur, heyecanlanmıştır, kızı iterek. — Sussana, canım!

REJİSÖR, lâfının kesildiğine dikkate etmez, devamla. — Orijinal bir mevzu...

BABA. — Evet, efendim, buyurduğunuz gibi, orijinal!

REJİSÖR. — Dramı bu şekilde önüme atıvermek büyük bir cüret işidir...

BABA. — Şüphesiz, bizim gibi sahne için halkedilmiş olanlar...

REJİSÖR. — Amatör artistlik yapıyorsunuz, her halde....

BABA. — Hayır, sahne için halkedilmiş diyorum, çünkü...

REJİSÖR. — Haydi, canım, gelin benden saklamayın, siz mutlâka aktörlük yapmış olacaksınız!

BABA. — Müdür bey, yapmadım: kendi rolümden, veya hayatta başkalarının bana verdikleri rolden başka bir role çıkmadım. Vakıa herkeste de öyledir ya, heyecanlanmıya hiç gelemem, bendeki ihtiras derhal teatral bir hal alır....

REJİSÖR. — Orasını bir tarafa bırakalım! - Bir muharrir ister... - Ben sizi bir muharrire gönderebilirim....

BABA. — Gelin, bizim muharririmiz siz olun!

REJİSÖR. — Ben mi? Neler söylüyorsunuz?

BABA. — Evet, evet, muharririmiz siz olun! Bunda olmıyacak ne var?

REJİSÖR. — Şimdiye kadar muharrirlik yapmadım ki!

BABA. — Yapmadınızsa şimdi yaparsınız olur biter! Zor bir iş değil ki! Herkesin yaptığı bir şey... Şahısların karşınızda canlı olarak bulunuşları işinizi kolaylaştıracak.

REJİSÖR. — Ama bu kâfi değil ki!

BABA. — Kâfi değil mi? Karşınızda faciamızı yaşadığımızı göreceksiniz...

REJİSÖR. — Evet, ama ne de olsa piyesi yazacak muharrir ister!

BABA. — Hayır, istemez. Önünüzde dramı temsil ederiz, siz de bir yandan yazarsınız. Kısa bir senaryo çizer, hemen provaya geçeriz...

REJİSÖR, denemek ister, sahneye çıkar. — Aklım yatar gibi oluyor... Lâf olsun diye bir denesek ne çıkar ki...

BABA. — Şüphesiz, efendim!... Göreceksiniz, ne sahneler meydana gelecek! Onları şimdiden size gösterebilirim!

REJİSÖR. — Hiç fena olmaz... hiç fena olmaz... Gelin bir deneyelim... Haydi odama gidelim. *(Aktörlere dönerek)* Size biraz müsaade, ama sakın bir yere ayrılalım demeyin. Bir çeyrek, yirmi dakika sonra gene burada buluşacağız. *(Babaya)* Gelin bir deneyelim... Belki de hakikaten fevkalâde bir piyes meydana getirebiliriz.

BABA. — **Hiç şüpheniz olmasın!** Onlar da bizimle beraber gelseler daha iyi olmaz mı? *(Öteki Şahısları gösterir.)*

REJİSÖR. — Evet, gelsinler, gelsinler! *(Yürür, sonra arkasına dönerek Aktörlere hitap eder)* Aman vaktinde burada olmayı unutmayın. Bir çeyrek saat sonra. *(Rejisör Altı Şahısla berarber sahneden geçer ve kaybolur. Aktörler şaşırmış bir halde, birbirlerinin yüzlerine bakakalırlar.)*

BAŞAKTÖR. — Ciddî söyledi galiba. Acaba ne yapmak istiyor?

GENÇ AKTÖR. — Yaptığı delilikten başka bi şey değil!

BİR ÜÇÜNCÜ AKTÖR. — İrticalen bize dram mı temsil ettirecek nedir?

GENÇ AKTÖR. — Tâ kendisi! Tulûatçıların yaptıkları gibi!

BAŞAKTRİS. — Ben yaş tahtaya basmam...

GENÇ AKTRİS. — Ben de basmam!

BİR DÖRDÜNCÜ AKTÖR. — Kim olduklarını öğrenmek isterim. *(Şahısları kasdeder.)*

ÜÇÜNCÜ AKTÖR. — Kim olabilirler ki!? Ya zır deli, ya düzenbaz!!

GENÇ AKTÖR. — Patron sözlerine inanıverdi!

GENÇ AKTRİS. — Şöhret hırsı! Muharrir görünmek hırsı...

BAŞAKTÖR. — Görülmedik bir şey! Tiyatro bu hale mi gelecekti...

BİR BEŞİNCİ AKTÖR. — Ben kendi hesabıma eğleniyorum!

ÜÇÜNCÜ AKTÖR. — Her ne hal ise! Bakalım netice nereye varacak! *(Aktörler bu şekilde konuşarak, bir kısmı dipteki küçük kapıdan çıkar, bir kısmı da odalarına girer. Sahne boşalır. Perde inmez. Temsile yirmi dakika kadar ara verilir.)*

(Tiyatronun zilleri, temsile başlanılmak üzere olduğunu haber verir. Artist odalarından, kapıdan ve salondan, Aktörler, Sahne Müdürü, Makinist, Suflör, Aksesuar Şefi; Rejisör de Altı Şahısla birlikte sahneye gelirler. Salonda ışıklar söner, sahne evvelki gibi aydınlatılır.)

REJİSÖR. — Haydi bakalım! Hepimiz tamam mıyız? Dikkat, dikkat. Başlıyoruz! — Makinist!

MAKİNİST. — Efendim!

REJİSÖR. — Hemen oda sahnesini kurun. İki pano, kapısı olan bir fon işimizi görür. Elinizi çabuk tutun, göreyim sizi! *(Makinist emirleri yerine getirmek için koşar ve az sonra temsil edilecek olan piyes hakkında Rejisör, Sahne Müdürü, Aksesuar Şefi ile, Suflör ve Aktörlerle görüşürken, Müdürün tarif ettiği sahne taslağını hazırlar: pembe - sarı çizgili iki pano ve kapısı olan bir fon.)*

REJİSÖR, Aksesuar Şefine. — Depoda bir divan olacak.

AKSESUAR ŞEFİ. — Var efendim, yeşil divan.

ÜVEY KIZ. —Yoo, yeşil olmaz! Madamınki sarı idi, üzerinde çiçek resimleri, tüylü örtüsü vardı, hem de geniştî! Çok rahat bir divandı.

***AKSESUAR ŞEFİ.* — Öylesi yok.**

REJİSÖR. — Aldırmayın! ne varsa onu koyarsınız.

ÜVEY KIZ. — Aldırmayın olur mu? Madam Pace'nin o meşhur divanı benim size tarif ettiğim gibidir.

REJİSÖR. — Şimdilik provasını yapıyoruz! Hem ricaa ederim işimize karışmayın! *(Sahne Müdürüne:)* Bir de camlı bir dolap ister, oldukça uzun ve basık olacak.

ÜVEY KIZ. — Ya mavi zarfı koymak için küçük mahun masa?

SAHNE MÜDÜRÜ, Rejisöre. — Altın yaldızlı o küçük masa var.

REJİSÖR. — Olur, onu getirin!

BABA. — Bir de ayna.

ÜVEY KIZ. — Ya paravana? Bir de paravana isterim: yoksa nasıl yaparım?

SAHNE MÜDÜRÜ. — Merak etmeyin, efendim, paravanamız çok.

REJİSÖR, Üvey Kıza. — Birkaç tane de portmanto ister, değil mi?

ÜVEY KIZ. — Evet, birçok, birçok!

REJİSÖR, Sahne Müdürüne. — Söyleyin de ne kadar varsa hepsini getirsinler.

SAHNE MÜDÜRÜ. — Peki efendim. *(Sahne Müdürü de aldığı emirleri yapmak için çıkar: Rejisör Suflörle, daha sonra da Şahıslarla ve Aktörlerle konuşmıya devam ederken, Sahne İşçilerine Müdürün istediği eşyaları getirir ve en uygun şekilde yerleştirir.)*

REJİSÖR, Suflöre. — Haydi yerinize geçin. İşte size senaryo, perde perde ayrılmıştır. *(Birkaç tabaka kâğıt uzatır.)* Yalnız elinizi çabuk tutmanız lâzım.

SUFLÖR. — Stenografi ile mi yazacağım?

REJİSÖR, sevinçle dolu bir hayretle. — Stenografi bilir misiniz?

SUFLÖR. — Suflörlüğü iyi beceremiyebilirim ama stenografiye gelince...

REJİSÖR. — İşler tıkırında desenize! *(Bir Sahne İşçisine dönerek)* Odama kadar gidin, ne kadar kâğıt varsa hepsini getirin! *(Sahne İşçisi çıkar, az sonra elinde koca bir tomarla döner, Suflöre verir.)*

REJİSÖR, Suflöre hitap ederek, devamla. — Temsil edildikçe sahneleri takibedin, en mühim replikleri tesbit etmeye çalışın! *(Sonra Aktörlere dönerek:)* Oradan çekilin! İşte şurada durun, *(sol tarafı gösterir)* gözünüzü iyice açın!

BAŞAKTRİS. —İyi ama biz...

REJİSÖR, şüphesini yatıştırarak. — Merak etmeyin, tulûatçılık yapacak değiliz.

BAŞAKTÖR. — Ya ne yapacağız?

REJİSÖR. — Hiç! Şimdilik dinleyip, seyredeceksiniz! Sonra herkes rolünü yazılı olarak alacak. Şimdi gelişi güzel bir prova yapıvereceğiz! Yani onlar yapacaklar! *(Şahısları gösterir.)*

BABA, sahnedeki karışıklık arasında, damdan düşer gibi. — Biz mi provasını yapacağız?

REJİSÖR. — Evet, siz, hâdisenin nasıl cereyan ettiğini görsünler diye! *(Aktörleri gösterir.)*

BABA. — Fakat dramın şahısları onlar değil, bizleriz...

REJİSÖR. — "Şahıslar,, sizlersiniz, âlâ; ama burada

şahıslar değil, Aktörler temsil verirler. Şahıslara gelince, onlar da metindedirler. *(Suflör deliğini gösterir)* eğer metin varsa!

BABA. — İyi ya! Mademki metin yoktur, siz de şahısları canlı olarak karşınızda bulmak fırsatını ele geçirdiniz...

REJİSÖR. — Buna da diyecek yok doğrusu! Temsil vermek, seyircilerin karşısına çıkmak, yani her şeyi siz kendiniz mi yapmak istiyorsunuz?

BABA. — Evet, mademki şahıslar biziz!

REJİSÖR. — Çok hoş bir şey olur doğrusu!

BAŞAKTÖR. — Ya o zaman ne iş kalır bize burada?

REJİSÖR. — Piyes temsil etmek! Bunu bildiğinizi tasavvur etmezsiniz, sanırım! Güldürürsünüz... *(Nitekim Aktörler gülerler.)* Dememiş miydim? İşte gülüyorlar! *(Bir şeyi hatırlamış gibi)* Ha, evet, az kaldı unutuyordum! Rolleri taksim etmeli. Zor bir iş değil: herkesin rolü belli. *(İkinci Aktrise)* Siz Ana rolüne çıkacaksınız. *(Babaya)*: Ona bir ad bulmalı.

BABA. — Amalia, efendim.

REJİSÖR. — Bu, karınızın adı. Onu asıl adiyle çağıracak değiliz ya!

BABA. —Çağırırız pek âlâ, adı Amalia değil mi?... Ha, evet, rolü hanımefendi yapacak... *(Hafif bir el işaretiyle İkinci Aktrisi gösterir.)* Benim için o *(Anayı gösterir)* Amalia'dır. Ama siz bildiğiniz gibi yapın...*(Şaşkınlığı gittikçe artar.)* Ne diyeceğimi bilemiyorum...

Ne bileyim, kendi sözlerim bile başkasının sözleri, kendi sesim bile başkasının sesi gibi geliyor bana...

REJİSÖR. — Bunun içinse, hiç üzülmeyin! En uygun tonu buluruz, o bizim vazifemiz! Eğer "Amalia,, kalsın derseniz, "Amalia,, kalır; veyahut bir başka isim buluruz. Şimdilik şahısları şöylece tâyin edebiliriz: *(Genç Aktöre)* Siz OĞUL'sunuz; *(Başaktrise)* tabiî, siz de ÜVEY KIZ'sınız.

ÜVEY KIZ, eğlenerek. — Nasıl nasıl? Ben şu hanım mıyım? *(Kahkahalarla güler.)*

REJİSÖR, hiddetli. — Gülecek ne var?

BAŞAKTRİS, öfkeli. — Şimdiye kadar kimse benimle eğlenmiye cesaret etmemiştir! Saygı göstersinler, yoksa giderim!.

ÜVEY KIZ. — Affedersiniz ama ben size gülmüyorum ki...

REJİSÖR, Üvey Kıza. — Başaktris gibi bir sanatkâr sizi temsil edecek, bunu şeref saymalısınız...

BAŞAKTRİS, derhal, istihfafla. — "Ben şu hanım mıyım?,, ha?!

ÜVEY KIZ. — Emin olun, sizin için demek istemedim! kendim için diyordum, kendimi size benzetemedim de. Bana benzer hiçbir tarafınız yok!

BABA. — Bütün mesele zaten burada. Bizim ifademiz...

REJİSÖR. — Sizin ifadeniz! Yoksa siz ifadenin kendinizde olduğunu mu sanıyorsunuz? Ne gezer!

BABA. — Nasıl? Bizim kendi ifademiz yok mu?

REJİSÖR. — Ne gezer, efendim! Sizin ifadeniz madde haline burada inkılâp eder, ona şekil, ses ve hareket veren aktörlerdir, o aktörler ki--müsaadinizle--çok daha yüksek mevzuları canlandırmışlardırr: sizinki o kadar ehemmiyetsiz ki, emin olun, eğer sahnede tutunabilirse bu, sadece aktörlerimin sayesinde olacaktır.

BABA. — Aksini iddia etmiyorum. Emin olun, muayyen bir vücudü, muayyen bir çehresi olan biz şahıslar için bu, müthiş bir azaptır -

REJİSÖR, sabırsızlanarak. — Çehreye gelince, makiyajla ona da çare bulunur, elbette!

BABA. — Doğru; fakat ya ses, ya hareketler -

REJİSÖR. — Fazla uzatmıyalım! Sahneye siz, siz olarak çıkamazsınız! Sahnede oyunu aktörler oynarlar, o kadar!

BABA. — Anladım. Canlı şahıslardık, buna rağmen muharrir bizi piyes kahramanı haline getirmek istememişti. Bunun sebebini şimdi anlar gibi oluyorum. Aktörlerinize hakaret olsun diye demiyorum. Allah korusun! Fakat, bilmediğim, tanımadığım birinin beni temsil ettiğini görmekle...

BAŞAKTÖR, gülüşen şen genç Aktrisler arkasında olduğu halde yerinden kalkar, azametle Babaya doğru ilerler. — Müsaade ederseniz, sizi ben temsil edeceğim.

BABA, mütevazı, tatlı bir sesle. — Memnun oldum, efendim. *(Eğilir.)* İşte, düşünüyorum ki, iradenizi ve sanatınızı kullanarak beni ne kadar benimsemiye uğraşsanız da... *(Şaşırır.)*

BAŞAKTÖR. — Evet...

BABA. — Trükle de bana benzemiye gayret etseniz bile - o uzun boyunuzla temsil edeceğiniz... *(Aktörler gülüşürler)* kimse, hakikatte ben olmıyacaktır. Daha doğrusu - çehreniz bir yana - beni anladığınız, hissettiğiniz gibi temsil edeceksiniz, hissedeceğiniz de şüpheli ya, neyse. Ama ben kendimi nasıl hissediyorsam, siz de beni öyle hissedemiyeceksiniz. Hakkımızda hüküm verecekler, bu noktayı gözden kaçırmamalıdırlar.

REJİSÖR. — Her şey bitti, şimdi de münekkidler mi çıktı? Ben de durmuş, ne diyecek diye bekliyorum! Münekkidler varsın istediklerini söylesinler. Biz piyesimizi hazırlamıya bakalım! *(Gruptan ayrılır, etrafına bakınarak)* Her şey hazır mı? *(Aktörlere ve Şahıslara)* Çekilin, çekilin oradan! Bir göreyim. *(Sahneden salona iner.)* Vakit kaybetmiyelim! *(Üvey Kıza)* Ne dersiniz, böyle iyi mi?

ÜVEY KIZ. — Bilmem ki! doğrusu ben kendimi göremiyorum.

REJİSÖR. — Fesuphanallah! Madam Pace'nin dükkân arkasını tıpı tıpına yapacaklar değil a! *(Babaya)* Odanın duvarları çiçekli duvar kâğıdı ile döşeliydi, değil mi?

BABA. — Evet, efendim. Beyaz kâğıtla.

REJİSÖR. — Bizimkinin kâğıdı beyaz değil, çizgili, ama ziyanı yok! Eşyaya gelince, zannederim, o iş de aşağı yukarı tamamlandı! Şu küçük masayı az öne getirin! *(Sahne İşçileri emri yerine getirirler.) (Aksesuar Şefi-*

ne) Mümkünse, mavi bir zarf bulup beye veriniz. *(Babayı gösterir.)*

AKSESUAR ŞEFİ. — Mektup zarfı mı olacak?

REJİSÖR VE BABA, aynı zamanda. — Mektup zarfı, mektup zarfı.

AKSESUAR ŞEFİ. — Şimdi, efendim. *(Çıkar)*

REJİSÖR. — Haydi bakalım! İlk sahne bayanındır. *(Başaktris ileri doğru gelir.)* Yok canım, siz yerinizde kalın! Ben bayan edim. *(Üvey Kızı gösterir.)* Siz seyredeceksiniz -

ÜVEY KIZ, hemen ilâve eder. — O sahneyi nasıl yaşadığımı!

BAŞAKTRİS, alınarak. — Merak etmeyin, bir başlıyayım, göreceksiniz nasıl yaşıyorum!

REJİSÖR, ellerini başına götürerek. — Rica ederim, boş lâfları bir yana bırakalım! Evet, ilk sahne Madam Pace ile bayanındır. Ana, *(etrafına göz atar, şaşırır, sahneye çıkar.)* Madam Pace nerede?

BABA. — Burada değil, efendim.

REJİSÖR. — Nasıl olur? Ne yapmalı?

BABA. — O da canlıdır, canlı!

REJİSÖR. — Olabilir! Fakat nerede?

BABA. — Az sabredin de anlatayım. *(Aktrislere dönerek)* Bir dakika şapkalarınızı vermek lûtfunda bulunur musunuz?

AKTRİSLER, biraz şaşırarak, biraz da koro halinde gülüşerek. — Nasıl?

— Şapkalarımızı mı?

— Ne diyorsunuz?

— Ne yapacaksınız?

— Daha neler!

REJİSÖR. — Ne yapacaksınız hanımların şapkalarını? *(Aktörler gülüşürler.)*

BABA. — Bir şey yapacak değilim, bir dakika askılara asacağım da. Hanımefendilerin bazısından da mantolarını çıkarmalarını rica edebilir miyim?

AKTÖRLER, yukarda olduğu gibi. — Şimdi de mantolarını mı çıkaracaklar?

— Ee, sonra sıra fistanlara mı gelecek?

— Mutlâka aklını oynatmış olmalı!

AKTRİSLERDEN BİRKAÇI, yukarda olduğu gibi. — Ne diye çıkaracak mışız?

— Yalnız mantomuzu mu çıkaracağız?

BABA. — Bir dakika askılara asacağım da... Ricam lûtfen kabul ediniz. Ne olur.

AKTRİSLER, gülmiye devam ederek şapkalarını, birkaçı da mantolarını çıkarırlar, gelişigüzel askılara asarlar. — Bunda olmıyacak ne var?

— İşte ben de asıyorum!

— Görüyorsunuz ya, cidden komik bir şey!

— Teşhir mi edeceğiz?

BABA. — Evet, efendim, teşhir edeceğiz!

REJİSÖR. — Maksadınızı anlıyabilir miyim?

BABA. — Madam terzidir, dekoru kusursuz hazırlamakla, eşyaların cazibesi onu buraya çekebilir...

(Sahnenin dip tarafındaki kapıya bakmalarını işaret ederek:) Bakınız! bakınız! *(Dipteki kapı açılır ve Madam Pace ileriye doğru birkaç adım atar. Bu, çok şişman cadaloz bir kadındır. Göğsünün bir tarafında kırmızı bir gül, başında turuncu muhteşem bir yün peruka vardır; yüzü boyalıdır, arkasına tuhaf bir şıklıkla çiğ kırmızı ipek bir elbise giymiştir. Bir elinde tüyden bir yelpaze, kalkık tuttuğu öteki elinde de, parmakları arasında yakılmış bir sigara vardır. Bu beklenmedik manzara karşısında Aktörler ve Rejisör, bir dehşet çığlığı koparırlar ve küçük merdivene hücum ederek kaçışırlar, koridora doğru koşar gibi yaparlar. Üvey Kız, gelen patronu imiş gibi, saygı ile Madam Pace'ye doğru koşar.)*

ÜVEY KIZ, koşarak. — İşte! İşte!

BABA, son derece memnun. — İşte o! Dememiş miydim? İşte geldi!

REJİSÖR, ilk şaşkınlığı yenmiştir, hiddetle. — Ne biçim oyun bu böyle?

BAŞAKTÖR, hemen hemen aynı zamanda. — Ne oluyoruz?

GENÇ AKTÖR, yukarda olduğu gibi. — Şu cadı da nerden çıktı??

GENÇ AKTRİS, yukarda olduğu gibi. — Bir tarafa saklamış olmalılar!

BAŞAKTRİS, yukarda olduğu gibi. — Hokkabazlık, başka bir şey değil!

BABA, itirazların önüne geçerek. — Affedersiniz ama sizin yaratmak istediğiniz gerçekten daha hakikî olduğu için, burada sizden fazla yaşamıya hakkı olan; sihir kuvvetiyle cezb ve dâvet olunan, mevzu icabı vücut

bulan bu hakikat mucizesini, saçma bir gerçek yüzünden ne diye bozmak istiyorsunuz? Aranızda hangi aktris Madam Pace'yi canlandırabilecek? Evet: Madam Pace şu gördüğünüz kadındır! Onu canlandırmak istiyen aktrisin Madam Pace'den daha az gerçek olacağını kabul etmelisiniz! Bakın: kızım tanıdı ve hemen yanına koştu! Sahneye dikkat edin! *(Rejisör ve Aktörler, müteredditbir halde, sahneye çıkarlar. Aktörler itiraz eder, Baba da onlara cevap verirken, bu müddet zarfında Üvey Kız ile Madam Pace arasında alçak sesle çok yavaş olarak, hâsılı sahnede yapılmasına imkân olmıyan tabiî bir şekilde meclis başlamıştır. Babanın, "dikkat edin,, demesi üzerine Aktörler dönüp arkalarına bakarlar ve Madam Pace'nin, yüzünü kaldırmak için Üvey Kızın çenesini bir eli ile tutmuş olduğunu görürler. Anlaşılmaz bir şekilde konuştuğunu işiterek bir an için kulak kabartırlar; hemen sonra ümitleri kırılır.)*

REJİSÖR. — Ee?

BAŞAKTÖR. — Ne diyor?

BAŞAKTRİS. — Bir şey işitilmiyor ki!

GENÇ AKTÖR. — Hızlı konuşun! hızlı!

ÜVEY KIZ, baba biçilmez bir tebessümle gülümsiyen Madam Pace'yi bırakarak Aktörlerin bulundukları yere gelir. — "Hızlı,, , öyle mi? Ama bunlar yüksek sesle söylenecek şeyler değil ki! Ben, intikam almak için, utansın diye *(Babayı gösterir)* hızlı söyledim! Ama Madam Pace hızlı konuşamaz: duyan olursa hapishaneyi boylar da ondan!

REJİSÖR. — İyi, hoş ama sahnede söylenen şeyler işitilmelidir! Yanınızdayız da biz bile işitmiyoruz! Nerde

kaldı ki tiyatrodaki seyirciler işitsinler! Bu sahneyi mutlâka temsil edeceğiz. Aranızda pek âlâ yüksek sesle konuşabilirsiniz, çünkü şimdi olduğu gibi o zaman burada olup sizi dinlemiyeceğiz: farzedin ki dükkân odasındasınız, yalnızsınız. Konuştuklarınızı kimse dinliyemez. *(Üvey Kız, şeytanî bir tebessümle gülümser, sevimli bir hareketle parmağı ile birkaç defa hayır işareti yapar.)*

REJİSÖR. — Olmaz da ne demek?

ÜVEY KIZ, esrarlı bir tarzda, alçak sesle. — Hızlı konuşursa *(Madam Pace'yi gösterir)* bizi işitebilecek biri var!

REJİSÖR, gene cesareti kırılmıştır. — Yoksa biri daha mı gelecek? *(Aktörler yeniden sahneden kaçar gibi yaparlar.)*

BABA. — Hayır, beni kasdediyor. Ben kapının arkasında bekliyorum da. Madam Pace bunu biliyor. Müsaade ederseniz gidip hazırlanayım. *(Gider gibi yapar.)*

REJİSÖR, gitmesine mâni olur. — Durun, canım! Burada tiyatro icaplarına uymak zorundayız! Sizden evvel...

ÜVEY KIZ, sözünü keser. — Evet, hemen! Derhal! Emin olun, o sahneyi yaşamıya can atıyorum! O hazırsa, ben de hazırım!

REJİSÖR, haykırarak. — Canım efendim, şu kadınla aranızda meclis vuzuhla meydana gelmedi ki! *(Madam Pace'yi gösterir.)*

ÜVEY KIZ. — Of, canım: hep bildiğiniz şeyleri söylüyor bana: annem bu sefer de dikişleri iyi dikememiş; kumaş ziyan olmuş; bize yardım etmesini istiyorsam, sabırlı olmalıymışım...

MADAM PACE, ileriye doğru gelir, kendine ehemmiyet süsü vererek. — Eh cià, s nõr; porqué yò nò quero aproveciarme... avantaciarme...[1]

REJİSÖR, hayretten donakalmış gibi. — Nasıl, nasıl? Böyle mi konuşur? *(Aktörler gürültü ile gülerler.)*

ÜVEY KIZ, o da güler. — Evet, efendim, böyle konuşur, yarı İspanyolca, yarı İtalyanca, çok komik bir tarzda!

MADAM PACE. — Ah, no me par bona crianza che loro ridano de mi, si yò me sfuerzo de hablar, como podo italiano, senor![2]

REJİSÖR. — Yok canım! Daha iyi! Böyle konuşsun, Madam! Tesir kati! Vaziyetin çiğliğini komik bir şekilde biraz olsun gidermek için bundan iyisi can sağlığı! Böyle, böyle konuşun! Mükemmel!

ÜVEY KIZ. — Mükemmel! İnsan bu çetrefil dille yapılan bazı tekliflerle karşılaşırsa, tabiî ki tesir katî olur, çünkü insana şaka gibi geliyor! Bir "vièchio senõr,, var ki "amusarse con migo,,[3] dediğini işitince insan deli gibi gülmek ister. — Öyle değil mi, Madam?

MADAM PACE. — Viejito, cià ! viejito, linda;

---

[1] Tabii, efendim; çünkü ben kendi istifademi düşünmiyorum...

[2] Elimden geldiği kadar İtalyanca konuşmaya gayret ediyorum, benimle eğleniyorsunuz. Bu, nazik bir hareket değildir, efendim!

[3] Yaşlı bir bey var, benimle hoşça vakit geçirmek istiyor.

ma mejor para ti; chése no dà gusto, te porta prudencia![1]

ANA, ona dikkat etmiyen, şimdi de haykırması üzerine gülerek - çünkü Madam Pace'nin başındaki perukayı alıp yere atmıştır - onu zaptetmiye koşan Aktörlerin hayret ve şaşkınlığı arasında, Madamın üzerine atılarak. — Cadı! cadı! Cani ! Benim kızımı!...

ÜVEY KIZ, Anayı tutmak için koşar. — Anne, yapma, kendine gel! Allahaşkına yapma!

BABA, o da aynı zamanda Anayı zaptetmek için koşmuştur. — Sakin ol, sakin ol! Haydi yerine otur bakayım!

ANA. — Çekin şunu, gözüm görmesin!

ÜVEY KIZ, Ananın yanına gelmiş olan Rejisöre. — Mümkün değil, annem burada kalamaz!

BABA, Rejisöre. — İkisi bir arada olamazlar! İşte geldiğimiz zaman Madam bu yüzden yanımızda değildi! Bir arada bulunurlarsa hâdise vaktinden evvel nihayet bulur.

REJİSÖR. — Ziyanı yok! Zaten şimdi yaptığımız da vakanın bir taslağını çizmekten ibaret! Karmakarışık da olsa, dramın muhtelif unsurlarını iyice kavrıyabilmem için bence her noktanın ehemmiyeti var. *Anadan tarafa döner, yerine oturmasına yardım ederek)* Sakin olun: geçin şuraya oturun bakayım! *(Üvey Kız tekrar sahnenin orta yerine doğru gider ve Madam Pace'ye hitap eder).*

[1] Yaşlı, evet, yaşlı. Ama senin için daha iyi, çünkü hoşuna gitmezse de kesene yarar.

ÜVEY KIZ. — Devam edin, Madam, devam edin.

MADAM PACE, alınganlıkla. — Ah no, gracie tante! Yò aqui no fado piû nada con tua madre presente[1]

ÜVEY KIZ. — Haydi ne olur, benimle hoşça vakit geçirecek olan şu yaşlı beyi içeriye alın! *(Oradakilerin yüzlerine bakarak, âmirane bir tavırla)* Bu sahneyi mutlaka temsil etmeliyiz! - Haydi çabuk olun! *(Madam Pace'ye)* Sizin işiniz bitti, gidebilirsiniz!

MADAM PACE. — Ah, me voj, me voj - me voj seguramente... [2] *(Alaylı tarzda gülen ve el çırpan Aktörlerin yüzlerine mağrurane bir bakışla bakar, yerden perukasını alır, hışımla çıkar.)*

ÜVEY KIZ, Babaya. — Ne duruyorsunuz, içeriye girsenize! Dönüp dolaşmıya hacet yok! Gelin buraya! Farzedin ki içeriye girdiniz! İşte: ben yerimdeyim: başım önüme eğik - sakin sakin oturuyorum! - Haydi, ne duruyorsunuz, konuşsanıza! Dışardan geliyormuş gibi, başka bir sesle "Günaydın, küçük hanım... ,, desenize.

REJİSÖR, sahneden salona inmiştir. — Diyecek yok, doğrusu! Provayı hangimiz yaptırıyoruz? *(Kararsız ve şaşırmış bir halde bakan Babaya)* Ne diyorlarsa öyle yapın: dışarıya çıkmadan, geriye doğru gidip öne doğru gelin.. *(Baba ürkmüş gibidir, söylenen şeyleri yapar. Rengi çok uçuktur; yeniden yaşamıya başladığı hayatının hakikatine kendini kaptırmış bir halde, dip taraftan öne doğru gelirken, üzerine yıkılmak üzere bulunan*

[1] Yoo, teşekkür ederim. Annen burada kaldıkça, ben hiçbir şey yapmam.

[2] Ah, tabiî ki gitmek isterim...

dramdan haberi yokmuş gibi, gülümser. Aktörler, başlamak üzere bulunan sahneye dikkat kesilirler.)

SAHNE

BABA, başka bir sesle, yaklaşarak. — Gün aydın, küçük hanım.

ÜVEY KIZ, başı önüne eğik olduğu halde, zaptetmiye çalıştığı bir ürperti ile. — Gün aydın.

BABA, şapkanın altında hemen hemen görünmiyen yüzüne bir müddet bakar, kızın çok genç olduğunu görerek, biraz sevincinden, biraz da tehlikeli bir maceraya atılmaktan çekindiği için, âdeta kendi kendisiyle konuşuyormuş gibi.) — Ee... Buraya... ilk gelişiniz değil, tahmin ederim?

ÜVEY KIZ, yukarda olduğu gibi. — Hayır, efendim.

BABA. — Evvelce de geldiniz mi? *(Üvey Kızın başiyle evet demesi üzerine)* Birçok defalar geldiniz, öyle mi? *(Bir müddet cevap bekler; sonra şapkanın altından tekrar kızın yüzüne bakar ve gülümser, sorar)* O halde... böyle yapmanız doğru değil... Müsaade edermisiniz başınızdan şapkanızı alayım?

ÜVEY KIZ, ürpertiyi zaptedemez, şapkasını almasına meydan vermez. — Ben kendim çıkarırım efendim! *(Elleri titriyerek, acele ile başından şapkayı çıkarır.) (Aktörlerin bulundukları yerin karşı tarafında duran Oğul ve yanından hiç ayrılmıyan ve daha fazla kendisine ait olan o iki küçük çocuğu ile birlikte bu sahneyi seyreden Ana, artık yerinde duramaz, ıstırap, nefret, heyecan, dehşet gibi değişik ifadelerle kocası ile kızının söz ve hareketlerini takip eder; kâh yüzünü ellerinin içine alır, kâh inler.)*

ANA. — Aman Allahım! Aman Allahım!

BABA, bu iniltileri işitince uzunca zaman dona kalır; sonra, az evvelki tavrını takınarak. — Verin, asayım. *(Elinden şapkayı alır.)* Sizin başınız gibi güzel, sevimli bir başa böyle şapkalar mı lâyık? Birazdan, Madamın şapklarından bir tane seçmem için bana yardım edersiniz, değil mi? — Olmaz mı?

GENÇ AKTRİS, sözünü keserek. — Şapkalar bizim, unutmayın!

REJİSÖR, fena halde hiddetlenerek. — Susar mısınız? Nüktenin sırası değil şimdi! - Fevkalâde sahne! *(Üvey Kıza dönerek)* Devam edin lûtfen!

ÜVEY KIZ, devamla. — Teşekkür ederim, istemez, efendim.

BABA. — İstemez demeyin! Hediyemi mutlâka kabul edeceksiniz. Yoksa darılırım... Bakın, ne güzelleri var! Sonra Madamı da sevindirmiş olacağız. Görsünler de beğensinler diye mahsus gözönüne asıyor!

ÜVEY KIZ. — İstemem, efendim: alsanız da giyemem ki...

BABA. — Anladım: başınızda yeni bir şapka ile döndüğünüzü görünce evdekiler ne derler demek istiyorsunuz! Bakın nasıl yapmalı! Onlara dersiniz ki...

ÜVEY KIZ, artık tahammülü kalmamıştır, hiddetle. — Ben bunu demek istemiyorum, efendim! Giyemem, çünkü... görüyorsunuz ya, yasım var: bunu farkedebilirdiniz! *(Arkasındaki matem elbiselerini gösterir.)*

BABA. — Ha, evet, yasınız varmış! Affedersiniz. Haklısınız: anlıyorum. Beni affedin. Emin olun, cidden müteessirim.

ÜVEY KIZ, kendini zorlıyarak, nefret ve tiksintisini bastırmak için cesaretlenerek. — Ziyanı yok, efendim! Size asıl ben teşekkür etmeliyim; müteessir olmak size düşmez. Rica ederim, demin söylediğim şeyleri unutun. Takdir edersiniz, ben de... *(Gülümsemek için kendini zorlar, ilâve eder)* Matem elbiseleri giymiş oluğumu ben de düşünmemeliyim.

REJİSÖR, Üvey Kızın sözünü keser, sahneye çıkar, delikteki Suflöre dönerek. — Durun! Yazmayın, bu son repliki geçin! *(Babaya ve Üvey Kıza dönerek)* Mükemmel! Mükemmel! *(Sonra yalnız Babaya)* Bu noktaya gelince, kararlaştırdığımız şekilde replike başlıyacaksınız! *(Aktörlere)* Şapka sahnesi çok hoş, değil mi?

ÜVEY KIZ. — Asıl hoş tarafı şimdi geliyor! niçin, devam etmiyoruz?

REJİSÖR. — Az sabırlı olun! *(Tekrar Aktörlere hitap ederek)* Tabiî biraz daha hafif bir tonla oynamalı-

BAŞAKTÖR. — Evet, daha hafif ve daha hareketli oynamalı -

BAŞAKTRİS. — Peki, anlaşıldı, zor bir şey değil! *(Başaktöre:)* Hemen prova etsek mi?

BAŞAKTÖR. — Ben hazırım... İşte, çıkıp odaya girer gibi yapacağım. *(Fon kapısından içeri girmiye hazırlanmak üzere çıkar.)*

REJİSÖR, Başaktrise. — Böylce sizinle Madam Pace arasındaki sahne bitmiş oluyor. Bunu ben sonra yazarım.

Siz şurada duracaksınız... Yok canım, nereye gidiyorsunuz?

BAŞKTRİS. — Şapkamı giymiyeyim mi?... *(Portmantoda asılı duran şapkasını başına giyer.)*

REJİSÖR. — Giyin, giyin! - Diyordum ki siz, şuracıkta duracaksınız, başınız önünüze eğik olacak.

ÜVEY KIZ, hoşuna gitmiş, eğlenmiştir. — Ama arkasında matem elbisesi yok ki!

BAŞAKTRİS. — Matem elbisesi de giyerim, hem de sizinkinin âlâsını!

REJİSÖR, Üvey Kıza. — Rica ederim, susun! Çok şeyler öğreneceksiniz! *(El çırpar)* Haydi bakalım! İçeriye giriyorsunuz! *(Sahnenin bırakacağı tesiri görmek için salona iner. Dipteki kapı açılır, ihtiyar bir çapkının kendinden emin, külhanbeyi tavrı ile Başaktör içeriye girer. Aktörlerin meclisi temsil edişleri, parodi intibaını katiyen vermedikten başka, daha ilk rebliklerde başka bir şey olarak, daha doğrusu temsilin süslenmiş bir şekli olarak tezahür eder. Tabiî gerek Üvey Kız, gerekse Baba, Başaktrisin ve Başaktörün şahıslarında kendilerini bulamazlar ve kendi sözlerinin başkaları tarafından telâffuz edildiğini işitmekle, türlü şekillerde, kâh jestlerle, kâh tebessümle, kâh açık itirazlarla az sonra görüleceği gibi, hayret, şaşkınlık, ıstırap v.s. gibi temsilin üzerlerinde bıraktığı intibaları ifade ederler. Delikten Suflörün sesi işitilir.)*

BAŞAKTÖR. — Gün aydın, küçük hanım... ,,

BABA, kendine hâkim olamaz, derhal atılır. — Olmadı! *(Üvey Kız, Başaktörün o şekilde içeriye girdiğini görünce, kahkahalarla gülmiye başlar.)*

REJİSÖR, fena halde hiddetlenmiştir. — Susun! Gülecek ne var ki! Bu şekilde devam edemeyiz!

ÜVEY KIZ, sahne önünden Rejisöre doğru ilerler. — Gülmiyeyim de ne yapayım, Bayan *(Başaktrisi gösterir)* put gibi olduğu yerde duruyor; onun yerinde olsaydım, o şekilde ve o tonla biri bana "gün aydın,, deseydi, sizi temin ederim ki şimdi yaptığım gibi gene de kahkahalarla gülerdim!

BABA, o da biraz ilerler. — Evet, doğru, o şekilde, o tonla...

REJSÖR. — Ne şekli, ne tonu, Allahınızı severseniz! Çekilin bir kenara da provayı göreyim!

BAŞAKTÖR, ön tarafa doğru gelerek. — Şüpheli bir eve gelen bir ihtiyar çapkını temsil ettiğime göre...

REJİSÖR. — Tabiî canım, siz onların dediklerine bakmayın! Devam edin, pek güzel oluyor! *(Aktörlerin devam etmelerini bekliyerek)* Evet...

BAŞAKTÖR. — "Gün aydın, küçük hanım...,,

BAŞAKTRİS. — "Gün aydın...,,

BAŞAKTÖR, Baba gibi şapkanın altından kızın yüzüne bakmak ister gibi yapar, evvelâ açıkça memnunluk, sonra da korku gösterir. — "Ee... Buraya... ilk gelişiniz değil, ümid ederim?,,

BABA, kendine hâkim olamaz, tashih eder. — "Ümid ederim,, değil, — tahmin ederim?,, , "tahmin ederim?,,

REJİSÖR. — "Tahmin ederim?,, diyor, soruyor.

BAŞAKTÖR, Suflörü göstererek. — Ben ümid ederim gibi duydum.

REJİSÖR. — Aldırmayın, aynı şey. Devam edin.

— Bakın, belki biraz daha tabiî olmak icabedebilir... Durun, ben size yapıvereyim, dikkat edin... *(Sahneye çıkar, sonra içeriye girmeyi takip eden kısmı tekrar ederek)* — "Gün aydın, küçük hanım...,,

BAŞAKTRİS. — "Gün aydın,,

REJİSÖR. — Ee, buraya ilk gelişiniz...,, *(Başaktrisin yüzüne şapkanın altından nasıl bakması gerektiğini göstermek için Başaktöre dönerek)* Hayret... korku ve memnunluk... *(Sonra Başaktrise dönerek devamla:)* "Buraya... ilk gelişiniz değil, tahmin ederim?...,, *(Anlaşıldı mı der gibi yüzüne baktığı Başaktöre hitaben:)* Anlatabiliyor muyum? *(Başaktrise)* Siz de cevap olarak: "Hayır, efendim.,, *(Yeniden Başaktöre)* Bilmem nasıl demeli? *Souplesse* lâzım! *(Tekrar salona iner.)*

BAŞAKTRİS. — "Hayır, efendim... ,,

BAŞAKTÖR. — "Evvelce de geldiniz mi? Birçok defalar geldiniz, öyle mi?,,

REJİSÖR. — Yoo, olmadı! Evvelâ bırakın da Bayan *(Başaktrisi gösterir)* başiyle evet işaretini yapsın. "Evvelce de geldiniz, öyle mi?,, *(Başaktris tiksiniyormuş gibi, gözlerini yarı kapıyarak, başını güçlükle biraz kaldırır, sonra, Rejisörün "indirin aşağıya,, demesi üzerine iki kere başını sallar.)*

ÜVEY KIZ, dayanamaz. — Aman Allahım! *(Ve derhal bir elini ağzına götürerek kahkahasını tutmıya çalışır.)*

REJİSÖR, kıza dönerek. — Ne var?

ÜVEY KIZ, derhal. — Hiç, hiç!

REJİSÖR, Başaktöre. — Sıra sizde, devam edin!

BAŞAKTÖR. — "Birçok defalar geldiniz, öyle

mi? O halde... böyle yapmanız doğru değil... Müsaade eder misiniz başınızdan şapkanızı alayım?„*(Başaktör bu son repliki öyle bir tavırla ve öyle bir jestle söyler ki, elleri ağzında kalan Üvey Kız, kendini tutmak istemesine rağmen artık tutamaz, parmakları arasından gürültülü bir kahkaha atar.)*

BAŞAKTRİS, öfke ile yerine döner. — Ben onun maskarası değilim!

BAŞAKTÖR. — Benden de al o kadar! Tahammülün de bir haddi var!

REJİSÖR, kükriyerek, Üvey Kıza. — Fazla geldiniz! Fazla geldiniz!

ÜVEY KIZ. — Hakkınız var, affedersiniz... affedersiniz...

REJİSÖR. — Terbiyesi kıt bir kızsınız! anlaşıldı mı? Kendini beğenmişin birisiniz!

BABA, aralarına girmiye çalışarak. — Yerden göğe kadar hakkınız var, efendim; kusuruna bakmayın onun...

REJİSÖR, sahneye çıkarak. — Kusuruna bakmayın olur mu? Çok ayıp etti!

BABA. — Haklısınız, ama emin olun öyle garip bir tesir yapıyor ki -

REJİSÖR. — ... garip mi? garip olan ne? niçin garip olsun?

BABA. — Ben Aktörlerinizi çok, pek çok takdir ediyorum: Beyefendinin, *(Başaktörü gösterir)* Hanımefendinin *(Başaktrisi gösterir)* hayranıyım, fakat neyleyim ki ikisi de bizler olamıyor...

REJİSÖR. — Eh, tabiî! Hem aktör olsunlar, hem "sizler„ olsunlar mümkün mü?

BABA. — Aktör, doğru! İkisi de bizim rolümüzü iyi yapıyorlar. Fakat emin olun bize başka bir şey yapıyorlarmış gibi geliyor, hâdise aynı olacak, ama aynı değil.

REJİSÖR. —Aynı değil mi? öyle ise nedir?

BABA. — Öyle bir şey ki... ortada kendileri var ama artık bizler yokuz.

REJİSÖR. — Gayet tabiî! Bunu size demin de söyledim!

BABA. — Evet, anlıyorum, anlıyorum...

REJİSÖR. — O halde kesin artık! *(Aktörlere dönerek)* Gelin provayı biz bildiğimiz, dilediğimiz gibi sonra yapalım. Zaten muharrirlerin önünde prova yapmayı da hiç sevmem! **Memnun olmazlar da** ondan! *(Babaya ve Üvey Kıza dönerek)* Haydi, sizinle devam edelim; bakalım küçük hanım gülmeden durabilecek mi?!

ÜVEY KIZ. — Artık gülmem, artık gülmem! Zaten meselenin en hoş tarafı da şimdi geliyor!

REJİSÖR. — "Rica ederim, demin söylediğim şeyleri unutun. Takdir edersiniz, ben de...„ - deyince *(Babaya hitaben:)* derhal: "Anlıyorum, evet anlıyorum...„ diye cevap vermelisiniz ve hemen sormalısınız -

ÜVEY KIZ, lâfını keserek. — Ne, ne soracakmış?

REJİSÖR. — Niçin matem elbisesi giydiğinizi!

ÜVEY KIZ. — Tamam! Durun da anlatayım: Matem elbiseleri giymiş olduğumu ben de düşünmemeliyim deyince ne dese bana beğenirsiniz? "Daha iyi ya! elbiselerinizi hemen arkanızdan çıkarıp atalım!„

REJİSÖR. — Âlâ! Bütün tiyatroyu altüst mü etmek istiyorsunuz?

ÜVEY KIZ. — Ama hakikat bu!

REJİSÖR. — Ne hakikati, a kuzum! Tiyatrodayız! Hakikat de olsa onun da bir haddi var!

ÜVEY KIZ. — Ya siz ne yapmak istiyorsunuz?

REJİSÖR. — Görürsünüz, görürsünüz! Siz orasını bana bırakın şimdilik!

ÜVEY KIZ. — Size bırakayım öyle mi? Ne münasebet! O bana matemimin sebebini soracak, ben de, ağlıyarak, iki ay evvel babamın öldüğünü söyliyeceğim, değil mi? Nefretimden, benim "bu,, "böyle,, olmamı gerektiren bütün o birbirinden zalim, birbirinden sefil şeylerden, ikimizin arasında geçen bir aşk romanı mı yazmak istiyorsunuz? Yağma vardı, sayın Müdür beyefendi! Bana o gün dediği gibi: "Elbiselerinizi hemen arkanızdan çıkarıp atalım!,, demelidir. Kalbimde iki aylık acımla, işte o paravananın arkasına gittim, utançtan, dehşetten titriyen şu parmaklarla elbiselerimin düğmelerini çözdüm...

REJİSÖR, ellerini başına götürerek. — Aman Allahım! Ne **söylüyorsunuz?**

ÜVEY KIZ, bir çılgın gibi haykırarak. — Hakikati söylüyorum, hakikati!

REJİSÖR. — Evet, **olabilir, aksini** iddia etmiyorum. Sizin hissetmiş olduğunuz dehşeti de pek güzel anlıyorum; fakat siz de anlamalısınız ki, bütün bu şeylerin tiyatro sahnesinde yeri olamaz!

ÜVEY KIZ. —Yeri olamaz mı? Öyle ise ben vazgeçiyorum!

REJİSÖR. — Beni dinleyin...

ÜVEY KIZ. — Vazgeçiyorum! vazgeçiyorum! Tiyatro sahnesinde yeri olabileni siz orada, kendi aranızda kararlaştırdınız! Anlıyorum! O, bir an evvel *(jestleri mübalâğalandırarak)* kendi ruhî ıstıraplarını temsil etmek istiyor; ben de kendi, kendi dramımı temsil edeyim diyorum!

REJİSÖR, canı sıkılmıştır, omuzlarını şiddetle silkerek. — Kendi dramınız! Yalnız sizin kendi dramınız yok ki! Ötekilerin dramı da var! onun dramı, *(Babayı gösterir),* annenizin dramı var! Bir şahsın fazlasiyle öne geçmesi, sahneyi istilâ etmesi, öteki şahısları gölgede bırakması mümkün değildir. Şahısları ahenkli bir şekilde bir tablo içinde toplamak, temsil edilebilecek olanı temsil etmek lâzımdır! Hepiniz kalblerinizde bir âlem gizliyorsunuz ve bunu dışarıya vermek için de sabırsızlanıyorsunuz, biliyorum. Zaten asıl güç olan şey de, aranızdaki münasebet çerçevesinin dışına çıkmadan, gerektiği kadarını temsil etmektir; o şekilde temsil etmek ki o kadarla da temsil edilmiyen bütün öteki şeyler anlaşılsın. Şahısların monolog veyahut... düpedüz... bir konferans tarzında kalblerinden gelip geçenleri bir bir sayıp dökmeleri çok hoş bir şey olurdu! *(Uzlaştırıcı bir şekilde tatlılıkla)* Hislerinize hâkim olun, küçük hanım! sizi temin ederim, bu da gene kendi menfaatiniz icabıdır; Madam Pace'nin odasında onunla buluşmazdan evvel birçok defalar başkaları ile de buluşmuş olduğunuzu itiraf ettiğiniz halde şimdi gösterdiğiniz bu hiddet, bu nefret, karışmam ama seyirciler üzerinde menfi tesir yapabilir!

ÜVEY KIZ, başını önüne eğer, bir müddet düşün-

celi düşüncecli kalktıktan sonra, içli bir sesle. — Doğru söylüyorsunuz! Fakat düşünün ki ötekiler benim nazarımda ondan başka bir şey değil, onun tâ kendisidir.

REJİSÖR, anlamamıştır. — Nasıl ötekiler?...

ÜVEY KIZ. — Günahkâr bir kadının nazarında, ilk günahı takibeden bütün günahların mesulü, onu çirkefe ilk sürükliyen kimse değil de kimdir? Daha ben dünyaya gelmeden de, benim nazarımda mesul odur. Yüzüne bakın da haklı mıyım, değil miyim, söyleyin bana!

REJİSÖR. — Haklı olabilirsiniz, ancak onun da hissettiği vicdan azaplarının yükünü küçümsememek lâzımdır. Bırakın o da vicdan azaplarını temsil etmiye imkân bulsun!

ÜVEY KIZ. — Asıl bu imkânı ona siz vermiyorsunuz! Mektepten çıkarken görmiye gittiği o küçük kızı günün birinde büyümüş ve kirlenmiş olarak karşısında buluyor. Arkasındaki matem elbiselerini çıkarıp attıktan sonra onu kollarının arasına alıyor. Bu hâdisenin verdiği dehşeti ona bağışlarsanız, bütün "asîl,, azaplarını, bütün "ahlâkî,, ıstıraplarını nasıl temsil edebilir? *(Bu sözleri, heyecanla titriyen bir sesle söyler.) (Kızın bu sözlerini duyan Ana, önüne geçilmez bir ıstırabın yükü altında ezilmiş gibi, ıstırabını evvelâ boğuk birkaç hıçkırık ile ifade ettikten sonra, nihayet hüngür hüngür ağlamıya başlar. Onun teessürü oradakilere de sirayet eder. Uzunca bir fasıla.)*

ÜVEY KIZ, Ana sakinleşir gibi olunca, mahzun ve azimli bir şekilde ilâve eder. — Burada kendi aramızda sayılırız; tiyatroda seyirciler yok. Yarın siz bildiğiniz, dilediğiniz gibi temsil edersiniz. Fakat dramı

gerçekten görmek, onun nasıl patlak verdiğini gerçekten görmek istiyor musunuz?

REJİSÖR. — Hâdisenin cereyan tarzını iyice kavriyabilmekliğim için benim de istediğim zaten bu!

ÜVEY KIZ. — O hâlde annemi dışarıya çıkarın.

ANA, bir çığlık koparır, göz yaşlarını dindirerek. — Hayır, müsaade etmeyin! müsaade etmeyin!

REJİSÖR. — Sadece görmek için.

ANA. — Dayanamam! ben dayanamam!

REJİSÖR. — Zaten olan olmuş! Anlıyamıyorum!

ANA. — Olan olmamıştır, şimdi oluyor, daima oluyor! Göz yaşlarım yapmacık değildir, Müdür bey! Istırabım hiç tükenmiyor, mütemadiyen tazeleniyor, mütemadiyen alevleniyor. Istırabımla her an karşı karşıyayım. Şu iki yavrunun konuştuklarını işittiniz mi? Konuşmuyorlar ama ıstırabımı bana her an hissettirmek için dizimin dibinden de hiç ayrılmıyorlar: onlar artık başlı başına birer varlık olarak mevcut değildir! Bu *(Üvey Kızı gösterir)* evden kaçtı, benden uzaklara kaçtı ve mahvoldu... Onu şu anda burada, karşımda buluyorsam, onun yüzünden çekmiş olduğum ıstırabı, hiç eksilmiyen bir şiddetle, ebediyen hissetmem içindir!

BABA, azametli bir tavırla. — Söylediğim gibi, ebedî an! O, *(Üvey Kızı gösterir)* hayatımın gelip geçici, yüz kızartıcı o bir tek anında beni yakaladığı için teşhir tahtasına tesbit etmek, çivilemek ve ebediyen orada asılı tutmak için burada bulunuyor. İstediğini muhakkak yapacaktır, varsın yapsın, mâni olmayın.

REJİSÖR. — Tabiî, canım, ben de zaten temsil etmiyelim demiyorum ki: hattâ bu kısım onun *(Anayı*

gösterir) ansızın çıkıp geldiği âna kadar, bütün birinci perdenin belkemiğini teşkil edecek -

BABA. — Evet, öyledir. O, alnımın kara yazısıdır benim. En son feryadı ile bütün ıstırabımız en yüksek noktasına ulaşıyor! *(O da Anayı gösterir.)*

ÜVEY KIZ. — O feryat hâlâ kulağımda! O feryat beni çıldırtti! Siz bildiğiniz gibi temsil edin beni: ehemmiyeti yok! Hattâ giyimli olarak da; yeter ki kollarım - yalnız kollarım - çıplak olsun, zira, işte, böyle *(Babaya yaklaşır, başını onun göğsüne dayar)* başım böyle göğsüne yaslanmış, kollarım boynunda dolanmış dururken, işte şurada, kolumda bir damarın attığını görüyordum; o zaman, sanki yalnız o atan damar beni tiksindiriyormuş gibi, işte böyle gözlerimi yumdum, başımı göğsüne bastırdım, bastırdım! *(Anadan tarafa dönerek)* Haykır, haykır, anneciğim! *(Başını babanın göğsüne bastırır, feryadı işitmek istemiyormuş gibi omuzlarını kaldırarak, zaptettiği ıstırabı ile dolu bir sesle ilâve eder)* O gün nasıl haykırdınsa, öyle haykır!

ANA, onları ayırmak için atılarak. — Kızım, kızım! *(ve ayırdıktan sonra da:)* Canavar, canavar, o benim kızım! Benim kızım olduğunu görmüyor musun?

REJİSÖR, Aktörlerin hayretleri arasında, Ananın feryadı üzerine geri geri çekilerek, sahnenin kenarına kadar gelir. — Enfes, enfes! Perde, perde!

BABA, heyecanla Rejisöre doğru koşarak. — Evet, evet, hâdise hakikaten böyle cereyan etti!

REJİSÖR, beğenmiş ve kanaat getirmiştir. — Evet, şüphesiz! Perde! Perde! *(Rejisörün tekrarlıyan haykırışları üzerine makinist perdeyi indirir, böylece sahnenin önünde yalnız Rejisörle Baba kalır.)*

REJİSÖR, kollarını kaldırmış olduğu halde, yukarıya bakar. — Şu hayvana da bakın! Perde diyorum, perde böyle bitecek demek için, tutup sahiden perdeyi indiriyor! *(Sahneye girmek için perdenin bir ucunu kaldırır, Babaya:)* Evet, evet, enfes! Enfes! Tesir kati! Perdeyi böyle bağlamalı. Birinci perdenin muvaffakiyetini garanti edebilirim! *(Baba ile birlikte sahneye girer).*

(Perde açılınca, Makinistlerin ve Aksesuarcıların evvelki sahne taslağını kaldırıp yerine küçük bir havuz koymuş oldukları görülür.

Sahnenin bir tarafında Aktörler, bir tarafında da Şahıslar sıraya dizilerek oturmuşlardır. Rejisör, yumruk şeklinde sıktığı bir eli ağzı hizasında olduğu halde, düşünür vaziyette sahnenin ortasında, ayaktadır.)

REJİSÖR, kısa bir fasıladan sonra, silkinerek. — Evet: gelelim İkinci Perdeye! Evvelce kararlaştırdığımız gibi bırakın bana, bildiğim gibi yapayım; göreceksiniz, işler tıkırında gidecek!

ÜVEY KIZ. — Neyse, itirazlarına aldırmadık *(Oğlu gösterir)* ve onun evine taşındık! *(Babayı gösterir.)*

REJİSÖR, sabırsızlanarak. — Güzel; bırakın da ben bildiğim gibi yapayım!

ÜVEY KIZ. — Yeter ki eve taşınmakla onun nasıl küplere bindiği açıkça görülsün!

ANA, oturduğu yerden başını sallıyarak. — Meğer ne isabetli bir iş yapmışız...

ÜVEY KIZ, âni bir hareketle Anadan tarafa dönerek. — Ne çıkar! Biz ne kadar çok ıstırap çekersek, o da okadar çok vicdan azabı çekecek!

REJİSÖR, gittikçe sabırsızlığı artar. — Anlaşıldı, anlaşıldı! Bu nokta bilhassa başlangıçta dikkate alınacaktır! Merak etmeyin!

ANA, yalvararak. — Elimde olan her çareye başvurdum: rica ederim, Müdür bey, bu nokta iyice anlaşılsın.

ÜVEY KIZ, istihfafla sözünü keser ve devamla. — Evet, arzusuna karşı gelmeyin diye beni kandırmak için her çareye başvurdu! *(Rejisöre)* Dediği gibi yapın, çünkü doğru söylüyor! Ben çok memnunum, çünkü gayretlerinin semeresini göreceksiniz! O yalvarıp yakardıkça, kalbine girmeğe çalıştıkça öteki, ondan uzaklaşıyordu: "na - mev - cut,, ! Ne güzel!

REJİSÖR. — Fazla uzatmıyalım, İkinci Perdeye başlıyor muyuz, başlamıyor muyuz?

ÜVEY KIZ. — İşte sustum! Fakat sizin dediğiniz gibi piyesin tamamı bahçede cereyan edemiyecek!

REJİSÖR. — Neden?

ÜVEY KIZ. — Bakın neden: o *(Oğlu gösterir)* odasına kapanır, hiç yanımıza gelmezdi. Sonra, dediğim gibi, şu biçare şaşkının rolü de evde geçiyor.

REJİSÖR. — İyi hoş amma, her perdenin devamınca göz göre göre üç dört defa sahne değiştiremeyiz, levha asamayız!

BAŞAKTÖR. — Eskiden yaparlarmış...

REJİSÖR. — Evet, seyirciler şu küçük kız gibi iken, belki!

BAŞAKTRİS. — Bir vakitler hayal kurmak daha kolaymış!

BABA, bir sıçrayışta ayağa kakarak. — Hayal mi? Allah rızası için hayal demeyiniz! Bizim için bilhassa zalim olan bu kelimeyi kullanmayınız!

REJİSÖR. — Ama niçin, a kuzum?

BABA. — Evet, zalim, zalim! Anlamalısınız!

REJİSÖR. — Ee, öyle ise ne demeli? Burada seyircilerin önünde -

BAŞAKTÖR. — Oyunumuzla -

REJİSÖR. — Yaratmak istediğimiz hayal,bir hakikatin hayali, bir hakikatin benzeridir!

BABA. — Anlıyorum. Belki siz beni anlamazsınız. Mazur görün! Çünkü - bakın - burada sizin için, Aktörleriniz için oynamakta olduğunuz oyundan başka bir şey mevzuubahis değildir ve böyle olması da tabiidir.

BAŞAKTRİS, öfke ile sözünü keserek. — Ne oyunu, kuzum! Biz çocuk değiliz! Burada sahiden piyes temsil ediyoruz!

BABA. — Aksini söylemedim ki... Müdür beyin dediği gibi - hakikatin tam bir hayalini, benzerini verecek olan sanatınızın oyununu kastediyorum.

REJİSÖR. — Ee, sonra...

BABA. — Düşünün ki, bizler *(kendini ve öteki beş Şahsı gösterir)* **bu hayalden başka bir hakikate malik değiliz!**

REJİSÖR, şaşırmıştır, sersemlemiş ve anlıyamamış gibi bakakalan Aktörlerin yüzlerine bakar. — Ne demek istiyorsunuz?

BABA, silik bir tebessümle onları bir müddet süzdükten sonra. — Evet, öyledir! Bizim başka hakikatımız var

mı? Ne gezer. Sizin için oyun olan şey, bizim biricik hakikatımızdır. *(Kısa bir fasıla. Rejisöre doğru birkaç adım atar, ilâve eder:)* Emin olun, yalnız bizim için de değil! İyi düşünün. *(Gözlerinin tâ içine bakar.)* Söyleyin bana kimsiniz? *(Şahadet parmağı Rejisöre çevrilmiş olarak kalır.)*

REJİSÖR, şaşırmıştır, yarım bir tebessümle. — Kim miyim? — Ben benim!

BABA. — Ya öyle değil de siz bensiniz dersem?

REJİSÖR. — Vereceğim cevap, siz bir delisiniz olurdu! *(Aktörler gülüşürler.)*

BABA. — Gülmekte haklıdırlar: çünkü burada oyun oynanıyor. *(Rejisöre:)* Siz bütün bu şeylerin oyun icabı böyle olduğunu ileri sürebilir ve "şu bay,,ın *(Başaktörü gösterir)* "o,, olduğu halde "ben,, olacağımı söyliyebilirsiniz. Halbuki "ben,, "o,, değil, "bu,,yum. Bakın, sizi nasıl **gafil avladım?** *(Aktörler tekrar gülüşürler.)*

REJİSÖR, canı sıkılmıştır. — Bunu demin de söyledik! Bir kere daha mı söyliyeceğiz?

BABA. — **Hayır, hayır.** Ben bunu söylemek istemiyordum. Hattâ oynamak itiyadında olduğunuz bu oyunu *(itiraz etmesine meydan vermemek ister gibi Başaktrise bakar)* - sanat! sanat oyununu! - bırakmıya dâvet ediyorum sizi; ve tam bir ciddiyetle sualimi tekrarlıyorum: kimsiniz?

REJİSÖR, âdeta hayretler içinde kalarak ve aynı zamanda hiddetlenerek, Aktörlerden tarafa döner. — Bakın hele, bu suali sormak için bir insan çok küstah

olmalı! Hem şahıs geçiniyor, hem de gelmiş bana kim olduğumu soruyor!

BABA, vakur, fakat tavazu ile. — Bir şahıs karşısındaki bir kimseye her zaman kim olduğunu sorabilir. Çünkü bir şahıs, kendi damgasını taşıyan, kendine has bir hayata malikdir, bu yüzden de o şahıs daima "bir şahsiyet,,tir. Halbuki bir kimse - hayır sizi kastetmiyorum - lâlettâyin bir kimse, bazan bir "şahsiyet,, olabilir.

REJİSÖR. — Elbette! Ama siz bu suali gelmiş Müdür! Rejisör! olan bana soruyorsunuz! Anlaşıldı mı?

BABA, âdeta kendi kendisi ile konuşuyormuş gibi, tatlılıkla ve tavazu ile. — Hayaller kuruyorsunuz, içinizde ve dışınızda birçok şeyler görüyor, hissediyorsunuz. Bütün bu şeyler size hakikat, gerçek gibi görünüyorlar. Ama aradan zaman geçiyor. Artık kendinizi o bir vakitki gibi hissetmez oluyorsunuz! - Evet: artık kurmadığınız o hayalleri; artık size bir vakitler "oldukları,, gibi "görünmiyen,, bütün o şeyleri düşündükçe; şu anda hissettiğiniz şahsiyetinizin, yani bugünkü hakikatinizin de bir hayalden, vehimden başka birşey olmadığını düşündükçe, değil sahnenin bu zemin tahtalarının, ayağınızı bastığınız şu yerin de kayar, çekilir gibi olduğunu duymuyor musunuz?

REJİSÖR, dolambaçlı sözleri pek iyi anlıyamamıştır. — Ee? Ne demek istiyorsunuz?

BABA. — Hiç. Size şunu göstermek istiyorum ki, şayet biz *(yeniden kendisini ve öteki Şahısları gösterir)* hayalden başka bir hakikate malik değilsek, siz de bugün teneffüs ettiğiniz ve benliğinizde hissettiğiniz hakikaten şüphe etmelisiniz, çünkü - dünkü hakikat gibi - bu da yarın bir vehim, hayal olmıya namzettir.

REJİSÖR, işi alaya almaya karar vererek. — Peki öyle olsun! Karşımda bana oynamıya geldiğiniz bu oyunla benden daha hakikî ve gerçek olduğunuzu da ilâve ediverin bari!

BABA, son derece ciddî. — Ona ne şüphe, efendim!

REJİSÖR. — Demek öyle ha?

BABA. — Bu noktayı daha başlangıçta anladınız sanmıştım.

REJİSÖR. — Benden daha gerçek ha?

BABA. — Sizin hakikatınız da bugünden yarına değişebiliyor.....

REJİSÖR. — Değişir, tabii! Mütemadiyen değişiyor; herkesinki gibi!

BABA, bir çığlıkla. — Ama bizimki değişmiyor ki! Aradaki fark işte bu! Biz değişmiyoruz, değişemeyiz, başka "biri,,de olamayız. Değişmeden, ebediyen, olduğumuz gibi kalmağa mahkûmuz! (müthiş şey!). Yanımıza geldiğiniz zaman bu hal size ürperti vermelidir!

REJİSÖR, birdenbire aklına gelen bir fikre uyarak, bir hamlede Babanın karşısına dikilir. — Şahısım diyorsunuz, sonra rolünüzü bırakarak onu müdafaa etmiye, izah etmiye, kabul ettirmiye kalkışıyorsunuz. Böyle bir şahıs ne zaman görülmüştür, sorarım size? Bunu bana söyliyebilir misiniz? Kendi hesabıma ben böyle bir şahısla hiç karşılaşmadım!

BABA. — Karşılaşmadınız, çünkü muharrirler

eser yaratırken duydukları ıstırabı gizlerler de ondan. Eserdeki şahıslar hakikaten canlı iseler, muharrir onların teklif ettikleri sözleri, hareketleri takipten başka bir şey yapmaz. Şahıslar kendilerini nasıl istiyorlarsa, o da onları öyle istemek zorundadır; böyle yapmazsa vay haline! Bir şahıs doğdu mu, derhal muharririnden ayrılır, müstakil bir varlık haline gelir. O şahsı herkes muharririnin koymak istemediği birçok vaziyetlerde tahayyül edebilir ve hattâ bazan o, muharririn vermeyi aklından bile geçirmediği bir mâna da kazanabilir!

REJİSÖR. — Burası malûm!

BABA. — Malûm ise niçin hayret ediyorsunuz? Bir şahıs tasavvur edin ki, bir muharririn muhayyilesinden canlı olarak doğmak felâketine duçar olmuştur. Fakat aynı muharrir sonradan ona hayat vermek istememiştir. Canlı olan fakat hayata kavuşamamış bulunan böyle bir şahıs önünüzde şimdi bizim yapmakta olduğumuz gibi, hareket eder mi, etmez mi, sorarım size? Muharriri kandırırız, harekete getiririz ümidiyle kâh ben, kâh o, *(Üvey Kızı gösterir)* kâh şu zavallı ana... karşısına dikilerek aynı şeyi daha evvel de uzun uzadıya onun önünde de yaptık...

ÜVEY KZ, dalgın bir halde ileriye doğru gelerek. — Ben de kaç kere, akşamları, gün batarken, kasvetli çalışma odasına giderek fikrini çelmiye çalıştım. O koltuğuna uzanmış, elektrik düğmesini çevirmiyor, gölgelerin odayı doldurmasına aldırmıyordu; o gölgelerin içinde biz onu kandırmak için uğraşıyorduk... *(Kendisini muharririn çalışma odasında görüyormuş, Aktörlerin mevcudiyetinden sıkılıyormuş gibi.)* Ne olur gidin! bizi yalnız bırakın! Annem orada, oğlu ile - ben şu küçük kızla - o erkek çocuk da orada her zamanki gibi yalnız - ve nihayet o ve ben *(hafifçe Babayı gösterir)* ve nihayet ben yalnız, ben yalnız - o karanlıklar içinde... - *(Odanın gölgeleri içinde parıldıyan ve canlı olan hayalini unutmak ister gibi bir hareket yapar.)* Aman Allahım! Ona neler, ne sahneler teklif etmiyorduk ki! - En fazla ben ısrar ediyordum!

BABA. — Fazla sırarın, uygunsuz hareketlerin canını sıkmış olmalı...

ÜVEY KIZ. — Ne münasebet! Kendisi böyle olmamı istedi! *(Rejisörün yanına gider, ahpapça der ki:)* Bana öyle geliyor ki asıl sebep onun ürkekliği veyahut da halkın beğendiği, istediği tiyatroyu onun beğenmemesidir!

REJİSÖR. — Haydi devam edelim; sadede gelelim!

ÜVEY KIZ. — Eve taşındıktan sonra hâdiseler birbirini kovaladı durdu. *(Babayı gösterir.)* Her beş dakikada bir sahne değiştiremiyeceğinizi, levha asamıyacağınızı söylüyordunuz!

REJİSÖR. — Gayet tabii! Hâdiseleri derleyip toparlamak, teksif etmek, birleştirmek lâzım; size kalsa, diğer hâdiseler cereyan ededururken, erkek kardeşinizi de gösterirsiniz: mektepten gelir, kapı arkalarına gizlenerek evin içinde bir gölge gibi dolaşır ve - ne... ne yapıyormuş? -

ÜVEY KIZ. — Vakanın tadı tuzu kaçıyor, tadı tuzu kaçıyor!

REJİSÖR. — O da ne demek oluyor! Ha, evet:

"...bir gölge gibi dolaşır ve kendi kendine bir şeyler kurardı,,, öyle değil mi?

ÜVEY KIZ. — Evet, efendim: işte orada duruyor! *(Ananın yanında duran Erkek Çocuğu gösterir.)*

REJİSÖR. — Tamam! Bütün bunlar cereyan etmekte iken, hiçbir şeyden haberi olmadan bahçede oynıyan küçük kız görülmeli, mi? Biri evde, öteki bahçede, olur mu hiç?

ÜVEY KIZ. — Bahçede oynuyordu, mesuttu! Duyduğu neşe, sevinç benim biricik saadetimdir; karanlık, kasvetli bir odadan kurtuluyor, aydınlığa, güneşe kavuşuyordu; odada dördümüz bir arada yatıyorduk; - o benimle yatıyordu - ben lekelenmiş vücudumun dehşeti ile kıvranırken, muhabbet dolu mâsum kolları ile bana sımsıkı sarılıyordu. Bahçede oynarken beni görmez mi, koşar yanıma gelir, elimden tutardı. Çiçeklerin büyüklerini görmez; gidip "miniminilerini,, toplar, bana göstermek isterdi, neşesine payan olmazdı! *(Geçmiş günlerin yadiyle hüzne kapılır, başını, masaya dayadığı kollarının üzerine bırakarak uzun uzun, ümitsizce ağlamağa başlar. Teessür ötekilere de sirayet eder. Rejisör, âdeta bir baba şefkatiyle ona yaklaşır, teselli için der ki)*

REJİSÖR. — Üzülmeyin, bahçe sahnesini kurarız: göreceksiniz, istediğiniz gibi olacak! Sahneleri bahçede toplıyacağız: *(Bir Aksesuarcıyı adiyle çağırarak)* Bana bak, birkaç ağaç indir bakayım! İki selvi ağacı şu havuzun önüne! *(Sahnenin yukarısından iki selvi ağacının indirildiği görülür. Makinist koşar gelir, ağaçları dip kısımlarından çivi ile yere tutturur.)*

REJİSÖR, Üvey Kıza. — Şöyle gelişigüzel yapıveriyoruz, bir fikir versin diye. *(Aksesuarcıyı adiyle çağırır.)* Hey, biraz da gök ver bakalım!

AKSESUARCI, yukardan. — Ne vereyim?

REJİSÖR. — Gök, gök! Şuraya, şu havuzun gerisine gelecek şekilde bir fon indiriver! *(Sahnenin yukarısından beyaz bir perdenin indiği görülür.)* Beyaz demedim! Gök dedim. Neyse, ziyanı yok: ben çaresine bakarım. *(Seslenir:)* Hey, elektrikçi, lâmbaları söndür, biraz atmosfer... mehtap atmosferi ver bakayım... sahneye mavi ışık, perde üzerine de mavi ışık, projektörle... Tamam! Yeter! *(Esrarlı bir mehtap sahnesi meydana gelir. Aktörler, ay ışığında bir bahçede imişler gibi konuşmıya ve hareket etmiye başlarlar.)*

REJİSÖR, Üvey Kıza. — Diyeceğim... Erkek Çocuk oda kapılarının arkasına saklanacak yerde ağaçları siper alarak bahçede dolaşabilir. Ancak sizinle bahçede çiçek sahnesini temsil edecek bir küçük kız bulmak biraz güç. Durun, şahısları biraz harekete getirelim. *(Erkek Çocuğa dönerek)* Buraya gelin! *(Çocuğun yerinden oynamadığını görerek)* Size söylüyorum! *(Sonra, bir kolundan çekerek ileriye doğru getirir, her defasında düşen başını dik durdurmıya çalışır.)* Bu çocukla da uğraşmak zor bir iş... Ne yapmalı, bilmem...Ağzını açıp bir şeyler söylese, iyi olacak... *(Yanına gider, elini omuzuna koyar, onu ağaçların arkasına götürür.)* Gelin, biraz şuraya saklanıverin... Ha, şöyle... Başınızı uzatın da gözetler gibi yapın bakayım... *(Tesiri görmek için geri geri çekilir, hayretler içinde kalan Aktörlerin şaşkınlığı arasında, Erkek Çocuğun söylenen şeyleri yapması üzerine)* Çok iyi... çok iyi... *(Üvey Kıza dönerek)* Küçük Kız bu

şekilde gözetlediğini görünce yanına gelse, ağzından bir iki kelimecik koparabilse...

ÜVEY KIZ, ayağa kalkar. — Şu, orada durdukça *(Oğlu gösterir)* konuşmaz, nafile yorulmayın! Evvelâ onu buradan uzaklaştırmıya bakın.

OĞUL, tereddütsüz, iki merdivenden birine doğru yürüyerek. — Derhal! Memnuniyetle! Benim istediğim de zaten bu!

REJİSÖR, gitmesine mâni olarak. — Olmaz! Nereye gidiyorsunuz? Durun, bekleyin! *(Sahiden gidiyor diye üzülen Ana, telâşla ayağa kalkar, olduğu yerde kalmakla beraber onu tutmak ister gibi, insiyakî bir hareketle kollarını uzatır.)*

OĞUL, sahne önüne gelmiştir, gitmesine mâni olan Rejisöre. — Burada benim hiçbir işim yok! Rica ederim, mâni olmayın! Bırakın gideyim!

REJİSÖR. — Hiç işiniz olmaz olur mu?

ÜVEY KIZ, sakin bir tavırla, alaycı. — Mâni olmayın! Nasıl olsa gitmiyecek!

BABA. — Annesiyle o müthiş bahçe sahnesini temsil edecek.

OĞUL, derhal, katî ve mağrur bir eda ile. — Etmiyeceğim! Bunu daha başlangıçta söyledim! *(Rejisöre:)* Bırakın gideyim!

ÜVEY KIZ, koşarak Rejisörün yanına gelir, der ki. — Müdür bey, müsaade edin! *(Rejisörün Oğlu tutan kollarını indirir)* Haydi bırakın gitsin! *(Sonra Rejisörün onu bırakması ile, Oğuldan tarafa dönerek)* Gitsene, ne duruyorsun! *(Oğul merdivene eğilmiş olduğu halde kalır, gizli bir kuvvet tutuyormuş gibi, basamakları inemez. Sonra, Aktörlerin hayret ve endişe ile dolu şaşkınlığı arasında sahne önünü takibederek, ağır ağır sahnenin öbür tarafındaki merdivene doğru yürür; oraya varınca gene basamakları inemez ve ileriye doğru uzanmış vaziyette kalır. Meydan okuyan gözlerle onu takibeden Üvey Kız, kahkahalarla güler.)*

— Gidemez, gidemez! İstesin, istemesin, burada, zincirle bağlanmış gibi, burada kalacaktır. Ondan o kadar nefret ediyor, yüzünü görmekle o kadar sinirleniyorum ki önüne geçilemiyen o hâdise vukubulunca başımı alıp gideceğim, hem de uça uça... Hal böyle iken ben bile buradan ayrılamıyor, yüzünü görmeye, yanında bulunmaya tahammül ediyorum. O ki sevimli babasının ve ondan başka evlâdı kalmıyacak olan annesinin yanında, burada kalmak zorundadır, nasıl bir yere gidebilirmiş? *(Anaya dönerek:)*

— Haydi, haydi anne! Gel... *(Anayı göstermek için Rejisörden tarafa dönerek)*

— Bakın, gitmesin diye ayağa kalkmış...*(Âdeta sihir kuvvetiyle çekiyormuş gibi, Anaya:)*

— Gel, gel... *(Sonra Rejisöre:)*

— Kalbi nasıl sızlamalıdır ki hissettiklerini Aktörlerinize göstermekten çekinmiyor; oğluna yaklaşmak için öyle büyük bir arzu ile yanıyor ki - işte bakın - kendi sahnesini yaşamaya razı oluyor! *(Nitekim Ana yaklaşmıştır ve Üvey Kız daha sözünü bitirmeden, razı olduğunu anlatmak üzere kollarını açar.)*

OĞUL, derhal. — O razı olsa da ben razı değilim! Gidemiyorum, gidemiyeceğim için de, ister istemez bura-

da kalıyorum; ama tekrar edeyim, ben hiçbir sahne temsil etmiyeceğim!

BABA, titriyerek, Rejisöre. — Zorlayın da sahnesini temsil etsin!

OĞUL. — Kimse beni zorlıyamaz!

BABA. — Seni ben zorlıyacağım!

ÜVEY KIZ. — Durun! Durun! Evvelâ küçüğü havuza indireyim! *(Koşup Küçük Kızı alır, önünde eğilir, yüzünü ellerinin içine alır.)* Zavallı yavrucak, nerdeyiz demek ister gibi, şu iri gözlerinle şaşkın şaşkın bakıyorsun! Bir tiyatro sahnesindeyiz, şekerim! Sahne nedir mi? Bir yer ki orada sahici oyunlar oynanır, piyesler temsil edilir. Şimdi biz de piyes temsil edeceğiz. Sahicikten, ya! Sen de... *(Bağrına bastırır, hafifçe sağa sola sallanarak onu kucaklar.)* Oh, canım, canım benim, sen ne fena bir oyun oynıyacaksın! senin için ne kötü şeyler düşünmüşler! Bahçe, havuz... Eh, yalancıktan bir havuz, malûm! Felâkete bak ki burada her şey yalancıktan, şekerim! Senin gibi küçük bir çocuk sahici havuzdan ziyade bu yalancıktan havuzdan daha çok hoşlanır; içinde güzel güzel oynarsın da onun için. Fakat hayır, başkaları için bu bir oyun, ama senin için öyle değil, çünkü sen, yavrum, sahisin ve sahiden güzel, kocaman, hakikî, yeşil bir havuzda oynuyorsun. Senin havuzunu bambu ağaçları gölgeliyor, içinde bu gölgeleri yırtarak yüzen minnacık ördekler var. Sen bu ördeklerden birini yakalamak istiyorsun... *(Herkesi dehşet içinde bırakan bir çığlıkla)* yapma, Rosetta'cığım, yapma, annen oğlu ile uğraşıyor, seninle meşgul olamıyor! Ben de hulyalarımın peşindeyim...Bu da... *(Küçük Kızı bırakarak, her zaman olduğu gibi sert bir çehre ile Erek Çocuğa dönerek)* o her vakitki dilenci tavrınla orada ne arıyorsun? Zavallı küçüğün boğulmasına biraz da sen sebep oldun; sizi o eve getirmekle çekeceğim kadar ıstırap çekmedim de sanki! *(Cebinde duran elini çıkarmak için onu kolundan yakalar)* Ne var, ne saklıyorsun orada? Çıkar elini cebinden! *(Zorla elini cebinden çıkarır, herkesin dehşeti içinde, o elin bir revolver tutmakta olduğunu görür. Sevinmiş gibi, bir müddet yüzüne bakar: sonra kederli kederli der ki)* Aman Allahım! Nereden, nasıl buldun? *(Erkek Çocuk şaşırmıştır, irileşmiş boş gözlerle bakar, cevap vermez:)* Budala, senin yerinde olsam, kendimi öldüreceğime, onlardan birini veyahut ikisini birden, babasını da, oğlunu da öldürürüm! *(Onu, saklandığı selvi ağacının arkasına doğru iter; sonra, Küçük Kızı alır, görünmiyeccek şekilde, havuzun içine indirir; nihayet, yüzü havuzun kenarına dayadığı kolları arasında olarak, oraya yıkılır, kalır.)*

REJİSÖR. — Mükemmel! *(Oğula hitaben)* Bu sırada...

OĞUL, nefretle. — Bu sıradası filân yok! Yalan, efendim! Aramızda hiçbir hâdise cereyan etmedi bizim! *(Anayı gösterir.)* Sorun da size anlatsın. *(Bu noktada İkinci Aktris ile Genç Aktör, Aktörlerin gurupundan ayrılırlar. Rollerini tekrarlıyabilmek için, İkinci Aktris karşısındaki Anayı, Genç Aktör de Oğlu büyük bir dikkatle tetkike koyulurlar.)*

ANA. — Evet, efendim. Dediğim gibi odasına gitmiştim.

OĞUL. — İşitiyorsunuz ya? Bahçeye değil, odama gelmiş!

REJİSÖR. — Bu mühim değil! Dediğim gibi, vakayı derleyip toparlamak lâzım!

OĞUL, kendisini tetkik eden Genç Aktörü görerek. — Ne istiyorsunuz?

GENÇ AKTÖR. — Hiç; sizi tetkik ediyorum.

OĞUL, beri taraftaki İkinci Aktrisi görerek. — Aa - bu yanda da siz varsınız! Onun rolünü yapmak için, değil mi? *(Anayı gösterir.)*

REJİSÖR. — Elbette! Elbette! İkinizi de dikkatle tetkik ediyorlar, memnun olmalısınız sanırım!

OĞUL. — Evet, şüphesiz! Teşekkür ederim! Lâkin sorarım size, bu piyesin yazılamıyacağını hâlâ anlamadınız mı? Biz içinizde değiliz, Aktörleriniz ise bize dışardan bakıyorlar. Bir ayna tasavvur edin ki çehrelerimizi göstererek bizi korkutmakla kalmıyor, üstelik bir sırıtışla çehrelerimizi, kendimizin bile tanıyamıyacağımız bir halde aksettiriyor. Böyle bir aynanın karşısında yaşanabilir mi?

BABA. — Çok doğru söylüyor! Haklı olduğunu teslim edin!

REJİSÖR, Genç Aktörle İkinci Aktrise. — Peki, çekilin oradan!

OĞUL. — Nafile yere uğraşıyorsunuz! Ben razı değilim!

REJİSÖR. — Biraz susun da annenizi dinliyeyim! *(Anaya.)* Eevet! Odasına gitmiştim, diyordunuz?

ANA. — Artık sabrım, tahammülüm kalmamıştı. Kalkıp odasına gittim. Beni boğan bütün azapları ona dökmek için. O, içeriye girdiğimi görünce -

OĞUL. — Hiçbir hâdise cereyan etmedi! Bir hâdise çıkarmamak için çıkıp gittim. Çünkü ben hiçbir hâdiseye sebebiyet vermedim, anladınız mı?

ANA. — Evet, çıkıp gitti!

REJİSÖR. — Fakat şimdi hâdise çıkarmak lâzım, aranızda böyle bir sahnenin cereyan etmesi zarurî!

ANA. — Kendi hesabıma ben hazırım! Onunla bir dakikacık konuşabilsem, kalbimdekileri dökebilsem...

BABA, son derece bir şiddetle, Oğula yaklaşarak. — Sahneni temsil et! annen için! annen için!

OĞUL, her vakitkinden daha azimle. — Etmiyeceğim!

BABA, göğsünden yakalıyarak ve sarsarak. — Dediğimi yap, yahu! Bak nasıl yalvarıyor? Sende ana sevgisinden eser yok mu?

OĞUL, o da babasını yakalıyarak. — Yok, ne olacak sanki! Yeter artık! *(Umumî heyecan. Korku içinde kalan Ana, aralarına girmeye, onları ayırmaya çalışır.)*

ANA, yukarda olduğu gibi. — Allah aşkına yapmayın! Allah aşkına!

BABA, Oğlun yakasını bırakmamıştır. — Dediğimi yapacaksın!

OĞUL, boğuşurlar, sonunda herkesin dehşeti içinde Babayı merdivenin yanına yere yıkar. — Bu çılgınlık da sana nereden musallat oldu bilmem? Kendi yüz karasını, bizim yüz karamızı elâleme göstermekten utanmıyor! Ben razı değilim! Böylece, bizi bir kitap içinde

toplamak istemiyen muharririn arzusuna da tercüman oluyorum!

REJİSÖR. — Gelmediniz de sanki!

OĞUL, Babayı göstererek. — O geldi, ben değil!

REJİSÖR. — Siz de burada değil misiniz?

OĞUL. — O gelmek istedi, bizi de peşinden sürükledi. Sizinle içerde, hakikaten vukubulan şeyler hakkında anlaştıktan başka, bu yetmiyormuş gibi, vukubulmamış şeyler hakkında da anlaşmış!

REJİSÖR. — Hâdisenin nasıl cereyan ettiğini anlatıverin. Haydi canım, tereddüte mahal yok. Bir şey demeden odadan çaıktınız, öyle mi?

OĞUL, bir an tereddütten sonra. — Evet, bir şey demeden. Bir hâdise çıkarmamak için!

REJİSÖR, teşvikle. — Ee, sonra ne yaptınız?

OĞUL, oradakilerin endişe dolu dikkati arasında, sahne önünde birkaç adım atarak. — Hiç... Bahçeden geçiyordum... *(Çok mahzundur; düşüncelere dalar, sözünü yarıda bırakır.)*

REJİSÖR, onun ketumluğu tecessüsünü artırmıştır, anlatması için daha fazla ısrarla. — Sonra? Bahçeden geçerken ne oldu?

OĞUL, bir kolu ile yüzünü saklar, son derece müteessirdir. — Müdür bey, niçin beni söyletmek istiyorsunuz? Müthiş bir şey! *(Ana havuza bakar ve hıçkırıklarını zaptederek, baştan aşağı titrer.)*

REJİSÖR, o bakışı görmüştür, artan bir endişe ile Oğula dönerek, yavaşça:) Küçük Kıza bir şey mi oldu?

OĞUL, ileriye doğru, salondan tarafa bakarak. — Havuzda...

BABA, yerinden, merhametle Anayı göstererek. — Peşisıra gidiyormuş...

REJİSÖR, heyecanla, Oğula. — O zaman siz ne yaptınız?

OĞUL, ileriye doğru bakmıya devam ederek, ağır ağır. — Hemen yetiştim; küçüğü havuzdan çıkarmak için koştum... Fakat birden durakladım, çünkü ağaçların arkasında kanımı donduran bir şey görmüştüm: Erkek Çocuk orada idi, deli gözleriyle havuzda boğulan küçük kardeşine bakıyordu. *Küçük Kızı saklamak için havuzun kenarına eğilmiş vaziyette duran Üvey Kızın teselli bulmaz bir tarzda, dip taraftan gelen bir yankı gibi, hıçkırdığı işitilir.) (Fasıla)*

Yaklaşmak istedim; o zaman... *(Erkek Çocuğun gizlenmiş olduğu ağaçların arakasından bir revolver sesi işitilir.)*

ANA, umumi karışıklık arasında, Oğul ile ve bütün Aktörlerle beraber, içler paralıyan bir çığlık koparark koşar. — Evlâdım! Evlâdm! *(Sonra ötekilerin karmakarışık haykırışları ve umumî karışıklık arasında)* Koşun! Yetişin!

REJİSÖR, başından ve ayaklarından tutarak Erkek Çocuğu beyaz perdenin gerisine götürürlerken, kendisine yol açmaya çalışarak. — Yaralandı mı? Sahiden yaralandı mı? *(Rejisör ve merdivenin yanında yerde kalmış olan Babadan başka hepsi, göğü temsil eden inik fonun gerisinde kaybolurlar. Bir zaman heyecanlı konuşmalar işitilir. Neden sonra, Aktörler fonun sağından ve solundan tekrar sahneye gelirler.)*

BAŞAKTRİS, mahzun bir halde, sağ taraftan gelir. — Ölmüş! Zavallı çocuk! Ne müthiş şey!

BAŞAKTÖR, gülerek, soldan gelir. — Yok canım, ölmemiş! Bu da oyun! bu da oyun! İnanmayın!

SAĞDAN GİREN BAŞKA AKTÖRLER. — Oyun mu? Hakikat ! Çocuk öldü!

SOLDAN GİREN BAŞKA AKTÖRLER. — Hayır, ölmedi! Oyun! oyun!

BABA, ayağa kalkar, onların sesleri arasında haykırarak. — Ne oyunu, yahu? Hakikat, hakikat, efendiler! hakikat! *(Perişan bir halde o da fonun gerisinde kaybolur.)*

REJİSÖR, artık sabredemez. — Oyun! hakikat! Cehennemin dibine gidin topunuz da! Elektrikleri yak! Elektrikleri yak! *(Bütün sahne ve tiyatro salonu birden bol bir ışıkla baştan başa aydınlanır. Rejisör, kâbuslu bir rüyadan uyanmış gibi geniş bir nefes alır. Sahnede bulunanlar, şaşırmış ve olup biteni anlamamış gibi, birbirlerinin yüzlerine bakışırlar.)* Ah! Başıma böylesi de hiç gelmemişti! Bana tam bir gün kaybettirdiler! *(Saatine bakar.)* Gidin, gidin! Bu saatten sonra ne yapılabilir ki? Provaya devam edemeyiz, vakit çok geç olmuş. Akşama görüşürüz! *(Selâmladıktan sonra Aktörlerin gitmeleri üzerine)* Hey, elektrikçi! söndür elektrikleri! *(Sözünü henüz bitirmiştir ki tiyatro bir an içinde karanlıklara gömülür.)* Yahu, ne yaptın!? Hiç olmazsa birini söndürme de ayağımı bastığım yeri göreyim! *(Bir priz yanlışlığı olmuş gibi, birden fonun gerisinden, büyük ve bâriz bir şekilde, Erkek Çoçuk ve Küçük Kız hariç, öteki şahısların gölgelerini aksettiren yeşil bir projektör yanar. Rejisör, Şahısların gölgelerini görünce korkar ve koşarak sahneden uzaklaşır. Aynı zamanda, fonun gerisindeki projektör söner ve sahne az önce olduğu gibi gece mavisine gömülür. Perdenin sağından ileriye doğru evvelâ Oğulun, arkasından, ellerini ona doğru uzatmış olarak Anamın, sol taraftan da Babanın ağır ağır geldikleri görülür. Sahnenin orta yerine gelince dururlar, avare hayaletlermiş gibi oldukları yerde kalırlar. En son olarak soldan Üvey Kız çıkar ve merdivenlerden birine doğru koşar; bir an ilk basamakta durarak üçüne bakar ve sonra merdiveni hızla inerken tiz bir kahkaha atar; koltuklar arasındaki koridorda koşar; bir kere daha durarak yukarda kalmış olan üç kişiye bakıp güler; salondan çıkar ve dışarıda kahkahası işitilmeye devam eder. Az sonra perde iner.)*

SON